

Förslag om upprättande av en annonsbyrå för försvarsväsendets annonsering har såsom förut nämnts framlagts av försvarsväsendets tryckeriutredning. Enligt sakrevisionens mening föreligger icke tillräcklig anledning att inrätta en statlig annonscentral enbart för försvarets räkning. Däremot kunna vissa skäl tala för en dylik anordning för att samordna och i viss mån leda och övervaka en annonseringsverksamhet av den omfattning, varom fråga blir, då det gäller hela statsverkets annonsering. En dylik organisation skulle inordnas under någon av de centrala förvaltningsmyndigheterna. Jämväl nu förevarande spörsmål synes böra upptagas till närmare undersökning i förevarande sammanhang.

De åtgärder, som nu skisserats, äro i första hand inriktade på att tillgodogöra statsverket de möjligheter till rabattter, vilka nu äro för handen för större annonsörer. Ett icke mindre viktigt spörsmål är emellertid frågan om planeringen och utförandet av annonseringen på sådant sätt, att icke onödigt utrymme tages i anspråk, att annonserna erhålla en så vitt möjligt enhetlig uppställning, att de placeras i för det avsedda ändamålet lämpliga tidningar m. m. Härtill kommer den övervakning, som måste utövas däröver att statsverket verkligen tillgodoföres de förmåner, vilka skola erhållas enligt träffade överenskommelser. Enligt sakrevisionens mening är en dylik konsulent- och övervakningsverksamhet av synnerlig betydelse för nedbringande av statsverkets annonskostnader. Såsom förut nämnts utövas en dylik verksamhet för närvarande vad krisförvaltningen beträffar dels genom annonsbyråföreningen, dels genom den särskilde sakkunnige, åt vilken informationsstyrelsen uppdragit att stå till förfogande för kontroll, konsultation och eventuella förhandlingar rörande krisförvaltningens annonsering. Därest annonseringen skulle ske genom lokala annonsbyråer eller annonsbyråföreningen skulle bli centralorgan för den statliga annonseringen, synes berörda konsulent- och övervakningsverksamhet lämpligen böra uppdragas åt någon sakkunnig, vilken skulle inordnas under någon av de centrala förvaltningsmyndigheterna. Denne sakkunnige skulle jämväl kunna handhava avräkningen mellan statsverket och annonsbyråerna rörande annonseringssummans storlek och den rabatt, som bör utgå, om annonseringen skulle äga rum genom lokala annonsbyråer och statsverket skulle vara att anse såsom en annonsör. Nu förevarande spörsmål finner sakrevisionen böra ägnas särskild uppmärksamhet vid den utredning, som sakrevisionen såsom ovan nämnts anser böra komma till stånd i fråga om annonsering för statsverkets räkning.

I detta ärendes handläggning hava deltagit, förutom undertecknad ordförande, ledamöterna herrar Blomquist, Ljungdahl, Sällfors, Wistrand och Åhlén.

Stockholm den 15 januari 1945.

Underdånigst
Statens sakrevision
ERIK STRIDSBERG.

Elof Cardelius.

Statskontorets

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 118, § 24.

U n d e r d å n i g t u t l å t a n d e .

1937 års riksdag har som revisorerna erinrat anhållit, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning rörande omarbetning av bestämmelserna angående avskrivning av statens fordringar. Inom riksräkenskapsverket har jämväl den 25 februari 1942 upprättats en promemoria rörande omarbetning av nämnda bestämmelser, i vilken framlagts vissa förslag i ämnet. Frågan torde för närvarande vara föremål för Kungl. Maj:ts överväganden. Statskontoret får för sin del beträffande föreliggande spörsmål hänvisa till sitt utlåtande den 18 december 1942 över nämnda promemoria. Ämbetsverket framhöll häri, bland annat, önskvärdheten av att myndigheterna bereddes ökade möjligheter att avskrika fordringar, vilkas bevakning måste medföra kostnader, som icke stode i rimlig proportion till fordringsbeloppet.

I handläggningen av detta ärende hava, förutom undertecknade, deltagit statskommissarierna Björn, Örtengren och Norberg samt t. f. statskommissarierna Lindbergson och Holmqvist.

Stockholm den 11 januari 1945.

Underdånigst

WILHELM BJÖRCK.

OLOF WALLIN.

Daniel Nilsson.

Riksdagens revisorers uttalanden under §§ 25 och 26 ha av ecklesiastikdepartementet ej utsänts på remiss.

Lantbruksstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 132, § 27.

T i l l K o n u n g e n .

Genom remiss har lantbruksstyrelsen anbefallts avgiva utlåtande över riksdagens revisorers uttalande i § 27 av berättelsen, vari framställdt erinran mot att ämnesläraren i husdjurslära och mjölkhushållning vid Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut, agronomen A. Örborn, vilken genom Kungl. Maj:ts beslut den 20 augusti 1943 förordnats att såsom utredningsman planlägga och leda arbetet hos statens forskningskommitté för lantmannabyggnader och som förutom nämnda och vissa andra offentliga uppdrag även innehave anställning hos lantbruksförbundets byggnadsförenings avdelningskontor i Lund, medgivits rätt att samtidigt uppehålla sin tjänst såsom lärare vid institutet.

Med överlämnande av infordrat yttrande från styrelsen för institutet får lantbruksstyrelsen i ärendet anföra följande.

Lantbruksstyrelsen delar revisorernas uppfattning därom, att uppdraget såsom utredningsman och föreståndare för statens forskningskommitté för lantmannabyggnader med hänsyn till det härför utgående arvodets storlek icke torde kunna anses såsom en bisyssla utan borde — därest ifrågavarande viktiga forskningsarbete skall kunna bedrivas i önskvärd omfattning — betraktas såsom en heltidstjänst.

Då lantbruksstyrelsen för sin del ansett det icke vara möjligt för en och samma person att samtidigt meddela den undervisning, som tillkommer ämnesläraren i husdjurslära och mjölkhushållning vid institutet samt planlägga och leda nämnda forskningskommittés arbete, har lantbruksstyrelsen tidigare genom generaldirektören och vederbörande byråchef — såväl muntligen till styrelsen för institutet som ock skriftligen till Örborn — framhållit nödvändigheten av att Örborn beviljades tjänstledighet från ämneslärarbefattningen vid institutet.

Med hänsyn till svårigheten att för undervisningen vid institutet erhålla fullt kompetenta vikarier för endast vissa delar av den undervisning, som tillkommer ämnesläraren i husdjurslära och mjölkhushållning, torde den hittills på försök gjorda anordningen om partiell tjänstledighet icke längre böra bibehållas.

Förutsättningen för att Örborn fortfarande skall kunna innehava ifrågavarande uppdrag hos statens forskningskommitté för lantmannabyggnader, torde sålunda enligt lantbruksstyrelsens mening böra vara att han erhåller full tjänstledighet från sin ämneslärarbefattning vid institutet och avstår samtliga med befattningen förenade avlöningsförmåner.

I detta ärendes slutliga handläggning hava deltagit generaldirektören Sylvan samt byråcheferna Bjurstedt, Arnegren och Granström.

Stockholm den 18 januari 1945.

Underdånigst

H. SYLVAN.

ARNE P:SON ARNEGREN.

Bilaga.

Till kungl. lantbruksstyrelsen.

Med anledning av kungl. lantbruksstyrelsens anmodan till styrelsen för Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut att avgiva yttrande över vad riksdagens revisorer anfört beträffande ämneslärarens i husdjurslära m. m. uppdrag utom tjänsten får styrelsen härmed anföra följande.

Styrelsen vill först framhålla, att vederbörande ämneslärarens av riksdagens revisorer omnämnda uppdrag äro av det slag, att de icke sakna betydelse för det svenska jordbruket och att de hava många beröringspunkter med hans arbete som lärare vid institutet. De erfarenheter han förvärfvar genom ifrågavarande verksamhet utom sin tjänst vid institutet komma i hög grad hans undervisning till godo.

De uppdrag vederbörande ämneslärare fått sig anförtrodda av statens livsmedelskommission anser styrelsen vara av så stor betydelse för folkförsörj-

ningen, att styrelsen ansett sig böra medverka till att han blivit och blir i tillfälle fullgöra desamma. Enligt vad styrelsen har sig bekant hava dessa uppdrag ej heller berett vederbörande ämneslärare några ekonomiska fördelar.

Förordnandet av vederbörande ämneslärare till utredningsman, tillika föreståndare hos statens forskningskommitté för lantmannabyggnader har skett utan styrelsens hörande och utan att styrelsen erhållit kännedom om vare sig arbetets omfattning eller det med uppdraget förenade arvodet. På grund av att ämnesläraren i fråga anförtrotts detta uppdrag av Kungl. Maj:t har styrelsen icke haft anledning taga någon ståndpunkt därtill, så länge vederbörande ämneslärare uppehållit sin tjänst vid institutet på ett fullt tillfredsställande sätt.

Beträffande hans befattning vid lantbruksförbundets byggnadsförenings u. p. a. kontor i Lund hyser styrelsen den uppfattningen, att detta uppdrag icke är så betungande, att det inkräktar på hans arbete vid institutet. Detta arbete saknar för övrigt icke heller betydelse för hans undervisning vid institutet. Styrelsen kan ej heller underlåta framhålla, att det är ett viktigt allmänt intresse att vederbörande ämneslärares kunnighet på lantmannabyggnadernas område blir väl utnyttjad, alldenstund tillgången på kunniga personer på detta område är obetydlig.

Styrelsen vill även framhålla, att styrelsen på grund av anställningssättet för ämneslärarna vid institutet saknat befogenhet lägga hinder för att vederbörande ämneslärare åtagit sig uppdrag utom tjänsten så länge dessa uppdrag icke inverkat menligt på arbetet i tjänsten vid institutet. Enligt vad styrelsen har kunnat konstatera har i föreliggande fall detta icke kunnat påvisas, utan ifrågavarande ämneslärare har utfört sitt arbete vid institutet på ett förtjänstfullt sätt.

Styrelsen har emellertid insett att han icke i längden förmår förena ämneslärartjänsten vid institutet med uppdraget att vara utredningsman hos statens forskningskommitté för lantmannabyggnader utan att detta skulle överstiga hans krafter. Styrelsen har därför på därom av honom gjord ansökan den 11 september 1944 beviljat honom tjänstledighet från undervisningen i lantbruksskolan och mejeriskolan under läsåret 1 november 1944—31 oktober 1945 med avstående av halva lönen vid institutet. På grund av de stora svårigheterna att erhålla fullt kvalificerad vikarie till undervisningen i driftsledarkursen och högre mejerikursen är styrelsen angelägen om att få behålla ämnesläraren i fråga till undervisningen därstädes. Styrelsen vill i detta sammanhang även påpeka, att vederbörande ämneslärares avstående av lön vid institutet innevarande läsår mer än motsvarar hans minskade undervisning därstädes.

Alnarp, Åkarp den 11 januari 1945.

På styrelsens vägnar:

Thure Anderson.

Hjalmar Nilsson.

Statens forskningskommittés för lantmannabyggnader

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 132, § 27.

Till Konungen.

Genom nådig remiss av den 21 december 1944 har statens forskningskommitté för lantmannabyggnader anbefallts avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer anfört uti § 27 av revisorernas berättelse för budgetåret 1943/44 angående vissa uppdrag, som den hos kommittén förordnade utredningsmannen, agronomen A. Örborn, förenat med denna tjänst.

Revisorerna framhålla, att uppdraget att vara utredningsman, tillika föreståndare hos forskningskommittén, icke är avsett att vara en bisyssla utan bör kräva en arbetstid av väsentligen samma omfattning som en heltidstjänst. Detta är också kommitténs mening, som emellertid vill göra gällande, att utredningsmannen inom kommittén utfört en arbetsprestation, som fullt motsvarar detta krav. Huruvida han inom de andra institutioner, där han arbetat, kunnat fullgöra sina uppgifter, tillkommer ej kommittén att bedöma, men det påtalade förhållandet kan endast försvaras som ett av förhållandena betingat provisorium och bör därför bedömas såsom sådant, varvid även bör beaktas vederbörandes ovanliga arbetsförmåga och mångsidiga kunskaper.

Då styrelsen för Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut beretts tillfälle att yttra sig med anledning av revisorernas uttalande, får kommittén hänvisa till detta utlåtande och för sin del endast tillägga, att undervisningstiden varit förlagd på sådana tider, att det ej menligt inverkat på Örborns arbete inom kommittén. Beträffande Örborns arbete hos lantbruksförbundets byggnadsförenings avdelningskontor i Lund vill kommittén anföra följande. Örborn var på sin tid initiativtagare till och den drivande kraften i den rådgivande verksamhet, som numera av nyssnämnda förening bedrivs över hela mellersta och södra Sverige. Kontoret i Lund ledes av en särskild kontorschef och Örborn har endast översyn av kontoret och dess verksamhet. Denna Örborns ställning har varit av den allra största betydelse för hans arbete inom kommittén. Han kommer härigenom i kontakt med de aktuella detaljproblem, som ständigt uppkomma i en rådgivande verksamhet som den ifrågavarande. Man måste beakta, att de nya riktlinjer, som under de senaste åren kommit till användning vid kreatursstallars uppförande och inredning, i viss mån måst ha karaktären av försök, varför det är ofrånkomligt, att en anordning, som på ett ställe visat sig bra, ej under alla förhållanden ger samma goda resultat. Det är därför synnerligen betydelsefullt för forskningsarbetet, att Örborn genom sin anställning inom byggnadsföreningen blir i tillfälle att fortlöpande följa resultatet av utförda anläggningar och de nya problem, som ständigt uppstå vid projekteringsarbeten. Den konsulterande verksamhet, som han på detta sätt utför, är säkerligen för byggnadsföreningen av det största värde, även om det arbete, som han behöver nedlägga härpå, ej är av den storlek, att det menligt inverkar på hans ställning som föreståndare för kommitténs forskningsinstitution. Anmärkas bör även att Örborn inom nämnda förening är den enda tillgängliga sakkunskap, som behärskar husdjursskötsel och mjölkhushållning.

Att Örborn trots sina uppdrag ändock på ett fullt tillfredsställande sätt kunnat fullgöra sina uppgifter förklaras bl. a. därav, att han, efter vad

kommittén har sig bekant, för egna medel avlönat assistent- och skrivhjälp till ett belopp av ca 2 000 kronor samt icke begagnat sig av semester.

I detta ärendes handläggning ha deltagit förutom undertecknad ordförande, ledamöterna Andersson, Hovgard och Åkesson.

Stockholm den 27 januari 1945.

Underdånigst

Statens forskningskommitté för lantmannabyggnader.

EINAR HEDULFF.

Domänstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 133, § 28.

Till Konungen.

Genom resolution den 21 december 1944 har Kungl. Maj:t anbefallt domänstyrelsen att i anledning av vad riksdagens revisorer anført uti § 28 av ett vid resolutionen fogat transumt — forsknings- och försöksverksamhet rörande lantmannabyggnader m. m. — till jordbruksdepartementet inkomma med utlåtande.

Anledningen till remissen till domänstyrelsen lærer vara det av revisorererna enligt transumtet gjorda uttalandet att revisorererna i fråga om byggnadsrådgivningen ansett lämpligt, att denna verksamhet, som nu bedreves — förutom av egnahemsstyrelsen även av domänstyrelsen — centraliserades till ett organ. Med anledning härav får styrelsen meddela, att någon rådgivningsverksamhet i byggnadsfrågor icke bedrives av domänstyrelsen utanför dess förvaltningsområde. Väl förekommer att andra statliga myndigheter, som förvalta jordbruksegendomar, hos styrelsen begära upplysningar i byggnadsfrågor och att styrelsen till följd därav lämnar erforderliga anvisningar och byggnadsförslag.

Vid detta ärendes avgörande har, förutom undertecknad, närvarit byråchefen Holmström, föredragande.

Stockholm den 12 januari 1945.

Underdånigst

B. v. STOCKENSTRÖM.

A. Holmstedt.

Lantbruksstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 133, § 28.

Till Konungen.

Genom remiss har lantbruksstyrelsen anbefallts att efter gemensamt hörande av statens forskningskommitté för lantmannabyggnader och jordbrukets byggnadsstudiekommitté avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer uti § 28 av sin berättelse anfört i fråga om forsknings- och försöksverksamheten rörande lantmannabyggnader m. m.

Till åttlydnad härav får lantbruksstyrelsen med återställande av remissakten och överlämnande av från statens forskningskommitté för lantmannabyggnader och jordbrukets byggnadsstudiekommitté inhämtade yttranden, i ärendet anföra följande.

Den statliga forskningsverksamheten rörande jordbrukets byggnadsfrågor har enligt riksdagens revisorers uttalande sedan ett flertal år lidit av planlöshet och bristande samordning, vilka missförhållanden alltjämt skulle bestå. För åstadkommande av planmässigt och effektivt arbete på hithörande område vore det enligt revisorernas mening angeläget, att en samordning komme till stånd av all statlig och statsunderstödd forsknings-, försöks- och rådgivningsverksamhet rörande lantmannabyggnader, vilket lämpligast ansetts kunna äga rum genom att de tre verksamhetsgrenarna forskning, byggnadsrådgivning och arbetsstudier sammanfördes i tre samarbetande avdelningar inom en organisation under gemensam ledning. Revisorerna hava härvid utgått från att forsknings- och försöksavdelningen inom den ifrågasatta organisationen skulle fortsätta det av statens forskningskommitté för lantmannabyggnader bedrivna arbetet och samtidigt övertaga de forskningsuppgifter, vilka nu handhades av jordbrukets byggnadsstudiekommitté. För fullföljandet av arbetsstudierna beträffande jordbrukets byggnader borde vidare ett särskilt organ inordnas i den nya organisationen, vilken dessutom skulle omfatta ett organ, som handhade byggnadsrådgivningen och till vilket borde centraliseras den verksamhet, som domänstyrelsen och egnahemsstyrelsen bedreve på ifråvarande område. Huruvida revisorerna jämväl avsett, att den med bidrag av statsmedel utav lantbruksförbundets byggnadsförening bedrivna verksamheten av berörda slag skulle överföras till den nya organisationen, synes icke fullt klart framgå av deras uttalande i ärendet.

I ett den 22 april 1942 gemensamt med egnahemsstyrelsen avgivet yttrande till chefen för jordbruksdepartementet över en av Lantbruksförbundets byggnadsförening, L. B. F., u. p. a. gjord framställning om inrättande av en statlig institution för forsknings- och försöksverksamhet rörande lantmannabyggnader tillstyrkte ämbetsverken inrättandet av en dylik institution och erinrade samtidigt om att lantbruksstyrelsen vid behandlingen av det utav 1941 års byggnadssakkunniga avgivna betänkandet föreslagit inrättandet av en central forskningsanstalt på detta område. Vid båda de nämnda tillfällena har betonats värdet av en väl planlagd och ledd forskningsverksamhet på berörda område. Med hänsyn härtill är det naturligt, att lantbruksstyrelsen med tillfredsställelse hälsade tillkomsten av den år 1943 inrättade statens forskningskommitté för lantmannabyggnader. I vad mån de vid nämnda institutions tillkomst ställda förväntningarna komma att infrias, torde det ännu vara för tidigt att uttala sig om.

Riksdagens revisorer hava såsom nämnt förordat ett sammanförande av forskningsverksamheten och arbetsstudierna på ifrågavarande område med

den av olika statliga och statsunderstödda organ bedrivna rådgivningen avseende landsbygdens byggnadsfrågor. Det torde utan vidare stå klart, att det såväl för forsknings- och försöksverksamheten som för byggnadsrådgivningen är synnerligen gagnande, om ett intimt samarbete förefinnes dem emellan och på så sätt ett värdefullt utbyte av uppslag och erfarenheter möjliggöres. Det torde emellertid härvid kunna ifrågasättas, huruvida för ett sådant samarbete erfordras en gemensam organisation. Den rådgivande verksamheten fordrar för att densamma skall kunna bedrivas med vederbörlig effektivitet tillgång till en permanent, lokalt förgrenad organisation, medan så icke är fallet med forskningsverksamheten. Därest byggnadsrådgivningen skulle ingå i en organisation av det slag, revisorerna ifrågasatt, torde det icke låta sig göra att för ändamålet utnyttja för väsentligen andra uppgifter avsedda organ, vilka för närvarande även meddela byggnadsrådgivning, exempelvis egnahemsorganisationen, utan torde nya lokala rådgivande organ behöva tillskapas. Enligt lantbruksstyrelsens förmenande torde det icke komma att medföra vare sig organisatoriska eller ekonomiska fördelar att inlemma byggnadsrådgivningsverksamheten i en organisation av det slag, revisorerna föreslagit. En självfallen förutsättning härvidlag är, att samarbete i annan ordning etableras mellan de olika verksamhetsområdena.

Den egentliga forskningsverksamheten i fråga om byggnader på jordbrukets område handhaves för närvarande av statens forskningskommitté för lantmannabyggnader och jordbrukets byggnadsstudiekommitté. Därjämte bedrivs sådan i begränsad omfattning av lantbruksförbundets byggnadsförening, vilken eljest framförallt har till uppgift att meddela byggnadsrådgivning, och föreningen åtnjuter jämväl ett mindre statsbidrag för sagda forskningsverksamhet. Denna senare är emellertid icke av den omfattning i förhållande till föreningens övriga verksamhet, att föreningen kan karakteriseras såsom egentlig forskningsinstitution. Båda de ovannämnda kommittéerna hava emellertid fått sig forskningsuppgifter avseende jordbrukets byggnadsfråga anförtrodda. Det skulle såsom följd härav kunna övervägas, huruvida icke ett organisatoriskt samordnande av de båda kommittéerna borde komma till stånd. Med hänsyn till de speciella förhållanden, som motiverat tillkomsten av jordbrukets byggnadsstudiekommitté, anser sig dock lantbruksstyrelsen icke böra förorda ett dylikt samordnande. Styrelsen vill emellertid understryka, att det för undvikande av dubbelarbete är av största vikt såväl att gränsdragningen mellan kommittéernas arbetsområde hålles klar som att kommittéerna med uppmärksamhet följa varandras verksamhet och de därvid framkomna resultaten.

Byggnadsstudiekommitténs verksamhet synes lantbruksstyrelsen framdeles böra begränsas till de arbetsmarknadsproblem, för vars lösande kommittén tillkommit, medan den speciella forsknings- och försöksverksamheten hänskjutes till forskningskommittén. Denna senare har i sitt ovannämnda yttrande anfört, att sedan byggnadsstudiekommittén slutfört sitt uppdrag, det arbetsmaterial, som sistnämnda kommitté då förfogade över, borde överföras till statens forskningskommitté för lantmannabyggnader, enär en del av ifrågavarande material vore av den art, att forskningskommittén kunde draga nytta av detsamma. Byggnadsstudiekommittén synes däremot mera permanent önska en uppdelning av forskningsuppgifterna på olika kommittéer. Vad kommittén härvid anfört till stöd för sin uppfattning, bland annat beträffande de å området verksamma forskarnas ställning, synes emellertid icke till fullo bestyrka ändamålsenligheten av att allt framgent i oförändrad form bibehålla nuvarande organisation på hithörande område.

Lantbruksstyrelsen, som delar den av riksdagens revisorer uttalade uppfattningen rörande betydelsen av att jordbrukets byggnadsfrågor erhålla en

tillfredsställande lösning, finner sig på grund av vad ovan anförts icke för närvarande kunna biträda det av revisorerna framförda förslaget att åtgärder böra vidtagas för en sammanslagning av de på området verksamma organen.

I detta ärendes slutliga handläggning hava deltagit generaldirektören Sylvan samt byråcheferna Bjurstedt och Granström.

Stockholm den 19 januari 1945.

Underdånigst

H. SYLVAN.

ADOLF GRANSTRÖM.

Bilaga 1.

Till kungl. lantbruksstyrelsen.

Med anledning av kungl. lantbruksstyrelsens begäran om yttrande över vad riksdagens revisorer anført i § 28 rörande forsknings- och försöksverksamheten för lantmannabyggnader m. m. får statens forskningskommitté för lantmannabyggnader, nedan kallad forskningskommittén, anföra följande:

Revisorerna konstatera inledningsvis, att forskningsverksamheten rörande jordbrukets byggnadsfrågor sedan ett flertal år lidit av planlöshet och bristande samordning samt att dessa förhållanden alltjämt bestå.

Sålunda framhålles, att år 1936 beviljade medel till upprättande av en forskningsinstitution under Jordbrukstekniska föreningens ledning, och att redan två år efteråt eller år 1938 tillkallades särskilda sakkunniga (ladugårdsbyggnadssakkunniga) med i viss utsträckning arbetsuppgifter sammanfallande med dem, som tilldelats nyss nämnda forskningsinstitution.

Forskningskommittén kan för sin del icke finna, att dessa båda institutioners arbetsområden i något avseende täckte varandra. I Kungl. Maj:ts brev av den 12 juni 1936 angåvos riktlinjer för den då planerade forskningsverksamheten på det jordbrukstekniska området, för vilken statsbidrag av kr. 25 000 skulle utgå under följande villkor, nämligen:

»att verksamheten, vars uppgift huvudsakligen skall vara att bedriva praktisk-vetenskaplig forskning rörande elektriska energins lämpliga utnyttjande inom jordbruk och lantbruk även om att lösa därav betingade jordbruks-, maskin- och byggnadsfrågor, under namn av Jordbrukets elektrotekniska forskningsinstitution anknyses till Jordbrukets tekniska förening och organiseras som en självständig avdelning av nämnda förening.»

Såsom framgår av direktiven skulle denna institution i första hand bearbeta frågor rörande den elektriska energins användning inom jordbruk och lantbruk och endast i mån som därav betingades även bearbeta byggnadsfrågorna. Det är helt naturligt, att institutionen under sådana omständigheter icke kom att utrustas med vare sig personella eller andra resurser, så att den kunde vara i stånd att förutom sin huvuduppgift även bearbeta byggnadsfrågorna. Institutionens forskning inriktades också i huvudsak på den elektriska energins rationella utnyttjande speciellt med hänsyn till det större jordbrukets behov och resurser.

1933 års mjölk- och mejeriutredning överlämnade den 29 maj 1936 till kungl. jordbruksdepartementet en promemoria rörande åtgärder för ladugårdarnas förbättring, vari framgick, att ladugårdarnas bristfälliga beskaffenhet på många håll utgjorde ett hinder för genomförande av tillräcklig hygien i

mjölkhanteringen. Utredningen påvisar i sammanställda yttranden från dåvarande statens egnahemsstyrelse, kungl. lantbruksstyrelsen samt genom sammanställning av enquéter till läns- och distriktsveterinärer och hushållnings-sällskapens egnahems- och husdjurskonsulenter att ladugårdsbeståndet i landet var mycket underhaltigt. Som »dåliga» angiva veterinärerna och konsulenterna i medeltal för riket 11 % av de större ladugårdarna, 26 % av de medelstora men icke mindre än 44 % av de mindre ladugårdarna. Som vanligast förekommande brister angavs, att ladugårdarna voro fuktiga och kalla.

En ganska markant stegring av byggnadskostnaderna gjorde sig även alltmera gällande och utgjorde ett stort hinder för landsbygdens byggnadsverksamhet.

Efter bemyndigande av Kungl. Maj:t den 14 januari 1938 tillkallade chefen för jordbruksdepartementet den 8 februari 1938 särskilda sakkunniga (ladugårdsbyggnadssakkunniga) med uppgift att inom departementet biträda med uppgörande av förslag till förbättringsarbeten för ladugårdsbyggnader. I direktiven angavs, att man borde försöka få fram förslag till ladugårdstyper, som kunde bliva av bestående värde för det mindre jordbruket och att därvid borde tillses, att ladugårdarna blevo försedda med praktiska anordningar, så att arbetet kunde rationaliseras i största möjliga utsträckning.

Uppmärksamhet borde även ägnas åt byggnadsmaterialet samt åt sådana detaljer som ventilation, värme- och fuktisolering m. m., vilka voro ägnade att påverka såväl byggnadernas varaktighet som möjligheten av att iakttaga en god hygien. Stor vikt skulles slutligen läggas vid ett ekonomiskt utnyttjande av de förefintliga resurserna, så att större kostnader än som vore absolut nödvändiga, kunde undvikas.

Under åren 1938 och 1939 företogo de sakkunniga resor inom representativa delar av landet för att studera byggnadsbeståndets beskaffenhet och de orsaker, som närmast givit anledning till den underhaltiga kvaliteten hos byggnaderna.

Från hösten 1939 till våren 1941 var de sakkunnigas sekreterare inkallad i militärtjänst. Samtidigt togs de sakkunnigas ordförande i anspråk för uppdrag inom krisförvaltningen. Utredningsarbetet fortgick emellertid i stort sett oavbrutet men givetvis med betydligt minskad hastighet. Vissa specialutredningar kunde sålunda utföras av de av sakkunniga tillkallade experterna.

Under sina resor hade de sakkunniga funnit, att den främsta anledningen till bristerna i ladugårdsbeståndets beskaffenhet var bristande kännedom om ladugårdarnas värme- och ventilationsförhållanden. De sakkunniga funno det därför angeläget att grundligt bearbeta dessa frågor. Olika experter anlätades dels efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, dels genom att de sakkunniga sökte kontakt med såvitt möjligt alla som på något sätt kunde bidra till frågans lösning. På uppdrag av de sakkunniga utarbetade sålunda arkitekten, 1:e assistenten vid tekniska högskolans institution för byggnadsteknik G. Heimbürger beräkningar av en konstruktions värmegenomgångstal, civilingenjören T. Widell vid ingenjörsvetenskapsakademien utförde beräkningar av ventilationstrummor, dåvarande professorn I. Malmér vid tekniska högskolans dåvarande institution för flygteknik utförde undersökningar av ventilationstrummors placering och utförande med hänsyn till vindens inverkan. Genom särskilda bemyndiganden anlätades såsom experter professorn vid veterinärhögskolan K. J. Eriksson, byrådirektören i kungl. byggnadsstyrelsen N. Royen, distriktsveterinären G. Norman samt dåvarande byrådirektören i vattenfallsstyrelsen civilingenjören H. Edholm. I frågor som berörde mjölkhygien konfererades med professorn vid Statens mejeriförsök B. Platon, Alnarp, olika experter vid Svenska mejeriernas riksförening, kungl. medicinalstyrelsen, kungl. lantbruksstyrelsen o. s. v.

I juni 1942 framlade ladugårdsbyggnadssakkunniga sitt meddelande nr 1 om »Djurstallars planering, värmehushållning och ventilation». Detta arbete har sedan dess varit grundläggande för byggnadsrådgivningen på hithörande område. Den del av det stora frågekomplexet lantbrukets byggnadsfråga, som av de sakkunniga bearbetades, ansågs utan tvivel och anses alltjämt vara det grundväsentliga vid djurstallarnas utformande.

Betr. det av riksdagens revisorer anförda att något samarbete mellan jordbrukets elektrotekniska forskningsinstitution dessutom icke skulle ha förekommit, vill forskningskommittén påpeka, att ordföranden i ladugårdsbyggnadssakkunniga den 24 augusti 1939 invaldes i Jordbrukets elektrotekniska forskningsinstitutionens nämnd samt att han därefter deltog i samtliga de fyra sammanträden, som höllos av nämnden till institutionens avveckling den 27 augusti 1941. Att vederbörande härvid med uppmärksamhet följde arbetet vid institutionen behöver väl icke ifrågasättas.

I fråga om vad riksdagens revisorer anförde beträffande det av dåvarande byrådirektören H. Edholm åren 1936—1941 utförda arbetet med uppgörande av normalritningar kan anföras, att redan ladugårdsbyggnadssakkunniga ägnade dessa en ingående granskning men i stort sett icke kunde finna annat än att de avsågo att utgöra ett hjälpmedel vid själva ritarbetets utförande på ett ritkontor. Såvitt forskningskommittén har sig bekant har detta ritningsförfarande icke tillämpats någonstades vid de sedermera upprättade ritkontoren, tillhörande Lantbruksförbundets byggnadsförening, domänstyrelsen, egnahemsstyrelsen m. fl. elier överhuvud taget vid arkitektkontor.

Förslaget innebär emellertid dessutom ett försök till normalisering eller standardisering av ekonomibyggnader. Att grunda bygenskapen på dylika standardplanlösningar låter måhända bestickande men med hänsyn till ej mindre byggnadernas placering i terrängen och i förhållande till väderstreck, vägar och övrig bebyggelse än även vederbörande ägares personliga önskemål, är det ytterst sällan dylika ritningar kunna komma till direkt användning. Dessutom få sådana standardplaner, bortsett från de allra minsta enheterna, mindre betydelse än vad man i allmänhet tror därigenom att hel nybebyggelse av en gård mycket sällan förekommer. Det övervägande antalet byggnadsprojekt gäller om- eller tillbyggnader, varvid standardiserande planer ej kunna komma till användning. Vissa betydelsefulla detaljer i byggnaden kunna däremot mycket väl standardiseras. Så har det hittills skett beträffande fönster, dörrar m. m. Forsningskommittén arbetar med hithörande spörsmål.

Ladugårdsbyggnadssakkunniga sökte så långt möjligt att meddela upplysning åt såväl allmänheten som rådgivande institutioner på olika områden rörande de resultat, de sakkunniga efter hand hade ernått. Redan vintern 1939 avhölls sålunda i Storuman en kurs för konsulenter, vandringsrättare, byggmästare m. fl. under ledning av de sakkunnigas ordförande med biträde av sekreteraren. I augusti 1939 avhölls på ladugårdsbyggnadssakkunnigas initiativ en kurs vid Alnarp för konsulenter vid hushållningssällskapen m. fl. under kungl. lantbruksstyrelsens ledning, varvid av de sakkunniga inhämtade erfarenheter utnyttjades. Kursen pågick i tre veckor och det kan tilläggas, att icke mindre än ett 10-tal av deltagarna sedermera verka som egnahemsdirektörer i den 1940 tillkomna nya egnahemsorganisationen, där egnahemsdirektörerna ha att granska vittomfattande statligt understödda byggnadsuppgifter.

Under sitt arbete funno ladugårdsbyggnadssakkunniga alltmera behov påkallat av en permanent institution rörande forskningsverksamheten för lantbrukets byggnader. De sakkunniga tillstyrkte därför en av Lantbruksförbundets byggnadsförening den 2 februari 1944 till chefen för jordbruksdepartementet avgiven skrivelse med instämmande av kungl. domänstyrelsen och

kungl. egnahemsstyrelsen om upprättande av en forskningsinstitution för lantbrukets byggnader.

Sedan riksdagen godkänt en av chefen för jordbruksdepartementet avlåten proposition med begäran om ett reservationsanslag på 60 000 kr. till forsknings- och försöksverksamheten rörande lantmannabyggnader, tillkallade chefen för jordbruksdepartementet efter Kungl. Maj:ts bemyndigande den 4 juni 1943 tre sakkunniga, därav ordföranden och en ledamot i ladugårdsbyggnadssakkunniga, för att inom departementet biträda med utarbetandet av riktlinjer för sådan forsknings- och försöksverksamhet rörande lantmannabyggnader.

Sedan de sakkunniga den 30 juni 1943 avgivit sitt förslag till upprättande av en statens forskningskommitté för lantmannabyggnader, förordnade Kungl. Maj:t den 20 augusti 1943 att en dylik kommitté skulle upprättas och förordnade förutvarande ordföranden i ladugårdsbyggnadssakkunniga, vilka sakkunniga samtidigt ansågos ha slutfört sin verksamhet, att vara ordförande i forskningskommittén samt två av förutvarande ledamöterna i ladugårdsbyggnadssakkunniga till ledamöter i forskningskommittén, den ene med uppdrag att tillika planlägga och leda forskningsverksamheten.

Forskningskommitténs arbetsuppgifter äro angivna genom Kungl. Maj:ts brev av den 20 augusti 1943. Kommittén har hittills publicerat ett meddelande (nr 1) »Byggnadskapitalets och byggnadskostnadernas storlek vid svenska jordbruk».

Genom beslut den 15 oktober 1943 bemyndigade Kungl. Maj:t statsrådet Rubbestad att utse en kommitté, bestående av 10 personer, med uppdrag att anordna arbetsstudier beträffande byggnader för jordbrukets behov (nedan kallad byggnadsstudiekommittén).

Den av riksdagens revisorer framförda anmärkningen, att dubbelarbete skulle förekomma mellan nyss nämnda kommittéer, vill forskningskommittén bestämt tillbakavisa. I berättelsen över kommitténs verksamhet för budgetåret 1943/44 står vid särskild sidorubrik angivet »Kontakt med andra institutioner»: »Sekreteraren jämte chefspersonalen i Jordbrukets byggnadsstudiekommitté ha avhållit två sammanträden hos forskningskommittén. Utredningsmannens egenskap av ledamot i Jordbrukets byggnadsstudiekommitté har även möjliggjort fortlöpande kontakt mellan de båda kommittéerna. Dessutom har genom personliga sammanträffanden och skriftliga meddelanden kontakt upprätthållits med statens kommitté för byggnadsforskning, domänstyrelsen, egnahemsstyrelsen, Lantbruksförbundets byggnadsförening m. fl.»

Denna del av årsberättelsen har av riksdagens revisorer icke återgivits i § 28 av revisorernas betänkande.

De ovan nämnda sammanträdena ha i båda fallen sträckt sig över en tid av två dagar och haft till uppgift dels en grundlig information av de båda kommittéernas arbete och dels att stödja varandra i olika detaljer i arbetet.

Nämnas bör även att en av ledamöterna i forskningskommittén tillika är ledamot i statens kommitté för byggnadsforskning och i Byggstandardiseringen av Sveriges standardiseringskommission. Analogt är förhållandet beträffande sekreteraren i byggnadsstudiekommittén.

Den ovan angivna kontakten mellan olika institutioner och kommittéer ävensom det personsammanhang, som hela tiden förelegat mellan de på grund av utvecklingens gång efter varandra arbetande forskningsorganen, torde utgöra den bästa garantien för att icke det av revisorerna påstådda dubbelarbetet skulle kunna ha förekommit.

Forskningskommittén kan därjämte konstatera, att det är tack vare många av de i denna verksamhet arbetande personers initialiv, som överhuvud taget

lett till att en enligt kommitténs uppfattning förnuftig och om än på grund av bristande medel otillräcklig forsknings- och försöksverksamhet ändock nått den utveckling, den hittills gjort.

I fråga om tidsåtgången för forskningsarbetet inom det mycket vidlyftiga och hittills praktiskt taget helt outforskade arbetsområdet och framläggande av dess resultat bör påpekas, att bortsett från vissa laboratoriemässiga undersökningar arbetet måste i stort sett bedrivas ute i fältet. I huvudsak kan undersökningsmaterial anskaffas endast under vinterhalvåret och det fordras i regel två vintrars undersökningar för att forskningsresultatet skall kunna bli så säkert, att det kan publiceras. Dessutom är tiden för erhållande och omfattningen av ett forskningsresultat beroende av de ekonomiska resurser, som stå till förfogande.

I fråga om den av riksdagens revisorer föreslagna sammanslagningen av de olika institutionerna på detta område vill forskningskommittén anföra följande:

Det är ur alla synpunkter nödvändigt att skilja på forsknings- och försöksverksamhet å ena sidan samt rådgivning i fråga om upprättande av ritningar, arbetsbeskrivningar m. m. åt den byggande allmänheten å andra sidan. Dessa båda uppgifter kunna icke utan mycket stora organisatoriska svårigheter förläggas till samma institution. Beträffande forskningskommitténs och byggnadsstudiekommitténs arbetsuppgifter, vilka kommittéer närmast handha forsknings- och försöksverksamheten, så äro dessa kommittéers uppgifter så skilda, att någon sammanslagning för närvarande synes forskningskommittén utesluten. Byggnadsstudiekommittén kommer efter hand att alltmera få befatta sig med arbetsmarknads- och lönefrågor, vilka uppgifter ligga helt vid sidan av forskningskommitténs uppgifter och möjligheter. Forskningskommittén hyser dock den uppfattningen, att sedan byggnadsstudiekommittén slutfört sitt uppdrag, bör det arbetsmaterial, som denna kommitté då förfogar över, överföras till statens forskningskommitté för lantmannabyggnader. En del av detta material är av den art, att forskningskommittén kan draga nytta av detsamma.

Med stöd av vad ovan anförts, får statens forskningskommitté för lantmannabyggnader hemställa, att kungl. lantbruksstyrelsen måtte föreslå, att de av riksdagens revisorer gjorda uttalandena icke måtte föranleda någon åtgärd.

Stockholm den 10 januari 1945.

E. Hedulff.

A. Örborn.

Bilaga 2.

Till kungl. lantbruksstyrelsen.

Med anledning av nådig remiss den 21 december 1944 har lantbruksstyrelsen hemställt om jordbrukets byggnadsstudiekommittés synpunkter beträffande de frågor, som beröras i 28 § av 1944 års statsrevisorers berättelse. Byggnadsstudiekommittén, som i ärendet samrått med statens kommitté för byggnadsforskning, får härmed för sin del anföra följande.

De statsrevisorernas uttalanden, som här är fråga om, ha sammanfattats under rubriken »Forsknings- och försöksverksamhet rörande lantmannabyggnader m. m.». Framställningen berör dock i fortsättningen ej endast forsk-

nings- och försöksverksamheten utan även s. k. rådgivning i byggnadsfrågor, vilken rådgivning revisorerna ansett böra samordnas med forsknings- och försöksverksamheten under en gemensam ledning.

Vad en sådan administrativ samordning beträffar, kan byggnadsstudiekommittén icke dela revisorernas uppfattning, som måhända föranletts av en misstolkning av det något oklara begreppet byggnadsrådgivning. Med denna benämning har emellertid här förståtts övervägande projekteringsverksamhet, d. v. s. upprättandet av ritningar, beskrivningar och kostnadsberäkningar för de aktuella byggnadsuppgifterna. Det torde utan vidare stå klart, att en sådan verksamhet knappast ens i och för sig kan med fördel inordnas under en enda administrativ ledning. Tvärtom är det mycket som talar för den nuvarande anordningen med byggnadsrådgivning genom olika organ, statliga och enskilda, vilka alla arbeta sida vid sida. Detta ger nämligen en önskvärd mångsidighet åt verksamheten utan att dock lägga hinder i vägen för erforderligt samarbete. Utmärkande för byggnadsrådgivningen är vidare, att den till stor del kan vara självförsörjande. Att den hittills varit delvis beroende av statsbidrag, härrör från omständigheter, som icke ha med huvudfrågan att göra.

Forskningen däremot har icke samma möjligheter till självförsörjning och torde även av andra skäl böra i huvudsak vara en statens angelägenhet, åtminstone under nuvarande grundläggande skede. Självfallet bör den bedrivas i nära kontakt med projektering och byggande, så att en fruktbar växelverkan uppnås mellan teoretiska rön och praktiska erfarenheter. Likväl torde det endast i undantagsfall vara praktiskt möjligt att administrativt samordna byggnadsforskning av nu pågående slag med den egentliga projekteringsverksamheten.

Byggnadsstudiekommittén vill i det följande beröra de olika forskningsorganens ställning i förhållande till varandra samt framlägga sina synpunkter i fråga om möjligheterna för en ökad centralisering av pågående forsknings- och försöksverksamhet rörande lantmannabyggnader.

Den av förutvarande byrådirektören i vattenfallsstyrelsen H. Edholm bedrivna forskningsverksamheten har givits en framträdande plats i revisorernas framställning. Byggnadsstudiekommittén äger givetvis god kännedom om detta Edholms arbete, vilket på elektrifieringsområdet givit en rad betydelsefulla resultat. Genom institutionens nedläggande uppstod tvivelsutan ett tomrum, men byggnadsstudiekommittén har sig bekant, att detta forskningsområde nu ånyo kommer att bearbetas. Edholms insatser beträffande den egentliga byggnadsforskningen synas däremot ha varit mera tillfälliga. Något annat torde väl ej heller varit avsikten, eftersom institutionen, såvitt bekant, aldrig hade tillgång till någon kvalificerad byggnadstekniker. Liksom många andra torde Edholm ha insett betydelsen av standardiseringsprincipernas tillämpande inom byggnadsproduktionen. Han har också framlagt ett skissförslag till standardisering av hela ekonomibyggnader eller huvuddelar av sådana, vilket väl avsetts som ett dåtida inlägg i debatten, ehuru med all sannolikhet ej praktiskt genomförbart. Något återupptagande av byggnadsforskning enligt av Edholm sålunda tillämpade principer anser byggnadsstudiekommittén icke vara påkallat.

Att, såsom statsrevisorerna refererat, det till lantbruksförbundets byggnadsförening, LBF u. p. a., anvisade statsbidraget inkluderar ett mindre belopp för försöksverksamhet torde i förevarande sammanhang sakna betydelse och innebär icke, att föreningen är att betrakta såsom ett forskningsorgan. Det är dock självfallet, att ett projekteringsorgan av denna storleksordning måste bedriva viss försöksverksamhet i och för lösande av aktuella praktiska problem i anslutning till sin ordinarie planläggningsverksamhet.

Statsrevisorerna ha också i förbigående berört den forskningsverksamhet, som bedrivs under ledning av statens kommitté för byggnadsforskning, liksom det standardiseringsarbete på byggnadsområdet, som igångsatts av standardiseringskommissionen. Vad beträffar byggstandardiseringen har väl ej någonsin ifrågasatts en administrativ ändring, påverkad av här berörda faktorer. Däremot torde i tidigare sammanhang allvarligt ha övervägts, hurvida forskningsverksamheten rörande lantmannabyggnader borde kunna inordnas under statens kommitté för byggnadsforskning. Att så dock ej blev fallet är fullt förståeligt, om man tar forskningsområdenas storlek i betraktande. Statens kommitté för byggnadsforskning måste för lång tid framåt ägna sin huvudsakliga uppmärksamhet åt frågor av intresse för byggnadstekniken i allmänhet, och det är icke tänkbart, att kommittén ens med kraftigt ökade resurser skulle inom rimlig tid kunna ge jordbrukets speciella problem erforderligt utrymme.

Den speciella forskningsverksamheten rörande lantmannabyggnader handhaves alltså numera av i huvudsak endast två organ, nämligen statens forskningskommitté för lantmannabyggnader och jordbrukets byggnadsstudiekommitté. Dessa kommittéers arbetsområden äro klart sidoordnade varandra. Forskningskommittén har ju nämligen till uppgift att främja ett ändamålsenligt utformande av lantmannabyggnaderna såsom sådana med hänsyn tagen till vad de jordbruksekonomiska, hygieniska och driftstekniska förhållandena kunna komma att kräva. Däremot åvilar det byggnadsstudiekommittén att bearbeta de organisatoriska, tekniska och ekonomiska problemen, som sammanhånga med ifrågavarande byggnaders iordningställande och uppförande, vari inbegripas frågor rörande arbetsorganisation och arbetsmetoder, lämplig materialanskaffning, transportförhållanden, sociala sysselsättningsproblem o. s. v. Enbart den omständigheten, att det alltså här gäller två från varandra tydligt avgränsade arbetsområden, synes utgöra skäl nog för arbetets bedrivande på skilda organ, då därigenom en avsevärd och för jordbruknäringen ekonomiskt mycket betydelsefull tidsvinst torde kunna göras.

Men det finns dessutom en omständighet, som helt enkelt omöjliggör sammankoppling av de båda kommittéerna. Det har nyss nämnts, att byggnadsstudiekommittén förutom med tekniska undersökningar sysslar med rena arbetsmarknadsproblem med vad däri inrymmes av ekonomiska och sociala frågor. I själva verket bli de tekniska resultatens värde väsentligt beroende av på vilket sätt dessa problem kunna lösas. Arbetet kräver förvisso ständig kontakt med arbetsmarknadens olika representanter, och det är därför ingen tillfällighet, att dessa representanter ingå i kommittén. Å andra sidan skulle en representation av här ifrågakommande slag sakna berättigande i en institution för rent teknisk-vetenskaplig forskning.

Ehuru byggnadsstudiekommittén sålunda på redan anförda grunder finner den nuvarande ordningen ändamålsenlig och självklar, vill kommittén peka på ännu en faktor, som verkar i samma riktning. Forsknings- och utredningsarbete sådant som detta kräver, om det skall ge något väsentligt av värde, skickliga utövare. De mest kvalificerade och följaktligen mest önskvärda personerna stå emellertid icke att få, om de måste placeras i mera underordnad ställning, vilket skulle bli fallet, om forskningen allt för mycket centraliseras. Därav följer å andra sidan, att en i och för sig naturlig uppdelning av forskningsområdena ger extra fördelar till skänks, då det gäller personvalet. Det torde heller ej kunna förnekas, att en sådan uppdelning är ägnad att avvärja faran för ensidighet i arbetet, vilket måste tillmätas stor betydelse.

Statsrevisorerna säga sig ha fått det intrycket, att den statliga forskningsverksamheten rörande jordbrukets byggnadsfrågor lider av planlöshet och bristande samordning, och finna det uppenbart, att under rådande förhål-

landen forskningsarbetet icke kan bedrivas med tillbörlig effektivitet. Vidare säges dubbelarbete ha förekommit i stor utsträckning, varjämte tidigare vunna utredningsresultat och erfarenhetsrön icke skulle ha utnyttjats i det fortsatta utredningsarbetet. Samarbete skulle heller icke ha förekommit mellan de olika forskningsorganen.

Utgående från sin egen vetenskap om hithörande förhållanden finner byggnadsstudiekommittén dessa uttalanden helt oförståeliga och vill för egen del bestämt bestrida deras berättigande. Som i det föregående visats, är forskningsverksamheten på området numera koncentrerad till i huvudsak endast två organ, vilket av anförda skäl får betraktas som ett minimum med hänsyn till föreliggande uppgifter. Båda dessa organ ha givetvis såväl var för sig som gemensamt företagit erforderlig planläggning av sina utredningsområden, varför möjligast tillfredsställande översikt över verksamheten utan tvekan finnes. Att tidigare vunna utredningsresultat och erfarenhetsrön skulle avsiktligt ha lämnats outnyttjade i det pågående utredningsarbetet, vill kommittén likaså för sin del helt förneka. Tvärtom har man, såsom vanligt är i utredningar, sökt på allt sätt erhålla möjligast fullständiga bild av, vad som redan gjorts på området, i avsikt att undvika dubbelarbete.

Vad samarbetsfrågan beträffar, vill byggnadsstudiekommittén upplysningsvis nämna, att den redan från början vidtog åtgärder för att skaffa sig detaljerade upplysningar om alla de organ, som kunde tänkas ha att ge något av intresse för utredningen. Med dessa organ har kommittén också upprättat förbindelse. Kommitténs vilja till gemensam planläggning och samverkan har alltid klart framhållits som en självklar sak, och tydliga uttryck härför hade också kunnat återfinnas på sidorna 17, 18 och 32 i kommitténs av revisorerna delvis citerade programmemoria den 15 februari 1944, vilken här bifogas.¹ Det står för kommittén såsom överhuvud taget främmande, att bristen på erforderlig kontakt mellan av intressegemenskap förenade organ kunnat, som här skett, ifrågasättas. Mellan byggnadsstudiekommittén och forskningskommittén är detta samarbete ordnat på ett tillfredsställande sätt. Att dessutom forskningskommitténs utredningsman ingår såsom ledamot i byggnadsstudiekommittén har av båda parter ansetts som en mycket stor fördel.

Revisorerna ha slutligen uttalat farhågor för, att pågående forsknings- och utredningsarbete på området planlagts alltför vittomfattande, och framhållit det angelägna i, att verksamheten så bedrives, att praktiska resultat utvinnas.

Byggnadsstudiekommittén gör för sin del allt, som kan göras, för att få fram dessa praktiska resultat på kortast möjliga tid. Så snart ordnade förhållanden åter inträda, kan man med säkerhet räkna med stora och viktiga byggnadsuppgifter för jordbruket, och det är angeläget, att så fullständiga utredningsresultat som möjligt då kunna föreligga. Dock måste här varnas för alltför ytliga undersökningar med visserligen lättköpta men desto mera otillförlitliga resultat som följd. Den vägen har hittills alltför ofta beträffats, och detta har med säkerhet medverkat till, att de väntade förbättringarna uteblivit.

Sammanfattningsvis vill byggnadsstudiekommittén anförda, att de forskningsområden det här är fråga om innefatta synnerligen vidlyftiga och mångskiftande arbetsuppgifter, vilka tyvärr alltför länge fått samlas på hög. Genom tillkomsten av de nuvarande forsknings- och utredningskommittéerna ha åtminstone de mest angelägna problemen nu börjat bearbetas. Forskningsområdenas storlek och förekomsten av organiserat samarbete gör, att dubbelarbete ej behöver befarias. Uppdelningen av forskningsverksamheten på flera organ innebär vinst av tid, skänker erforderlig mångsidighet åt arbetet samt

¹ Här endast avtryckt i transumt.

medför även andra fördelar. Gentemot allt detta kan enligt kommitténs mening ej redovisas nämnvärda vinster genom en centralisering. Detta gäller såväl ur organisations- som kostnadssynpunkt. Byggnadsstudiekommittén vill därför förorda, att statsrevisorernas här berörda uttalanden ej föranleda någon åtgärd.

Stockholm den 11 februari 1945.

Erik Lindeberg.

H. Junæus.

Bilaga till bilaga 2.

PM

angående arbetsstudier beträffande byggnadsarbete för jordbrukets behov.

6. Byggnadsstudiekommitténs arbetsuppgifter, sedda i förhållande till övriga rationaliseringssträvanden på området.

Som för närvarande olika organ äro sysselsatta och komma att befatta sig med ett antal av förut anförda rationaliseringsproblem, blir byggnadsstudiekommittén i viss mån avlastad från en hel del eljest ur rationaliseringssynpunkt ofrånkomliga arbetsuppgifter, och huvudvikten för dess verksamhet kan sägas bli förskjuten till de mera utpräglade produktionstekniska problemen närmast i anslutning till arbetsplatserna.

Så t. ex. är ju Byggstandardiseringen sysselsatt med standardisering samt utredning av principerna för måttsättning inom byggnadsindustrien. Statens kommitté för byggnadsforskning har lagt upp program för forskning i produktionsteknik och sysslar inledningsvis med bland annat en inventering av, vad som i Sverige och utomlands gjorts i fråga om arbetsstudier och andra därmed sammanhängande problem. Statens forskningskommitté för lantmannabyggnader undersöker, delvis i samarbete med Svenska lantarbetsgivareföreningens arbetsstudieavdelning, ekonomibygnadernas utformning och konstruktion med hänsyn till funktion och ekonomiska förhållanden m. m. En funktionsutredning beträffande bostäderna bedrivs av Svenska arkitekters riksförbunds och Svenska slöjdföreningens bostadsutredning. Byggnadsstudiekommittén har i huvudsak skaffat sig kännedom om dessas och andra i sammanhanget aktuella organs arbete samt vidtagit förberedande åtgärder för erforderligt samarbete. Efter hand torde detta samarbete komma att bedrivas planmässigt och så i detalj, att de olika rationaliseringsfrågorna var och en bli i tillbörlig grad uppmärksammade utan att dock något dubbelarbete behöves ifrågakomma.

Byggnadsstudiekommitténs arbete synes således huvudsakligen i första hand böra omfatta:

1. En undersökning av byggnadskostnadernas fördelning på olika kostnadslag och ett klarläggande av, vilka faktorer dessa äro beroende av.

2. En analys av några byggnadsplatsers organisation såväl i stort som mera i detalj med hänsyn tagen till hur byggnadskostnaderna påverkas av arbetets organisation och planering.

3. En förutsättning för undersökning av de olika arbetsmomenten vid jordbrukets bygghus samt hur arbets kvaliteten inverkar på kostnaderna.

4. En undersökning av materialkostnaderna och de olika faktorer, som inverka på dessa.

Parallellt härmed och så snart ske kan böra egentliga metodstudier genomföras. Därvid bör bland annat undersökas möjligheterna att öka mekaniseringen på byggnadsplatserna samt att öka handverktygens verkningsgrad. Möjligheterna att reducera kostnaderna genom utökad fabriksmässig tillverkning av byggnadselement böra också undersökas i ett senare skede.

I byggnadsstudiekommitténs uppgift torde sålunda få anses ingå ett stort komplex av frågor, vilkas klarläggande måste förutsättas, om det skall bli möjligt att i önskat avseende påverka jordbrukets byggnadskostnader. Detta kräver i sin tur såväl ekonomiska som tekniska utredningar med däri ingående egentliga arbetsstudier. Kommitténs synpunkter på utredningsarbetets bedrivande samt behovet av särskilda arbetskrafter härför skall i det följande närmare beröras.

11. *Sammanfattning.*

Den anförda redogörelsen torde visa, att den rationaliseringsuppgift det här är fråga om, innefattar ett stort antal frågor av skiftande natur. I begreppet arbetsstudier måste därför inläggas en vidare betydelse än vad själva benämningen kan synas ge uttryck åt. Kommitténs undersökningar böra således omfatta ej blott arbetet såsom sådant, utan även övriga faktorer, som inverka på byggnadskostnaderna. Erfarenheterna ha nämligen visat, att arbetskostnaderna icke böra behandlas fristående utan såsom en del i sitt sammanhang med övriga kostnader.

Det har också framgått, att vissa av dessa rationaliseringsuppgifter behandlas av andra organ. Byggnadsstudiekommittén har skaffat sig kännedom om vad som på dessa håll planeras och utföres och kommer att efter hand kunna följa dessa arbeten mera i detalj. Därigenom torde kommittén själv erhålla synpunkter, som äro värdefulla för dess arbete, samt i sin tur kunna ge impulser till undersökningar.

Kommitténs egen verksamhet torde huvudsakligen böra beröra de mera utpräglat produktionstekniska problemen närmast i anslutning till arbetsplatserna, varjämte undersökningar böra göras rörande möjligheterna att påverka materialpriserna genom en ändamålsenlig inköpsverksamhet och distribution.

Utredningsuppdragets genomförande försvåras därigenom, att tillgång ej finnes vare sig till mera genomarbetad metodik eller arbetsstudiemän med på området erforderlig fackkunskap. Man torde därför få nöja sig med att till en början endast kunna erhålla mera summariska resultat och först i ett senare skede åstadkomma rationaliseringsförslag i större utsträckning.

Det har icke varit möjligt för byggnadsstudiekommittén att redan nu framlägga planer och kostnadsberäkningar för hela den tid, utredningsuppdraget kan komma att kräva. De anförda beräkningarna hänföra sig därför uteslutande till innevarande och nästkommande budgetår. I dessa ha upptagits dels erforderlig personal i ledande ställning dels de assistenter och biträden, vilka kunna antas med säkerhet bli erforderliga inom sagda tidrymd. Därjämte har räknats med visst medelsbehov för konsultation av experter. Bland annat materialprisfrågornas behandling torde kräva omfattande medverkan av expertis.

Erfarenheterna peka på att ett arbetsstudium av ifrågavarande art och omfattning måste bli tidskrävande. Byggnadsstudiekommittén, som visserligen hoppas, att summariska resultat snarast möjligt skola kunna erhållas och nyttiggöras, räknar dock med, att ytterligare några år erfordras innan så om-

fattande resultat uppnåtts, att avsedd rationalisering av jordbrukets byggande säkerställt. Sedan arbetsstudierna kommit i gång, torde kommittén få möjlighet att klarare bedöma, huru och i vilken omfattning arbetet i ett senare skede bör bedrivas.

Stockholm den 15 februari 1944.

Jordbrukets byggnadsstudiekommitté

Erik Lindeberg.

H. Junæus.

Egnahemsstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 133, § 28.

Till Konungen.

Genom remiss den 21 december 1944 har Kungl. Maj:t anbefallt egnahemsstyrelsen att efter hörande av LBF avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer anfört uti 28 § av revisionsberättelsen. De av LBF i ärendet uttalade synpunkterna framgå av bilagda skrivelse från föreningen. För egen del får egnahemsstyrelsen därjämte anföra följande.

Styrelsen — som anser sig böra begränsa sitt yttrande till för närvarande rådande förhållanden på förevarande område — vill först peka på det förhållandet, att forsknings- och försöksverksamhet å ena sidan samt rådgivning i byggnadsfrågor å andra sidan måste betraktas som från varandra väsensskilda uppgifter, i synnerhet vad arbetsformerna beträffar. Forskningsverksamheten kräver sina specialister, som böra få tillfälle att relativt förutsättningslöst skärskåda byggnadsfrågorna från olika synpunkter i syfte att nå fram till allt bättre tekniska och ekonomiska problemlösningar. Byggnadsrådgivningen arbetar med folk av annat slag, är mera rutinbetonad och måste på helt annat sätt taga hänsyn till situationen för dagen, eftersom ju verksamheten helt avser att tillhandagå allmänheten med ritningar och andra handlingar i samband med de aktuella byggnadsuppgifterna.

Forskningsarbetet och rådgivningsarbetet torde alltså var för sig kräva väsentligt olika organisation. Egnahemsstyrelsen anser det överhuvud taget icke möjligt att, såsom revisorerna förordat, dessa olika verksamhetsgrenar sammanslås till en administrativ enhet. Det hela skulle med säkerhet bli en alltför stor och svårskött organisation. Man finge också riskera, att forskningen genom en sådan sammankoppling hämmades i sin strävan att se längre än till dagens praktiska svårigheter. Den av revisorerna efterlysta växelverkan emellan forskning och rådgivning kan mycket väl tillgodoses genom samarbete. Enligt styrelsens mening äger sådant samarbete rum i betryggande omfattning.

Vad därefter forskningsarbetet på byggnadsområdet beträffar bör understrykas, att statens kommitté för byggnadsforskning bedriver forskningsarbete på byggnadsområdet i allmänhet. Såsom av föredragande departementschefen anfördes i proposition nr 74 till 1943 års riksdag innefattar jordbrukets byggnadsfrågor en rad speciella problem — väsentligen redovisade i sagda proposition — vilka icke torde falla inom ramen för ovannämnda kommittés

kompetensområde. För upptagande av forskning och undersökning rörande sådana speciella problem inrättades statens forskningskommitté för lantmannabyggnader. Egnahemsstyrelsen tager för givet, att samarbete äger rum mellan de båda forskningskommittéerna, så att dubbelarbete under inga förhållanden förekommer. Ifrågavarande båda forskningskommittéer ha tillkommit på grund av Kungl. Maj:ts och riksdagens beslut och få betraktas såsom relativt permanenta forskningsorgan. Jordbrukets byggnadsstudiekommitté däremot är en kungl. kommitté, tillsatt av vederbörande statsråd efter av Kungl. Maj:t genom beslut givet bemyndigande och närmast jämförbar med sina föregångare 1942 års byggnadssakkunniga för landsbygden och 1940 års byggnadskostnadsakkunniga. Enligt för kommittén utfärdade direktiv skall kommittén väsentligen bedriva arbetsstudier för att därmed skapa underlag för en rationalisering av arbetsmetoderna samt en fast grundval för en sådan avvägning av ackordspriserna, som av intresserade parter kunde erkännas såsom riktig. När kommittén fullgjort detta sitt uppdrag, torde den komma att upphöra. Egnahemsstyrelsen, som har god kontakt såväl med sagda kommitté som med förut berörda forskningsorgan, har det intycket, att ett tillfredsställande samarbete dessa emellan anordnats för undvikande av dubbelarbete. Vad beträffar frågan om, att även lantbruksförbundets byggnadsförening (LBF) åtnjuter ett mindre statsbidrag för forskning och försöksverksamhet, synes detta förhållande numera, sedan särskilda forskningsorgan tillkommit, kunna upphöra, så mycket mera som LBF delvis utnyttjar sagda understöd för beviljande av bidrag till Statens forskningskommitté för lantmannabyggnader för utförande av särskilda undersökningar. Egnahemsstyrelsen har för avsikt att till prövning upptaga denna fråga i samband med avgivande av förslag till anslagsäskande till nästa års riksdag.

Eftersom egnahemsstyrelsen och egnahemsnämnderna i viss utsträckning tagits i anspråk för förutnämnda rådgivning i byggnadsfrågor, har styrelsen ägnat revisorernas uttalanden rörande denna verksamhet särskild uppmärksamhet. Sådan rådgivning skulle enligt berättelsen bedrivas jämsides av egnahemsstyrelsen, stiftsnämnderna, hushållningssällskapen och lantbruksförbundets byggnadsförening (LBF). I själva verket har, såvitt det är styrelsen bekant, aldrig förekommit någon organiserad rådgivning från stiftsnämndernas sida. Ett fåtal hushållningssällskap ha däremot tidigare haft egna byggnadskonsulenter, men dessas verksamhet har numera på något undantag när avvecklats. För ifrågavarande byggnadsrådgivnings handhavande finnas faktiskt för närvarande endast två statliga eller med statligt stöd arbetande organ nämligen egnahemsstyrelsen och LBF. Med Kungl. Maj:ts särskilda bemyndigande ha sistnämnda organ alltsedan 1942 samordnat sin byggnadsrådgivning och etablerat fortlöpande samarbete. Sagda organisationer handlägga även sådana planeringsfrågor, som sammanhånga med stiftsnämndernas och hushållningssällskapens förvaltning.

Arbetsfördelningen mellan egnahemsorganens och LBF:s byggnadsrådgivning karakteriseras av en klar geografisk uppdelning och ett omfattande centralt samarbete. Dubbelarbete torde därför vara uteslutet. LBF:s verksamhet finansieras huvudsakligen genom intäkter. Förslag i samma riktning med avseende på egnahemsorganens byggnadsrådgivning föreligger i årets statsverksproposition. Statens kostnader för byggnadsrådgivningen på landsbygden torde därför efter hand komma att bortfalla, med undantag dock för sådan subvention, som kan komma i fråga för mindre jordbruk och visst socialt bostadsbyggande.

Såvitt hittills kunnat bedömas fungerar organisationen väl. De skäl, som ursprungligen blevo bestämmande för verksamhetens administrativa uppdelning, torde alltjämt äga giltighet. Enligt styrelsens mening bör därför icke nå-

gon ändring av organisationen för närvarande komma i fråga. Huruvida förhållandena framdeles kunna ge skäl för en sådan ändring, undandraget sig styrelsens bedömning. Desto mera framträdande äro fördelarna, som följa med den nuvarande ordningen och som för egnahemsorganisationens del innebära ett underlättat handhavande av byggnadsärendena inom de län, där verksamheten är störst och besvärligast, samt en nödvändig och tillfredsställande kontakt med byggnadsfrågorna i allmänhet.

Vad slutligen gäller domänstyrelsens byggnadskontors verksamhet, är ju denna helt inriktad på domänverkets byggande och hör därigenom intimt ihop med styrelsens övriga förvaltning. Det oaktat har redan från början förekommit samarbete mellan domänstyrelsen, egnahemsstyrelsen och LBF, så snart det gällt överväganden rörande byggnadstekniska frågor av mera allmänt intresse. Därmed torde samordningen i detta avseende ha drivits så långt, som gärna är möjligt.

Med åberopande av vad sålunda anförts får egnahemsstyrelsen framhålla som sin åsikt, att forskning och rådgivning beträffande jordbrukets byggnader numera äro i huvudsak tillfredsställande organiserade. Visserligen kan med hänsyn till hithörande frågors mångfald och betydelse behov komma att uppstå rörande ytterligare statliga åtgärder. Någon ändring av organisationen i princip synes däremot för närvarande icke vara påkallad.

I detta ärendes handläggning ha deltagit överdirektören och styrelsens samtliga ledamöter ävensom byrådirektör Junæus, föredragande.

Stockholm den 2 februari 1945.

Underdånigst

G. R. YTTERBORN.

H. JUNÆUS.

Germund Sandler.

Bilaga.

Till kungl. egnahemsstyrelsen.

Lantbruksförbundets byggnadsförening LBF u. p. a. får härmed avgiva följande utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer i § 28 anfört beträffande forsknings- och försöksverksamhet rörande lantmannabyggnader m. m.

Föreningen vill först framhålla, att dess väsentliga uppgift är rådgivningsverksamhet i södra och mellersta Sverige, medan egnahemsstyrelsen bedriver motsvarande verksamhet i de fyra nordligaste länen. Mellan ledningen för LBF och egnahemsstyrelsen råder ett intimt samarbete liksom även mellan tjänstemännen för föreningens avdelningskontor och egnahemsnämnderna, hushållningssällskapen och stiftsnämnderna. Dessa avdelningskontor ha efter hand övertagit den rådgivningsverksamhet, som tidigare i viss utsträckning utövades av nämnda lokala organisationer. Anledningen till att en uppdelning av rådgivningsverksamheten från början företagits mellan det nystartade Lantbruksförbundets byggnadsförening och egnahemsstyrelsen var främst att de föreliggande arbetsuppgifterna ansågos vara alltför omfattande för att kunna omedelbart omhändertagas av en helt ny organi-

sation. Denna rent geografiska uppdelning har icke medfört något som helst dubbelarbete, utan i stället att en mera intensiv verksamhet kunnat igångsättas och praktiska resultat över hela landet snabbare utvinnas. Den kontinuerliga kontakt, som upprätthålles mellan egnahemsstyrelsens och föreningens ansvariga tjänstemän såväl i Stockholm som vid ritkontoren i landsorten samt den av egnahemsstyrelsen i samband med de till föreningen anvisade statsbidragen utövade kontrollen, har medfört, att man har erhållit en ändamålsenligt samverkande organisation för byggnadsrådgivning på landsbygden, som fyller samma funktion som ett även formellt enhetligt organ.

Härtill kan tilläggas, att samarbete även upprätthålles med domänstyrelsen, så att erfarenheter och arbetsmetoder kunna ömsesidigt utnyttjas. Sålunda ha t. ex. detalj- och typritningar utarbetats gemensamt av representanter för LBF, egnahemsstyrelsen och domänstyrelsen.

Föreningen vill i detta sammanhang även framhålla det betydelsefulla i att rådgivningen i landsbygdens byggnadsfrågor på sätt som skett anknutits till jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse.

Vid sidan av denna konsultativa verksamhet har föreningen i förhållandevis mycket begränsad utsträckning bedrivit forsknings- och försöksverksamhet och för detta ändamål uppburit ett årligt statsanslag på 9 600 kronor, vilket tidigare utgått till Lantmännens byggnadsförening i Lund. Anledningen härtill har varit de påtagliga brister, som på detta omfattande arbetsområde förefunnits, i synnerhet före tillblivelsen av statens forskningskommitté för lantmannabyggnader. Sedan denna börjat sitt arbete har det till LBF anvisade statsbidraget för försöksverksamhet disponerats i nära samarbete med denna institution. En mycket intim kontakt upprätthålles med forskningskommittén, särskilt som dennas föreståndare vid sidan härav har överinseende över LBF:s kontor i södra Sverige samt en annan av kommitténs ledamöter är chefsarkitekt hos LBF. Kommittén och LBF ha även i övrigt i viss mån kunnat utnyttja samma personal på grund av att kommitténs kontor är förlagt till samma fastighet som föreningens kontor i Lund. Resultaten av forskningskommitténs arbete delgivas härigenom självfallet såväl LBF som egnahemsstyrelsen och kunna fortlöpande utnyttjas i den praktiska rådgivningsverksamheten.

Föreningen vill slutligen som sin åsikt beträffande uppläggningsen av forsknings- och försöksverksamheten uttala, att den nuvarande organisationen erbjuder avsevärda fördelar, genom att initiativ och uppslag kunna framföras och utvecklas av med varandra samarbetande institutioner, som äro speciellt inriktade på olika skilda arbetsuppgifter på detta stora och betydelsefulla område.

Stockholm den 8 januari 1945.

Lantbruksförbundets byggnadsförening LBF u. p. a.

E. Sjögren.

G. Kronblad.

Egnahemsstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 146, § 29.

Underdånigt utlåtande.

Egnahemsstyrelsen finner ej anledning till erinran eller tillägg i fråga om riksdagens revisorers ifrågavarande uttalande.

I handläggningen av detta ärende ha deltagit överdirektören och t. f. byråchefen Lindström, föredragande.

Stockholm den 20 januari 1945.

Underdånigst:

För Överdirektören:

STURE LINDSTRÖM.

E. Bring.

Egnahemsstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 151, § 30.

Till Konungen.

Genom remiss den 21 december 1944 har Kungl. Maj:t anbefallt egnahemsstyrelsen att avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer i sin berättelse till 1945 års riksdag anfört rörande G. E. Broms' egnahemsstiftelsens kolonisationsverksamhet i Karl Gustavs socken.

Med anledning härav får egnahemsstyrelsen med överlämnande av ett från egnahemsnämnden i Norrbottens län inhämtat yttrande anföra följande.

Riksdagens revisorer ha, efter en redogörelse för kolonisationsföretagets hittillsvarande utveckling, *dels* erinrat att staten bidragit med betydande be-
lopp till torrläggning av ifrågavarande område, det s. k. Keräsjobäckenet, samt att genom torrläggningsföretaget hittills endast ett tiotal nya jordbrukslägenheter tillkommit, varjämte några äldre jordbruk också torde haft båtnad av företaget, *dels ock* uttalat sig om de huvudsakliga brister, som enligt revisorernas mening vidlåde företaget, och i anslutning därtill ansett sig kunna konstatera, att förutsättningarna för ett bärigt jordbruk å området icke vore tillfredsställande. De mest framträdande bristerna låge enligt revisorernas mening däri, att tillgången på skog vore mycket ringa och att på området funnes föga odlingsvärdig fastmarksjord. Beträffande en av stiftelsen framlagd plan om utdikning av ett område om 165 hektar myrmark i och för uppdelning i sju jordbrukslägenheter, vilket delföretag beräknades draga en kostnad av 92 000 kronor, varav 12 000 kronor för anläggande av väg till området, uttala revisorerna — under framhållande av att härtill skulle komma kostnader för teg- och täckdikning samt för uppodling av marken och uppförande av byggnader — att det vore uppenbart att värdet av den mark som sålunda skulle utvinnas, icke komme att stå i något rimligt förhållande till de mycket stora kostnadssummor, som det här vore fråga om, och att de planerade kolonaten icke kunde giva sina brukare erforderlig utkomst.

Gentemot vad revisorerna sålunda uttalat framhåller egnahemsnämnden i sitt förutnämnda yttrande, att ifrågavarande kolonisationsområde har ett ur geografisk och kommunikationssynpunkt fördelaktigt läge med bl. a. regelbundna lastbilstransporter av mjölk från samtliga kolonat till större mejeri. Det vore också främst dessa omständigheter som gjort, att Bromska stiftelsen ansett sig böra genom reglering av Keräsjoki och Vuomajoki vattendrag öppna möjlighet till utnyttjande av de enligt nämndens mening i stor utsträckning godartade, vidsträckta myrmarkerna i Keräsjokibäckenet för uppodling och kolonisation. Visserligen inskränkte sig antalet hittills anlagda helt nya jordbrukslägenheter på det torrlagda området till ett tiotal. Det måste emellertid, framhåller nämnden, vidare beaktas, dels att åregleringen hade öppnat stora möjligheter, som också i stor utsträckning hade utnyttjats, för nyodling för bortåt ett tjugotal äldre lägenheter, dels ock att det allra mesta av den jord på stiftelsens ägor, för vilken genom åregleringen beretts avlopp, ännu icke tagits i anspråk för uppodling och kolonisation. Att så ännu icke hade blivit fallet berodde bl. a. på att vissa vägrågor ännu väntade på sin lösning ävensom på de hinder, kristiden lagt i vägen för dikning och för egnahemsbildning överhuvud taget. Egnahemsnämnden framhåller vidare att även ett betydande antal andra gårdar haft stor nytta av åregleringen, varjämte den möjliggjort urtappning av två träsk med en landvinning av 82 ha till följd. I anledning av revisorernas framhållande av att mycket stora belopp av statsmedel använts för dikningar m. m. å området ville egnahemsnämnden slutligen erinra, att en väsentlig del av dessa medel disponerats i samband med åtgärder för arbetslöshetens bekämpande.

Beträffande revisorernas erinran rörande bristen på odlingsbar fastmarksjord och skog uttalar nämnden i det förra avseendet att tillgången på fastmarksjord visserligen är knapp intill vissa myrmarksområden och otillräcklig i den mån områdena skola disponeras för bildande av familj jordbruk. Tillgången på dylik jord torde dock, fortsätter nämnden, vara tillräcklig, om det i en framtid skulle öppna sig möjlighet att skapa större driftsenheter väsentligen baserade på produktion av stråfoder på myrjord. Vad skogsfrågan beträffar finner egnahemsnämnden att denna otvivelaktigt är bekymmersam ej endast inom stiftelsens ifrågavarande ägor utan även på ett flertal övriga jordbruk i samma del av Karl Gustavs socken. Bristen på skog måste enligt nämnden anses som en allvarlig svaghet hos detta kolonisationsföretag. Ett första steg för dess avhjälpande hade emellertid stiftelsen tagit genom förvärv av ett skogshemman, och stiftelsen stode för närvarande i underhandling om inköp av ytterligare en skogsfastighet. Dock krävdes statsmakternas medverkan för att tillföra området mera skog, vilket skulle kunna ske genom förvärv av skog från närliggande kronomark.

I avseende å markens beskaffenhet framhåller nämnden att bristen på kalk och annan mineralisk växtnäring i myrjorden är ett fel som vidlåder praktiskt taget all myrjord. Bortsett från denna för myrjord karakteristiska svaghet torde de i myrjordens beskaffenhet grundade betingelserna för drivande av jordbruk inom Keräsjokibäckenet närmast kunna betecknas såsom goda.

Beträffande revisorernas uttalande, att kostnaden, 92 000 kronor, för utdikning av ett område på 165 hektar myrmark och dess förseende med erforderliga vägar icke komme att stå i något rimligt förhållande med värdet av den mark, som skulle utvinnas, anför nämnden vissa förhållanden avsedda att visa att en betydande del av myrutdikningen inom Norrbotten betingat en motsvarande eller än högre kostnad. Enligt nämnden syntes emellertid, vad det nu planerade utdikningsföretaget beträffar, möjlighet icke saknas att vid en noggrannare beräkning kunna nedbringa kostnaden.

Gentemot revisorernas uttalande, att de planerade kolonaten icke kunna

giva sina brukare erforderlig utkomst, hävdar egnahemsnämnden en motsatt uppfattning. Uti ifrågavarande kommun, Karl Gustavs socken, finns det, anför nämnden, ett stort antal jordbrukare, som uteslutande leva på jordbruk, väsentligen baserat på myrodling, och ändå vore det icke många av dem som hade så mycket som 20 ha odlad jord. Nämndens optimistiska syn på möjligheterna för kolonister i Keräsajokibäckenet att reda sig byggde nämnden vidare på den erfarenhet, som hittills vunnits under kolonisationsarbetet på stiftelsens ägor i andra byar. Innehavarna hade så gott som alla hållit sig kvar på sina kolonat och undan för undan kunnat öka avkastningen av desamma. Egnahemsnämnden understryker emellertid starkt vikten av att frågan om beredande av tillgång för kolonisterna på skog snarast löses.

Egnahemsnämnden slutar med det uttalandet, att statsrevisorernas erinran beträffande bristen på skog inom ifrågavarande kolonisationsområde synes böra beaktas och effektiva åtgärder för bristens avhjälpande vidtagas, medan erinringarna i övrigt icke syntes böra föranleda åtgärder, som lägga hinder i vägen för realiserande av planerna på fortsatt exploatering av dessa utomordentligt gynnsamt belägna, goda odlingsmarker. I varje fall syntes hämmande åtgärder icke böra vidtagas utan att förhållandena inom kolonisationsföretaget underkastas förnyad, sakkunnig undersökning.

Av den nu lämnade sammanställningen av de omständigheter av betydelse för bedömande av ifrågavarande kolonisationsföretag, som framhållits å ena sidan av riksdagens revisorer och å andra sidan av egnahemsnämnden, framgår, att företaget torde lida av vissa väsentliga brister och krävt stora kapitalinsatser men att tillika faktorer kunna påvisas, som gynnsamt påverka företaget. De åsyftade bristerna äro främst den otillräckliga tillgången på skog och fastmarksjord samt den uppodlade myrmarkens behov av kalk och mineralisk växtnäring. Såsom gynnsamma omständigheter framstå i första hand det relativt fördelaktiga geografiska läget och de med hänsyn till kommunikationsförhållandena goda avsättningsmöjligheterna för de å området frambringade produkterna. Vad de angivna bristerna beträffar lär icke kunna åtgöras i avseende å den alltför ringa tillgången på fastmarksjord. Enligt vad egnahemsnämnden starkt understryker skulle däremot möjligheter icke saknas att kunna tillföra kolonisationsföretaget ytterligare skog. Stiftelsen hade nyligen lyckats förvärva en mindre skogsfastighet för ändamålet och vore i färd med underhandlingar om inköp av ännu en sådan fastighet. Stort behov föreläge emellertid därefter allttjämt av mera skog. Enligt nämndens mening borde skog lämpligen kunna tillföras området från närliggande kronomarker.

Vad den ekonomiska sidan av kolonisationsföretaget beträffar är det uppenbart, att de stora belopp av statsmedel, som nedlagts å företaget, icke stå i skäligen förhållande till det ringa antal nya kolonat som hittills kunnat utläggas å området. Såsom egnahemsnämnden understryker torde emellertid de vidtagna åtgärderna för torrläggning och dikning icke enbart ha medgivit denna nykolonisation utan även skapat möjligheter för fortsatt kolonisation i betydande omfattning samt medfört båtnad för ett avsevärt antal äldre jordbrukslägenheter ävensom torrlagt vissa områden lämpade för foderproduktion. Att kunna erhålla något exakt besked i nu berörda fråga ställer sig emellertid vanskligt och torde väl heller knappast vara påkallat. Vad som dock numera i främsta rummet torde vara av intresse är frågan huruvida och i vad mån ytterligare investering av statsmedel i företaget må anses böra ske. Såsom av handlingarna framgår gäller det därvid i första hand ett ställningstagande till ett förslag från stiftelsens sida om utdikning av ett område om 165 hektar avsett att uppdelas i sju jordbrukslägenheter. För denna utdikning ävensom för anläggande av behövligen väg till området ha

enligt en föreliggande plan kostnaderna beräknats till 92 000 kronor. I sitt förenämnda yttrande uttalar nämnden härom, att förslaget grundade sig på föråldrade beräkningar och att vid en omarbetning av detsamma kostnaden sannolikt skulle kunna nedbringas.

I avseende å sistberörda projekt till ytterligare utdikning å ifrågavarande kolonisationsområde synes egnahemsstyrelsen ett ställningstagande till frågan om statsunderstöd till detsamma böra föregås av ytterligare utredning rörande förutsättningarna för företaget. Tanken på en sådan utredning har jämväl framförts av egnahemsnämnden. I särskilt yttrande av egnahemsstyrelsen denna dag i anledning av statsrevisorernas uttalande rörande Salt- och Fetmyrans jordförmedlingsföretag har styrelsen ifrågasatt föranstaltandet av en allmän översyn över möjligheterna till nykolonisation i Norrland. Därast en sådan översyn skulle komma till stånd, torde i samband därmed jämväl här ifrågavarande kolonisationsföretag och dess förutsättningar i avseende å fortsatt kolonisation kunna bli föremål för undersökning.

I handläggningen av detta ärende ha deltagit överdirektören och styrelsens samtliga ledamöter med undantag av ledamöterna Malmberg och Gustafson.

Stockholm den 25 januari 1945.

Underdånigst

G. R. YTTERBORN.

NILS COLLIN.

Bilaga.

Till kungl. egnahemsstyrelsen.

Med återställande av remisshandlingarna rörande riksdagens revisorers erinringar beträffande G. E. Broms' egnahemsstiftelses kolonisationsföretag i Keräsajokibäckenet i Karl Gustavs socken av Norrbottens län får egnahemsnämnden härmed vördsamt anföra följande.

Innan egnahemsnämnden går in på ett bemötande av herrar riksdagsrevisorers erinringar torde några ord beträffande det inom Keräsjänskkä och Keräsjoki skifteslag belägna Keräsajokibäckenet vara på sin plats.

Detta bäcken ligger mitt i Karl Gustavs socken, ca 12 km väster om Torne älv, blott 20—25 km från kusten och 35—45 m över havet. Dess norra del genomskäres av järnvägen och militärvägen Lappträsk—Karungi. I söder tangerar landsvägen Sangis—Kukkola området och öster om ån genomskäres området av landsvägen Kattilasaari—Karhuuvaara. Väster om ån är allmän landsväg på myndigheternas tillskyndan planerad — men ännu ej anlagd — genom området från Kärrbäck anhalt till Keräsjänskkä. Sistnämnda anhalt ligger intill för att icke säga inom området och Karhuuvaara anhalt på 6 km:s avstånd från Keräsjänskkä. Därtill kommer att producentföreningens stora centralmejeri i Karungi ligger inom mycket gott räckhåll för leverans av mjölk från samtliga kolonat inom området. Regelbunden lastbilstransport av mjölk till Karungi mejeri är ordnad på alla nämnda landsvägar.

Ur geografisk och kommunikationssynpunkt torde området därför kunna anses vara särdeles välbeläget och det lär enligt egnahemsnämndens förnämmande därför aldrig kunna bli fråga om att detta område skall utnyttjas för uppodling.

Det är också dessa omständigheter, det gynnsamma läget och den färdiga organisationen för avsättning av jordbrukets viktigaste produkt — mjölken —, som gjorde, att Bromska stiftelsens styrelse på sin tid ansåg sig böra genom reglering av Keräsjoki och Vuomajoki vattendrag öppna möjlighet till utnyttjande av de i stor utsträckning godartade, vidsträckta myrmarkerna i Keräsjikibäckenet för uppodling och kolonisation. Det ansågs nämligen icke försvarligt, att ett under Kungl. Maj:ts överinseende stående område intill kusten och inom ett välordnat kommunikationsnät skulle alltfört få ligga obrukat som en väldig försumpningshård mitt i samhället. Skulle så varit fallet, då är det mycket sannolikt, att riksdagens revisorer ansett sig böra påtala styrelsens uraktlåtenhet, att detta område icke öppnats för kolonisation.

Vid bedömande av kostnaderna för åregleringsföretaget är det också alldeles nödvändigt att beakta ovan anförda allmänna synpunkter på detta företag. Visserligen inskränker sig antalet hittills anlagda *helt nya* jordbrukslägenheter på de genom åregleringen torrlagda markerna till ett tiotal, men dels har åregleringen öppnat stora möjligheter, som också i stor utsträckning utnyttjats, för nyodling för bortåt ett tjugotal äldre lägenheter utmed den reglerade delen av vattendraget, och dels måste beaktas, att den *allra mesta* av den jord på stiftelsens ägor, för vilken genom åregleringen beretts avlopp, ännu icke tagits i anspråk för uppodling och kolonisation. Att så icke blivit fallet beror bl. a. på att vissa vägrågor ännu vänta på sin lösning liksom på de hinder, kristiden lagt i vägen för dikning och för egnahemsbildning överhuvud taget.

Beträffande åregleringen må i övrigt tilläggas, att den delen av Keräsjoki stora by, som ligger ovanför den reglerade delen av Keräsjoki vattendrag med bortåt ett tjugotal större och mindre bondgårdar, haft ofantligt stor nytta av åregleringen, varjämte den möjliggjort urtappning av träskan Veit-tjärvi och Ruonajärvi — landvinning 82 ha — vilka avkasta flera tiotal kofoder hö per år och utgöra därigenom ett ovärderligt stöd för kolonisationen på stiftelsens marker.

Genomförandet av detta åregleringsföretag måste anses ha varit en alldeles nödvändig saneringsåtgärd inom Karl Gustavs socken, och dess uraktlåtande hade utan tvivel föranlett berättigat klander. Men saken måste naturligtvis ses på längre sikt.

Den framställda erinran om att av statsmedel 300 000 kronor använts för dikningar m. m. kan icke föranleda annat bemötande än en upplysning om att mer än 200 000 kronor av dessa medel ha av statsmakterna disponerats i samband med åtgärder för arbetslöshetens bekämpande, och de komma till god nytta, när markerna komma att exploateras under det fortsatta kolonisationsarbetet. Därutöver har 1930 års riksdag med anledning av motion bl. a. av landshövding Hansén beviljat till dikningsarbeten i Keräsjänskä 50 000 kronor och 1933 års riksdag på grund av nämndig proposition 40 000 kronor, vilket sistnämnda belopp använts för bestridande av på stiftelsens andel belöpande kostnader för i samarbete med statens arbetslöshetskommission utförda diknings-, odlings- och väganläggnings- m. fl. arbeten samt för anskaffande av en traktor jämte odlingsredskap.

Vad så angår erinran rörande bristen på odlingsbar fastmarksjord och skog så träffar den förhållanden, som stiftelsens styrelse i olika sammanhang påtalat för statsmakterna. Intill vissa myrmarksområden är visserligen tillgången på fastmarksjord knapp och otillräcklig i den mån områdena skola disponeras för bildande av familj jordbruk, men torde vara tillräcklig, om det i en framtid skulle öppna sig möjlighet att skapa större driftsenheter väsentligen baserade på produktion av stråfoder på myrjord.

Skogsfrågan är otvivelaktigt bekymmersam icke endast inom stiftelsens

ågor i Keräsjänskä och Keräsjoki byar utan även på ett flertal övriga jordbruk i Keräsjoki by ävensom inom Lappträsk by d. v. s. i hela västra delen av Karl Gustavs socken. Denna brist på skog måste anses som en allvarlig svaghet hos detta kolonisationsföretag, men den bör med god vilja från statsmakternas sida kunna avhjälpas. Enligt av stiftelsens styrelse lämnad uppgift har styrelsen redan tagit ett första steg för dess avhjälpande genom förvärv av ett skogshemman, Ilankijärvi nr 1, och står f. n. i underhandling om inköp av ytterligare en skogsfastighet. Måhända kan herrar statsrevisorers erinran underlätta för stiftelsen att från närliggande kronomark förvärva för skogsfrågans ordnande nödigt skogsområde.

Vad så angår erinran rörande bristen på kalk och annan mineralisk växtnäring i myrjorden, så träffar den icke endast dessa myrmarker utan bristen på dessa växtnäringsämnen vidlåder praktiskt taget *all myrjord* icke blott i Norrbotten utan i hela Norrland — fränsett siluområdena i Jämtland. Bortsett från denna för all myrjord karakteristiska svaghet, har myrjorden här — vissa begränsade partier undantagna — fått goda omdömen både av framtidne lantbruksingenjör Berggren, som på sin tid planlagt åregleringen, och av Svenska mosskulturforeningen, och enligt egnahemsnämndens förmenande torde de i myrjordens beskaffenhet grundade betingelserna för jordbruk inom Keräsjokibäckenet därför närmast kunna betecknas som *goda*.

Uttalandet, att kostnaden — 92 000 kronor för utdikning av ett område på 165 har myrmark och dess förseende med erforderliga vägar — »icke kommer att stå i något rimligt förhållande med värdet av den mark, som skulle utvinnas», träffar icke blott detta företag utan en betydande del av myrutdikningen inom Norrbotten. Lantbruksingenjör von Heideken uppger, att det icke är ovanligt, att han vid uppgörande av dikningsplaner kommer till kostnader upp till 500 kronor per har och t. o. m. däröver. Beträffande den uppgivna dikningskostnaden i Keräsjänskä lär det i övrigt enligt av stiftelsens ombudsman lämnad uppgift förhålla sig så, att den framkommit på det sättet, att lantbruksingenjör Hegethorn på styrelsens uppdrag upprättat det föreliggande dikningsförslaget genom utbrytning ur ett äldre av lantbruksingenjör Berggren upprättat förslag utan undersökning på ort och ställe och genom procentuell höjning av Berggrens kostnadsberäkningar.

På grund av vad som förekommit synes styrelsen böra låta omarbета förslaget, varvid de av Berggren föreslagna dikesdimensionerna sannolikt komma att minskas åtskilligt, varigenom kostnaden tydligen kommer att nedbringas.

Med anledning av uttalandet, »att de planerade kolonaten icke kunna giva sina brukare erforderlig utkomst», anser sig egnahemsnämnden böra framhålla, att skall icke innehavaren av ett jordbruk med ca 20 har god jord i det läge, som dessa kolonat hava, kunna — sedan jorden blir uppodlad — bereda utkomst för sin innehavare, då torde det icke ges möjligheter för folk att klara sig på jordbruk i Norrbotten. Bristen på husbehovsskog är naturligtvis en allvarlig svaghet hos dessa jordbruk, men den bristen bör kunna och måste avhjälpas. I Karl Gustavs socken finns det ett stort antal jordbrukare, som uteslutande leva på jordbruk, väsentligen baserat på myrodling, och ändå är det icke många av dem, som har så mycket som 20 har odlad jord. Egnahemsnämnden anser sig därför icke kunna underlåta framhålla, att herrar revisorers, på bristfällig undersökning av de rådande förhållandena, baserade uttalande kan komma att menligt inverka på utvecklingen av jordbruket icke blott hos stiftelsens kolonister utan i länet i sin helhet.

I direkt motsättning till de av herrar statsrevisorer gjorda pessimistiska uttalandena rörande kolonisternas möjligheter att klara sig på dessa kolo-

nat, anser sig egnahemsnämnden ha grundad anledning att — om skogsfrågan löses — se optimistiskt på kolonisternas möjligheter i detta avseende i Keräsjokibäckenet. Därvid bygger egnahemsnämnden sin uppfattning på den erfarenhet, som hittills vunnits under kolonisationsarbetet på stiftelsens ägor i andra byar. Redan den omständigheten, att av de 56 upplåtna jordbrukslägenheterna på stiftelsens ägor hittills ingen bytt ägare genom tvångsförsäljning och att överhuvud endast 2 lägenheter bytt ägare annat än till följd av dödsfall — säger åtskilligt om kolonisternas möjlighet att bita sig fast på sina lägenheter. Vidare synes ökningen av den odlade arealen, ökningen av kreatursantalet liksom även ökningen i mjölkleveranserna tyda på, att jordbrukets utveckling hos kolonisterna gör goda framsteg. Sålunda är medelantalet mjölkkor enligt av stiftelsens ombudsman lämnad uppgift f. n. hos kolonisterna på detta område i runt tal 5,5 medan medelantalet kor i länet i sin helhet icke når upp till 4.

En del av kolonisterna ha utvecklat sina lägenheter så, att de på deras avkastning kunna föda 7—8 kor (en har t. o. m. 10 kor). Leveransen av mjölk till mejeriet från kolonisterna visar också glädjande framsteg. Sålunda hade enligt den av Norrbottens läns producentförening förda statistiken år 1943 (för år 1944 är statistiken ännu icke färdig) av de stiftelsens kolonister, som kommit i gång med mjölkleveranser, 15 st. i mjölklikvider från mejeriet uppburit ett belopp på över 2 000 kronor och bland dessa sistnämnda hade 9 st. uppburit ett belopp på över 2 500 kronor. Inom sistnämnda grupp hade 7 st. haft en inkomst på mer än 3 000 kronor. Och en, som byggt upp sin lägenhet från ris och rot, hade uppburit 4 690:83 kronor.

Såvitt den sakkunskap, som anlitats för att på ort och ställe undersöka förutsättningarna för växtkultur och kolonisation i Keräsjokibäckenet, och såvitt egnahemsnämnden kan bedöma saken, finnas här relativt goda möjligheter för driftigt folk att ta sig fram som jordbrukare, om blott skogsfrågan ordnas. Under förutsättning, att statsmakterna tillskjuta erforderliga medel i första hand för fullföljande av uppgjorda diknings- och väganläggningsplaner, torde här kunna upplåtas ytterligare några tiotal jordbrukslägenheter. Tilläggas må, att sedan den första iveren för anläggande av arbetarsmåbruk gått över, har efterfrågan på jordbrukslägenheter på stiftelsens ägor varit ganska tillfredsställande, ehuru de orimligt höga byggnadskostnaderna f. n. lägga nästan oöverstigliga hinder i vägen för lägenheternas bebyggande. Skuldsättningen blir så stor, att det blir ogörligt för kolonisterna att under nuvarande förhållanden förränta sina byggnadsskulder.

Under hänvisning till vad ovan anförts synes herrar statsrevisorers erinran beträffande bristen på skog inom detta kolonisationsföretag böra beaktas och effektiva åtgärder för bristens avhjälpande vidtagas, medan erinringarna i övrigt icke synas böra föranleda åtgärder, som lägga hinder i vägen för realiserande av planerna på fortsatt exploatering av dess utomordentligt gynnsamt belägna, goda odlingsmarker. I varje fall synas hämmande åtgärder icke böra vidtagas utan att förhållandena inom kolonisationsföretaget underkastas förnyad, sakkunnig undersökning på ort och ställe.

Vid behandlingen av detta ärende hava nämndens samtliga ordinarie ledamöter deltagit.

Luleå den 10 januari 1945.

J. Wallmark.

I. Risberg.

Länsstyrelsens i Norrbottens län

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 151, § 30.

Till Konungen.

Med anledning av nådig remiss på 1944 års riksdagsrevisorers anmärkningar i fråga om G. E. Broms' egnahemsstiftelsens kolonisationsverksamhet får länsstyrelsen i underdånighet anföra följande.

Då länsstyrelsen icke har någon uppsikt över stiftelsens verksamhet eller eljest någon befattning med densamma, har länsstyrelsen från stiftelsens ombudsman begärt upplysning om de förhållanden, kring vilka anmärkningarna röra sig, och därvid fått mottaga bifogade skrift, av egnahemsnämnden i länet upptagen som eget yttrande i samma ärende.¹

Riksdagsrevisorerna hava anmärkt på att kolonisationsföretaget har mycket knapp tillgång på skog. Denna brist har varit känd från tiden för företagets tillblivelse, och den vidlåder de flesta hemman i socknens största by, Karungi, liksom Lappträsk, Keräsjoki och Keräsjätkkä byar invid och inom kolonisationsområdet. Erkänt är att jordbruk i Norrbotten icke kan med framgång drivas utan tillgång till nödig husbehovsskog, och det är därför nödvändigt att stiftelsens lägenheter tillföras skogsmark. Därest de bemödanden stiftelsens ledning redan igångsatt att genom inköp bota denna brist icke krönas med fullständig framgång, synes skogbärande mark böra avstås från angränsande kronoparker för att skapa existens- och utvecklingsmöjligheter för produktiva familj jordbruk inom detta välbelägna område.

Vidare ha revisorerna vänt sig mot den ringa förekomsten av fastmarksjord inom kolonisationsområdet. Av ombudsmannens upplysningar att döma skulle tillräcklig fastmark finnas, lämpad till tomtområden för de planerade jordbruksställena, vilka därifrån bekvämligen kunde sköta sina odlingar på de torrlagda myrmarkerna. För det av ombudsmannen nämnda området öster om Vuomajoki skulle också finnas erforderlig areal fastmark för gård, trädgård och dylikt till ett jordbrukshemman som tilldelas större arealer utdikad myrjord för stråfoderodling.

Det anmärkta behovet av kalk och mineralisk växtnäring torde icke vara något enbart för ifrågavarande myrmarker karakteristiskt. Kalkbrist torde vidlåda praktiskt taget all myrjord inom Norrbotten men lär icke få avhålla från dessa markers uppodlande.

Sist och slutligen hava revisorerna framhållit, att beräknade kostnaden, 92 000 kronor, för planerad utdikning av 165 hektar myrmark jämte anläggning av 2 170 m väg därtill uppenbarligen icke skulle stå i något rimligt förhållande till värdet av den mark som sålunda skulle utvinna. Härtill vill länsstyrelsen endast erinra, att denna mark i sitt obearbetade skick knappast har något värde och att ett pris av omkring 500 kronor per hektar utdikad mark, färdig för odling, inom detta gynnsamt belägna område icke kan anses så orimligt.

Luleå i landskansliet den 20 januari 1945.

U n d e r d å n i g s t

På länsstyrelsens vägnar:

R. SUNDBERG.

E. HUSS.

¹ Avtryckt som bilaga till närmast föregående yttrande.

Norrlandskommitténs

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 151, § 30.

Till Konungen.

Genom remiss den 21 december 1944 har norrlandskommittén anbefallts att avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer anfört uti § 30 av ett remissen bifogat transumt. Till åtlydnad härav får kommittén anföra följande.

I nämnda paragraf ha riksdagens revisorer omförmäلت sina iakttagelser beträffande G. E. Broms' egnahemsstiftelses kolonisationsverksamhet i Karl Gustavs socken, varvid särskilt fästs uppmärksamheten på de kostnader, som staten nedlagt på detta kolonisationsföretag.

Norrlandskommittén utgår från att kommittén under sina överväganden i fråga om Norrlands jordbruks- och fastighetsförhållanden även kommer att söka ge belysning åt, när och i vilken utsträckning nykolonisering bör ifrågakomma i Norrland. Kommittén har emellertid ännu icke annat än förberedelsevis behandlat härmed sammanhängande spörsmål. Med hänsyn härtill och till att kommittén icke varit i tillfälle att på platsen bilda sig en uppfattning om det i remitterade ärendet åsyftade kolonisationsföretaget, kan kommittén näppeligen i nuvarande läge uttala någon bestämd uppfattning om detta kolonisationsföretag.

Även om det att döma av det av revisorerna framlagda materialet kan förefalla, som om de resultat som nåtts genom kolonisationsarbetet knappast kunna svara mot därmed förenade kostnader, bör likväl i detta fall — liksom när det gäller frågan om dispositionen av Salt- och Fetmyran, varom kommittén avgiver utlåtande samtidigt härmed — hänsyn tagas till huru förhållandena nu gestalta sig samt nyttan av olika framtida utnyttjningsmöjligheter ställas i relation till de kostnader, som *ytterligare* behöva göras enligt olika alternativ.

Beträffande den allmänna frågan om myrmarkernas utnyttjande i Norrland får kommittén hänvisa till de synpunkter som kommittén anför i nyss åsyftade utlåtande angående Salt- och Fetmyrans jordanskaffningsföretag.

Utän att i nu föreliggande sammanhang kunna närmare inpå på det i remissen behandlade ärendet får norrlandskommittén slutligen framhålla önskvärdheten av att, innan ytterligare åtgärder från statens sida vidtagas för den fortsatta kolonisationen på nu förevarande område, kommittén beredes tillfälle att närmare bilda sig en uppfattning om förhållandena.

I detta ärendes handläggning ha, förutom undertecknade, deltagit ledamöterna Strindlund, Andersson, Degerstedt, Granström, Hedlund, Kempe, Sandberg och Tjällgren.

Stockholm den 19 januari 1945.

Underdånigst

NILS MALMFORS.

YNGVE ERICSSON.

ERIK ÅKERBERG.

Domänstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 160, § 31.

Till Konungen.

Genom remiss den 21 december 1944 har Eders Kungl. Maj:t anbefallt domänstyrelsen att avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer anfört rörande Salt- och Fetmyrans jordförmedlingsföretag. Med återställande av remissakten och med överlämnande av infordrade yttranden av vederbörande jägmästare och överjägmästare får styrelsen i ärendet anföra följande.

De av riksdagens revisorer gjorda iakttagelserna rörande Salt- och Fetmyrans jordförmedlingsföretag bestyrka den av domänstyrelsen i underdånigt yttrande den 24 mars 1939, här i avskrift bilagt, framhållna nödvändigheten av att undvika forcering av denna kolonisation, vars förutsättningar för ett gott resultat styrelsen redan då fann mycket tvivelaktiga. Någon anledning att revidera denna sin uppfattning har styrelsen ej heller senare funnit föreligga, även om styrelsen med hänsyn till de befintliga premisserna ansett sig icke böra motsätta sig det förslag till skogsmarkstildelning, som jämlikt nådigt brev den 12 maj 1939 av egnahemsstyrelsen efter samråd mellan överjägmästaren och jägmästaren samt en skoglig representant för egnahemsnämnden framlagts, och som av Kungl. Maj:t behandlats i skrivelse till domänstyrelsen den 8 september 1944. Sagda förslag, innebärande bland annat överförande av 7 910,70 hektar av kronoparkerna Tjärnheden, Näverliden, Siksjö och Hällselskroken till egnahemsstyrelsens förvaltning, var grundat på den förutsättningen, att ett femtiotal jordbruksegnahem komme att upplåtas å Salt- och Fetmyran. Egnahemsnämnden hade ursprungligen avsett upplåtelse av 150 lägenheter. Endast 19 lägenheter äro hittills upplåtna. Genom åberopade nådiga beslut den 8 september 1944 har Eders Kungl. Maj:t bland annat förordnat, att ytterligare upplåtelser av kolonat eller jordbruksegnahem tillsvidare icke skall äga rum, samt att av det föreslagna området om 7 910,70 hektar kronoparksjord såsom gemensamhetsskog för befintliga jordbruksegnahem må till egnahemsstyrelsens förvaltning överföras mark av för ändamålet lämplig storlek och beskaffenhet enligt överenskommelse mellan egnahemsstyrelsen och domänstyrelsen.

Riksdagens revisorers konstaterande av att hela det föreslagna området överförts till egnahemsstyrelsens förvaltning lärer såsom även av överjägmästaren påpekats grunda sig på en missuppfattning.

Kungl. Maj:t har vidare anbefallt domänstyrelsen och egnahemsstyrelsen att, sedan marköverföringen verkstälts, till Kungl. Maj:t ingiva förslag rörande den ersättning för marken, som jordfonden skall hava att utgiva till domänfonden, samt uppdragit åt egnahemsstyrelsen att uppgöra och underställa Kungl. Maj:t förslag till reglemente för den sålunda upplåtna gemensamhetsskogen. Domänstyrelsen, som avvaktar initiativ från egnahemsstyrelsen, finner sig ej kunna göra något uttalande beträffande den blivande skogsmarkstildelningens storlek, innan utredning och förslag här- om föreligger.

Med avseende på frågan huru Salt- och Fetmyran på lämpligaste sätt böra utnyttjas med hänsyn till där utfört arbete och nedlagda kostnader delar domänstyrelsen den av riksdagens revisorer uttalade uppfattningen, att anläggning därstädes av ytterligare en statlig försöksgård — såsom av

norrlandskommittén ifrågasatts — icke bör komma till stånd. Den av revisorerna berörda möjligheten att utnyttja vissa delar av området för skogs-
börd synes böra beaktas, särskilt med hänsyn till den förmån, en närbelägen
skogstillgång, avsedd att ingå i gemensamhetsskogen, i framtiden komme att
innebära för de upplåtna lägenheterna. Egnahemsstyrelsen har även uppmärks-
sammat denna möjlighet och har i sitt underdåniga yttrande den 23 maj 1944
anfört, att vissa delar av myren på grund av ringa torvdjup och dåligt under-
lag böra utnyttjas som betes- och skogsmark.

Vid detta ärendes avgörande ha, förutom undertecknad, närvarit byråche-
ferna Aminoff och Alm samt jägmästaren Hjelmström, föredragande.

Stockholm den 19 januari 1945.

Underdånigst

B. v. STOCKENSTRÖM.

E. G. Bertil Dyberg.

Bilaga 1.

Till kungl. domänstyrelsen.

Med återställande av kungl. domänstyrelsens remissakt jämte från jägmäs-
taren i Södra Arvidsjaurs revir infordrat yttrande, får jag i ärendet vörd-
samt anföra:

Redan i mitt yttrande av den 1 mars 1939 i kungl. domänstyrelsens ärende
nr S I: 1845/1938 framhöll jag såsom en nödvändig förutsättning för en fram-
gångsrik kolonisation i dessa trakter att tillräcklig tillgång till förtjänstarbete
vid sidan av jordbruket stode lägenhetsinnehavarna till buds. Denna syn-
punkt utvecklades ytterligare i kungl. domänstyrelsens skrivelse i ärendet
den 24 mars 1939, vari bl. a. även framhölls, att de nya jordbrukens möjlig-
het att utvecklas till att bli verkligt bärkraftiga syntes styrelsen mycket oviss.
Utvecklingen hittills torde också ha visat, att de upplåtna lägenheterna icke
kunnat bereda sina innehavare den försörjning, som egnahemsnämnden räk-
nat med. Slutsatsen härav synes bli, att ytterligare upplåtelser böra få anstå,
och har Kungl. Maj:t också i nådigt brev till domänstyrelsen den 8 septem-
ber 1944 förklarat, att upplåtelser av kolonat eller jordbruksegnahem å Salt-
och Fetmyran tills vidare icke skola äga rum.

Härigenom har frågan om lämplig skogsmarkstilldelning till företaget
kommit i ett helt annat läge än det som låg till grund för det av undertecknad
jämte jägmästarna E. A:son Heijer och S. Eklund år 1940 avgivna förslaget.
I ovan nämnda kungl. brev förordnas, »att av ifrågavarande område — — —
må — — — överföras mark av för ändamålet lämplig storlek och beskaf-
fenhet.» Riksdagens revisorers konstaterande: »Därjämte överfördes ovan
nämnda skogsområde från domänstyrelsens till egnahemsstyrelsens förvalt-
ning,» synes icke vara i överensstämmelse vare sig med ordalydelsen eller
andemeningen i kungl. brevet.

I fråga om utgångspunkterna för beräkning av lämplig skogsmarkstilldel-
ning vidhåller jag min i mitt tidigare nämnda yttrande av den 1 mars 1939
framförda mening, att förekomsten av stödskog knappast torde bli någon
garanti för, att lägenhetsinnehavarna allt framgent skola kunna försörja sig.

Detta så mycket mera som det i flera fall visat sig att av egnahemsnämnd övertagna skogar kort tid efter övertagandet genomgått med huggningar, varvid den övervägande delen av den mogna skogen på en gång uttagits. Ut hållig tillgång till skogsarbete i trakten är för en småbrukare i övre Norrland av väsentligt mycket större värde än möjligheten att under ett par år från egen skog uttaga relativt stora avverkningar och därefter under en lång tid ingenting. Lämpligast synes vara att skogsmarkstilldelningen begränsas till ett område, varå endast utsyning för lägenheternas husbehov må äga rum. Vid beräkningen av detta områdes omfattning torde hänsyn endast böra tagas till de 19 upplåtna lägenheterna samt egnahemsgården inom området. Vid uppgörandet av 1940 års förslag räknades med 50 jordbruksegna hem inom själva jordförmedlingsföretaget samt dessutom 11 st. upplåtna kolonater å Siksjö kolonatområde jämte 1 skogstorp och 2 odlingslägenheter, vilka voro belägna inom det föreslagna området och ansågos böra anslutas till företaget. Då detta nu blir av så mycket mindre omfattning än då beräknades och dessutom flertalet av de utanför jordförmedlingsföretaget stående lägenheternas innehavare uttalat sig emot en anslutning till detsamma, synas tillräckliga skäl att låta dessa lägenheter ingå icke föreligga.

För var och en av de 19 upplåtna lägenheterna torde högst 50 fm³ å rot årligen erfordras såsom husbehovsvirke och för försöksgården högst 150 fm³. Sammanlagt erfordras alltså en uthållig årlig avkastning av ca 1 100 fm³. Den skogsmark, som kan komma i fråga, torde lågt räknat producera minst 1,0 m³ per år och hektar, varför en skogsmarkstilldelning av ca 1 100 hektar produktiv skogsmark skulle vara fullt tillräcklig för att förse företaget med husbehovsvirke. Någon anledning att därutöver avsätta mark från kronoparkerne för en eventuell tilldelning av odlingsbar fastmark åt de upplåtta lägenheterna torde icke föreligga, då fastmark av minst lika god beskaffenhet torde finnas inom de delar av området, som ej ligga å kronomark.

Jag får alltså vördsamt föreslå, att från domänstyrelsens till egnahemsstyrelsens förvaltning överföres ett område om ca 1 100 ha produktiv skogsmark jämte tillhörande impediment för att upplåtas som gemensamhetsskog, varå endast utsyning till husbehov avses få äga rum, för Salt- och Fetmyrans jordförmedlingsföretag.

I fråga om de kostnader, som hittills nedlagts och eventuellt i fortsättningen komma att nedläggas på företaget, synes det böra framhållas, att då större delen av arbetet med myrens torrläggande utfördes som statligt reservarbete, detsamma även tjänat till arbetslöshetens lindrande. De nu ytterligare erforderliga arbetena torde väsentligen kunna begränsas redan med hänsyn till att några ytterligare upplåtelser av lägenheter ej längre planeras. En del arbeten torde ändock vara nödvändiga att utföra för att icke effekten av det, som redan gjorts, skall äventyras. Sålunda torde dikessystemen å vissa delar av de redan avdikade områdena behöva kompletteras, och även en del hittills crörd myrmark torde behöva avdikas för att minska frostländigheten å närliggande odlade områden. Det synes även skäligt att innehavarna av de upplåtta lägenheterna genom ytterligare hjälp med odlingsarbetet i någon mån kompenseras för förlusten av den stödskog, som de möjligen räknat med att erhålla. Att inga som helst statliga bidrag till verksamheten vidare skulle utgå synes alltså väl hårt, även om kostnaderna givetvis böra nedskäras så långt skäligen kan ske.

Skellefteå den 16 januari 1945.

Sune Hederström

Överjägmästare i Skellefteå distrikt.

Till överjägmästaren i Skellefteå distrikt.

I remiss den 29 december 1944, nr M. 7:3, har överjägmästaren begärt utlåtande med anledning av vad riksdagens revisorer anförde om bl. a. Salt- och Fetmyrans jordförmedlingsföretag och får jag med remissaktens återställande vördsamt anföra.

Enligt Kungl. Maj:ts brev den 12 maj 1939 skulle kronoparkerna Tjärnheden, Näverliden, Siksjö och Hällselkroken — omfattande ca 15 000 ha produktiv skogsmark — tilldelas Salt- och Fetmyrans jordförmedlingsföretag, som då beräknades komma att omfatta 150 st. lägenheter.

Vid sammanträde på Björkholmens försöksgård, Arvidsjaur, den 15 september 1939 med representanter för domänverket, egnahemsstyrelsen och Norrbottens läns egnahemsnämnd bestämdes, att överjägmästaren i Skellefteå distrikt Sune Hederström, undertecknad jägmästare i Södra Arvidsjaurns revir och konsulenten hos egnahemsnämnden jägmästaren Sven Eklund skulle uppgöra förslag till skogstilldelning till del av Salt- och Fetmyrans jordförmedlingsföretag. Förslaget skulle omfatta skog till 50 st. lägenheter, som redan voro eller inom nära framtid beräknades bli upplåtna och tilldelningen skulle omfatta ca 5 000 ha produktiv skogsmark jämte impediment. Förslag avgavs den 30 november 1940 och omfattade totalt 7 910,7 ha.

Den 8 september 1944 beslöt Kungl. Maj:t förordna att av förenämnd areal 7 910,7 hektar av »kronoparkerna Tjärnheden, Näverliden, Siksjö och Hällselkroken må från domänstyrelsens till egnahemsstyrelsens förvaltning för att upplåtas såsom gemensamhetsskog till redan upplåtna eller utlagda jordbruksegnahem överföras mark av för ändamålet lämplig storlek och beskaffenhet, varom samråd skall äga rum mellan domänstyrelsen och egnahemsstyrelsen».

Då hittills endast upplåtits 19 st. lägenheter och nya upplåtelser ej skolaske, synes det mig som om tilldelningen till omnämnd gemensamhetsskog bör omfatta $\frac{19}{50}$ av 7 910,7 ha eller drygt 3 000 ha (eventuellt $\frac{19}{50} \times 5\,000 = 1\,900$ ha produktiv mark jämte tillhörande impediment).

Först sedan omfattningen av gemensamhetsskogen blivit bestämd, kan förslag avgivas till den ersättning för marken, som skall gäldas till domänfonden från jordfonden.

Arvidsjaur den 3 januari 1945.

Einar A. Heijer.

Jägmästare i Södra Arvidsjaurns revir.

Till Konungen.

Angående överlåtande av vissa kronoparksområden i Södra Arvidsjaurns revir till jordanskaffningsverksamheten i Norrbottens län.

Genom remiss den 22 september 1938 har Eders Kungl. Maj:t anbefallt domänstyrelsen att avgiva utlåtande över en underdånig framställning från Norrbottens läns hushållningssällskaps egnahemsnämnd att kronoparkerna Tjärnheden, Näverliden, Siksjö och Hällselkroken inom Södra Arvidsjaurns

revir måtte tilldelas Salt- och Fetmyrans jordförmedlingsföretag såsom gemensamhetsskog för nuvarande och planlagda nybyggen samt att kronoparkerna måtte på en gång i sin helhet med äganderätt överlätas på nämnden i dess egenskap av statens organ för jordanskaffningsverksamheten för att på lämpligt sätt disponeras till förmån för nybyggena.

Över framställningen har statens egnahemsstyrelse den 20 augusti 1938 avgivit underdånigt yttrande.

Med remisshandlingarnas återställande och med överlämnande av infordrade yttranden av vederbörande jägmästare och överjägmästare får domänstyrelsen anföra följande.

Koloniseringen av övre Norrlands lappmarker har fortgått sedan århundraden tillbaka. De första bebyggelserna avsågo i regel utnyttjande av fiske och jakt samt beten, medan odlingsmöjligheterna först i relativt sen tid fått större betydelse. Den huvudsakliga bebyggelsen har skett genom anläggandet av nybyggen å odisponerade kronomarker. Nybyggesväsendet har varit reglerat genom olika förordningar, såsom 1542 års kungl. plakat och 1603 års lappfogdeinstruktion angående anläggande av nya hemman å »kronans allmänningar, stora skogar och ödemarker». Sedan med uppkomsten av en trävaruindustri de norrländska skogarna fått ett värde, som tidigare saknats, nödvändiggjordes på grund av en alltmer omfattande spekulation med virke och virkesfastigheter vissa inskränkningar i nybyggesväsendet. Till dessa inskränkningar samverkade även en vaknande hänsyn till lappbefolkningens intresen. De sista nybyggesupplåtelseerna inom Norrbottens län ägde rum 1918. Någon ny upplåtelse av nybyggen kan numera ej ske.

Nybyggen upplåtos endast på odisponerade kronomarker och således ej på kronoparker. Den legala bebyggelsen å kronoparker inom Norrbottens län med s. k. skogstorp började på 1890-talet jämlikt kungl. brev till domänstyrelsen den 29 maj 1891 och den 10 februari 1893. Avsikten med skogstorpen var att genom upplåtelseerna underlätta skogens vård och bevakning. Genom en kungl. kungörelse den 27 maj 1904 meddelades nya bestämmelser för skogstorsupplåtelseerna och medgavs, att dylika skulle få ske även inom Västerbottens län. I en kungl. kungörelse den 18 juni 1909 framhövdes upplåtelseernas kolonisationskaraktär bl. a. genom den nya benämningen odlingslägenheter och utvidgades tillämplighetsområdet till att omfatta de sex nordligaste länen.

Problemet att omvandla norrländska myrmarker till akер har länge varit föremål för intresse och många undersökningar och försök. Ett av de viktigaste bland dessa försök är den nybyggesanläggning vid Alträsk i närheten av Brännbergs station, som efter av 1901 års riksdag beslutad undersökning kom till stånd jämlikt beslut av 1909 års riksdag. Erfarenheterna från denna försökskolonisation kommo väl till pass för den genom nådigt beslut den 30 juni 1916 tillsatta kolonisationskommittén, vars förslag i stort blev grundläggande för bestämmelserna i kungl. kungörelsen den 26 juni 1925 angående allmänna grunder för upplåtande av kolonat å kronoparker i Norrland och Dalarna.

I nämnda kungörelse har syftet med kolonatutläggning angivits vara att främja uppkomsten av jordbruk och egnahem, avsedda i främsta rummet för ortens befolkning, och har särskilt anmärkts att kolonat böra anläggas i mån tillgång till nödigt förtjänstarbete kan antagas vara för handen.

Dessa principer, att upplåtelse böra ske företrädesvis till ortsbefolkningen och att nödig tillgång till förtjänstarbete bör kunna påräknas för lägenhetsinnehavarna, hava bibehållits i de grunder för upplåtande av kronotorp, som meddelats i kungl. kungörelsen den 14 juni 1929 nr 170.

Enligt vad erfarenheten givit vid handen lämnar i inre Norrlands skogsbyg-

der jordbruket i regel endast ett visst tillskott till befolkningens försörjning, som i huvudsak baseras på inkomster från skogen och skogsbruket. Det är av denna grund skogsbruket och dess förtjänstmöjligheter, som äro avgörande för kolonisationen, och ett forcerande av denna är enligt styrelsens förmanande icke tillrådligt. År 1926 funnos på kronoparkerna i Norrland och Dalarna 2 237 skogstorp och odlingslägenheter samt 534 kolonat (därav inom Alträskområdet 14). År 1937 var antalet skogstorp, odlingslägenheter och kronotorp 2 182 och antalet kolonat 472 (därav inom Alträsk 21). Trots allt vad som åtgjorts och alla kostnader som nedlagts för att främja jordbruksbildningen och bebyggelsen på kronoparkerna har alltså totalantalet lägenheter minskats.

Varpå kan nu detta bero? Många omständigheter hava tvivelsutan samverkat. Av de äldre lägenheterna funnos åtskilliga, som saknade alla utvecklingsmöjligheter och som för den skull nedlagts, då möjlighet härför yppats. Emellertid har nog nedgången i antalet lägenheter i åtskilliga fall föranletts av att vid upplåtandet tillräcklig hänsyn icke tagits till kronoparkens möjligheter att bereda arbete. Om skogsbrukets arbetsförtjänster på kronoskogarna konkurrera ej endast den på kronoparkerna bosatta befolkningen utan även övrig ortsbefolkning, som likaledes i regel är för sin existens beroende av dessa arbetsförtjänster. Det är av denna anledning nödvändigt, att i fråga om nyupplåtelser av lägenheter å kronans marker den allra största försigtighet iakttages.

I den utredning rörande jordanskaffningen i de båda nordligaste länen, som delvis legat till grund för Kungl. Maj:ts prop. nr 46 till 1936 års riksdag och kungl. kungörelsen den 29 maj 1936, nr 212, har utredningsmannen, numera landshövdingen Carl Mannerfelt framhållit, att jordanskaffningsverksamheten till en början borde bedrivas försöksvis. Jämväl 1936 års egnahemsutredning har ansett förhållandena påkalla en viss försiktighet. Å s. 199 i sitt den 10 oktober 1938 avgivna betänkande rörande den statliga egnahemsverksamheten hava utredningsmännen avstyrkt igångsättande av några nya stora kolonisationsföretag.

Med avseende på nu ifrågavarande trakter anför jägmästaren, att det redan förefinnes överbefolkning och konstant arbetslöshet, varför även de på kronoparkerna boende kolonisterna och torparna med oro och bitterhet emotse den försämring av deras existensmöjligheter, som den planerade nya bebyggelsen måste medföra. Jägmästaren har efter närmare redogörelse för arbetsförhållandena kommit till den slutsatsen, att ett forcerande av kolonisationen här vore olyckligt såväl för jordbrukarna som för kommunen.

Även överjägmästaren hyser starka betänkligheter beträffande kolonisternas försörjningsmöjligheter. I likhet med jägmästaren har överjägmästaren svårt att inse lämpligheten av det tillämnade avsättandet av betydande skogsmarker för kolonisationsföretaget.

Domänstyrelsen finner skogspersonalens yttranden rörande skogsbrukets arbetsmöjligheter synnerligen beaktansvärda. Rent teoretiskt borde visserligen den påbörjade kolonisationen av Salt- och Fetmyran ej öka konkurrensen om skogsarbeten, därest kolonisterna rekryterades uteslutande från ortens egen befolkning. I den mån egnahemsjordbruken upplåtas till sådana personer, som därest de ej varit bundna vid ett jordbruk, skulle vid tider av arbetsbrist inom Arvidsjaurs socken sökt sig ut till orter utom kommunen med bättre tillgång på arbete, måste dock en försämring av arbetsförhållandena i hemkommunen bliva följden.

I den mån som de nya jordbruken utvecklas till att bliva verkligt bärkraftiga inträder ett gynnsammare läge. Denna utveckling, på vilken egnahemsnämnden synes sätta mycket stora förhoppningar, förefaller dock domänsty-

relsen alltför oviss för att styrelsen skulle kunna tillstyrka att kronan skulle på föreslaget sätt disponera de stora skogstillgångar, varom här är fråga. I varje fall bjuder försiktigheten att överlämnandet av skogen sker successivt såsom förutsatts även av egnahemsstyrelsen. De erinringar häremot, som egnahemsnämnden i en särskild PM den 7 december 1938 framställt, finner domänstyrelsen icke övertygande. Det framgår att egnahemsnämnden helt avstått från tanken på särskild skogstilldelning för varje jordbruksegnahem. Skogen skulle av nämnden skötas som gemensamhetsskog för nybyggarnas räkning och med utnyttjande av konjunkturen på så sätt, att vid goda priser på trävaror större virkesuttag skedde, medan under lågkonjunkturer arbetena på skogen mera inriktades på olika skogsvårdande åtgärder, vägbyggnader m. m., och beräknar nämnden att genom ett dylikt program med tiden kunna väsentligt höja såväl bestockningen som tillväxten på kronoparkerna, därmed jämväl möjliggörande en höjning av de årliga utsyningsbeloppen. Domänstyrelsen finner avsikten lofvärd men är för sin del icke övertygad om att egnahemsnämnden och dess personal är bättre skickad än vederbörande skogsstatspersonal att sköta skogen på bästa sätt. I varje fall måste styrelsen efterlysa ett fullständigare utformat program för skogsavkastningens disposition, innebärande nödiga garantier för bl. a. uthållighet.

I kungl. kungörelsen den 29 maj 1936 angående jordanskaffningsverksamheten. nr 212, § 5 stadgas bl. a., att vid försäljning av kronojord genom egnahemsnämnd skall till statens domäners fond inlevereras ett belopp, motsvarande det värde, varmed området vid nämndens övertagande av detta ingått i sagda fond. Då de nu till överlåtelse ifrågasatta kronoparkerna avsetts att brukas som gemensamhetsskog, komme enligt dessa grunder skogarna att fränhändas domänfonden utan vederlag. Detta bleve tydligen fallet även om redan vid överlåtandet en nedskrivning av domänfonden finge ske med de värden, varmed skogarna ingått i fonden. En dylik nedskrivning innebär nämligen ingen betalning. Styrelsen finner det rimligt, att vid beslut om överlåtande av kronomark till gemensamhetsskog för egnahemsjordbruk vid Salt- och Fetmyran domänfonden tillerkännes en kontant ersättning motsvarande det i domänfonden ingående värdet av de överlämnade områdena, vilken ersättning då kommer att tillföras markinköpsfonden. I överensstämmelse med vad som föreskrivits uti av egnahemsstyrelsen åberopade nådiga brevet den 12 augusti 1938 bör egnahemsnämnden åläggas svara för skatter och onera, som belöpa å till nämnden eventuellt överlämnade fastigheter.

Inom överlätna områden befintliga kolonat, skogstorp, odlingslägenheter och kronatorp böra jämväl omhändertagas av egnahemsnämnden i likhet med vad som skett vid hitintills beslutade överlåtelser till egnahemsnämnd.

Såsom framgår av ovanstående kan domänstyrelsen icke tillstyrka ett omedelbart överlämnande till egnahemsnämnden av de fyra angivna kronoparkerna. Styrelsen underskattar icke betydelsen av åtgärder för främjande av det norrbottniska jordbruket men finner det icke tillräckligt att innan tillräcklig erfarenhet vunnits om detta kolonisationsföretags och de i detta ingående enskilda jordbrukens utvecklingsmöjligheter disponera så stora skogstillgångar, som här ifrågasatts.

Under åberopande av vad i övrigt anförts om den av erfarenheten bestyrkta nödvändigheten av en viss försiktighet i dessa hänseenden m. m. får domänstyrelsen hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes dels besluta att skogstilldelningen till egnahemsjordbruket vid Salt- och Fetmyran skall ske i mån som områdena upplåtas till odling och bebyggelse enligt plan som av egnahemsnämnden skall i samråd med domänstyrelsen upprättas och som skall underställas Eders Kungl. Maj:ts prövning, dels förelägga egnahemsnämnden att för gemensamhetsskogen utarbeta ett förslag till reglemente att likaledes

underställas Eders Kungl. Maj:ts prövning, dels ock förordna att i samband med överlämnande av skogsmarksområde domänfonden skall tillgodoföras ersättning med det belopp, varmed området vid tiden för överlåtagandet ingått i domänfonden.

Vid detta ärendes avgörande ha, förutom undertecknad, närvarit byråcheferna Aminoff och Alm samt jägmästaren Hjelmström, föredragande.

Stockholm den 24 mars 1939.

Underdånigst

G. Kuylenstjerna.

G. Birke.

Egnahemsstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 160, § 31.

Till Konungen.

Genom remiss den 21 december 1944 har Kungl. Maj:t anbefallt egnahemsstyrelsen att avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer i sin berättelse till 1945 års riksdag anfört rörande Salt- och Fetmyrans jordförmedlingsföretag i Arvidsjaurs socken av Norrbottens län.

Med anledning härav får egnahemsstyrelsen med överlämnande av ett från egnahemsnämnden i Norrbottens län inhämtat yttrande i ärendet anföra följande.

Såsom egnahemsnämnden i sitt yttrande erinrat togs initiativet till ifrågasvarande kolonisationsföretag redan på 1920-talet på tillskyndan i första hand av representanter för den kommun, där företaget är beläget. År 1926 upprättades ett förslag till utdikning av myren. Den några år senare inträffade stora arbetslösheten, bl. a. i Norrland, aktualiserade frågan om företagets förverkligande. I regi av Norrbottens läns hushållningssällskaps egnahemsnämnd igångsattes företaget under år 1932. De för företagets genomförande erforderliga diknings- och vägarbetena utfördes genom försorg av statens arbetslöshetskommission såsom statligt reservarbete. Det starka kommunala intresset för företaget kom till uttryck däri, att Arvidsjaurs sockens allmänningsdelägare såsom engångsbidrag till kostnaderna för områdets exploatering anvisade till egnahemsnämndens förfogande ett belopp av 160 000 kronor. Enligt vad egnahemsnämnden upplyser hade före företagets igångsättande verkställts ingående utredningar, markundersökningar och andra förberedelser. Markundersökningarna hade omfattat såväl grundlig okulär besiktning av markerna som botaniska och kemiska analyser av själva jorden. För dessa undersökningar hade anlåtats vederbörande ingenjör hos svenska vall- och mosskulturöreningen ävensom tjänstemän hos hushållningssällskapet och kemisk-växtbiologiska anstalten i Luleå. Alla de gjorda undersökningarna, fortsätter nämnden, hade givits vid handen, att myren på det hela taget vore odlingsbar och lämplig att utnyttjas för jordbruksändamål. Sedan de avsedda torrlägnings-, diknings- och vägarbetena i stort blivit färdiga år 1936, skedde samma år de första egnahemsupplåtelsena. Nya sådana ägde sedan rum; den senaste under år 1942, då inalles 19 upplåtelsor av mark för egna hem kom-

mit till stånd. Det succesiva avtagandet och slutliga upphörandet av koloniseringen å området lär, såsom nämnden framhåller, främst sammanhånga med de genom kriget uppkomna speciella förhållandena, särskilt byggnadskostnadernas stegring och arbetskraftens ianspråktagande genom militärinkalleiser och för allmänna arbeten. Till följd av nu berörda förhållanden har sålunda det tidigare läget vid tiden för företagens igångsättande med då rådande arbetslöshet och behov av tillskapande av nya egna hem, där arbete och utkomst kunde erhållas, radikalt förändrats. Utan tvivel ha också de numera rådande förhållandena, främst den manliga arbetskraftens sysselsättning utom hemorten under långa tider, kraftigt bidragit till att vissa av egnahems-lotterna blivit mindre väl brukade och skötta.

Emellertid torde det, såsom egnahemsnämnden anför få anses ostridigt att jämväl egnahemsinnehavarnas hittillsvarande avsaknad av skog ogynnsamt påverkat nybyggnadsverksamhetens utveckling. Skogsfrågans ordnande för innehavarna av jord på Salt- och Fetmyran är sålunda en angelägenhet av stor vikt. Med anledning av att i såväl statsrevisorernas redogörelse för företaget som i egnahemsnämndens yttrande däröver det aktuella läget av frågan om tilldelning av skog till företaget icke fullt riktigt angivits, må här i kort-het återgivas hur sagda fråga utvecklats sig.

Med föranledande av en framställning av Norrbottens läns hushållnings-sällskaps egnahemsnämnd att de intilliggande kronoparkerna Tjärnheden, Näverliden, Siksjö och Hällselkroken måtte tilldelas Salt- och Fetmyrans jordförmedlingsföretag såsom gemensamhetsskog fann Kungl. Maj:t genom brev den 12 maj 1939 överförande av sagda kronoparker eller del därav till egnahemsnämndens förvaltning böra ske allenast i den mån sådant erfordrades för tillgodoseende av upplåtna eller utlagda egnahemsjordbruk eller till områden avsedda för uppdelning inom den närmaste framtiden till sådana jordbruk inom eller invid Salt- och Fetmyran. Därjämte anbefalldes Kungl. Maj:t dåvarande statens egnahemsstyrelse att efter hörande av sagda egnahemsnämnd och i samråd med domänstyrelsen upprätta och underställa Kungl. Maj:t plan för tilldelande av skog i främsta rummet åt befintliga lägenheter inom Salt- och Fetmyran samt angränsande trakter och vidare åt lägenheter, avsedda till framtida upplåtande därstädes. Tillika anbefalldes Kungl. Maj:t egnahemsnämnden bl. a. att vid uppgörande av plan till styckning av mark till Salt- och Fetmyrans jordförmedlingsföretag i första hand och innan nya fastigheter tilldelades, taga hänsyn till det behov av ökad odlingsmark, som kunde förefinnas för i trakten befintliga kolonat och andra lägenheter. I anslutning till detta Kungl. Maj:ts beslut överenskomms vid sammanträde i september 1939 mellan representanter för domänstyrelsen och egnahemsstyrelsen att uppdraga åt tre sakkunniga att upprätta förslag till tilldelning av skogsmark från förutnämnda kronoparker till Salt- och Fetmyrans jordförmedlingsföretag. De sakkunniga framlade förslag i ämnet i november 1940. Förslaget gick ut på tilldelning av skogsmark åt i första hand redan upplåtna eller utlagda egnahemsjordbruk och vidare åt områden, avsedda för uppdelning inom den närmaste framtiden, intill ett antal av inalles 50 jordbruksegnahem. De sakkunniga förordade att skogsmarken skulle upplåtas såsom gemensamhetsskog och förvaltas i enlighet med bestämmelserna i bysamfällighetslagen.

Innan skogstilldelningsfrågan fördes vidare och exploateringen av jordförmedlingsföretaget fortsattes, fann egnahemsstyrelsen påkallat att såsom ett led i upprättandet av plan för markupplåtelser utföra grundliga undersökningar rörande de ifrågavarande myrkomplexens värde som odlingsmark. Dessa undersökningar blevo mycket tidsödande och frågan om skogstilldelning därmed ytterligare fördröjd. Sedan undersökningarna, vilka efter för-

slag av professorn vid skogshögskolan C. Malmström verkställdes genom egnahemsnämndens försorg, slutförts, underställde egnahemsstyrelsen i underdånig skrivelse den 23 maj 1944 skogstilldelningsfrågan Kungl. Maj:ts prövning. Styrelsen anförde därvid, att styrelsen kommit till den uppfattningen, att tilldelningen av odlingsjord till jordbrukslägenheter, som skulle bildas, borde vara tämligen riklig. I vissa fall torde redan upplåtna lägenheter böra tilldelas tillskottsjord. Vissa delar av myren borde på grund av ringa torvdjup samt dåligt underlag utnyttjas till betes- och skogsmark. Vid tillämpning av nu anförda principer torde antalet lägenheter, som sammanlagt kunde komma till stånd inom området, beräknas till ett femtiotal. Framställningen utmynnade i en hemställan, att Kungl. Maj:t måtte förordna, att visst område av kronoparkerna Tjärnheden, Näverliden, Siksjö och Hällselskroken måtte mot viss ersättning ur jordfonden överföras från domänstyrelsens till egnahemsstyrelsens förvaltning för att upplåtas såsom gemensamhetsskog till redan upplåtta eller utlagda jordbruksegnahem samt områden, avsedda för uppdelning till jordbruksegnahem inom den närmaste tiden.

Sedan över denna egnahemsstyrelsens framställning hörts domänstyrelsen och norrlandskommittén, avgjordes skogstilldelningsfrågan genom beslut av Kungl. Maj:t den 8 september 1944. Beslutet innebar i huvudsak, *dels* en förklaring att upplåtelser av kolonat eller jordbruksegnahem å Salt- och Fetmyran tills vidare icke skulle äga rum, *dels* ett förordnande att av ifrågavarande område finge från domänstyrelsens till egnahemsstyrelsens förvaltning för att upplåtas såsom gemensamhetsskog till redan upplåtta eller utlagda jordbruksegnahem överföras mark av för ändamålet lämplig storlek och beskaffenhet, varom samråd skulle äga rum mellan domänstyrelsen och egnahemsstyrelsen, *dels ock* ett uppdrag åt egnahemsstyrelsen att uppgöra och underställa Kungl. Maj:t förslag till reglemente för den sålunda upplåtta gemensamhetsskogen.

Genom detta Kungl. Maj:ts beslut är frågan om skogstilldelning principiellt löst. För genomförande av den sålunda beslutade tilldelningen av skog har egnahemsstyrelsen inlett underhandlingar med domänstyrelsen, avseende att representanter för egnahemsorganisationen och domänverket skola framlägga förslag rörande det eller de områden av förenämnda kronoparker som böra överföras från domänstyrelsens till egnahemsstyrelsens förvaltning. Så snart sådant förslag föreligger, ha de båda ämbetsverken att träffa definitiv överenskommelse i frågan.

Med nu antydda lösning av skogsfrågan skulle de nuvarande egnahemsinnehavarna å Salt- och Fetmyran få anses ha kommit i åtnjutande av de förmåner från statens sida, varpå de skäligen kunna göra anspråk. Därefter kvarstår emellertid frågan, huru skall i fortsättningen förfaras med jordförmedlingsföretaget i övrigt. I avseende härå har som nämnt Kungl. Maj:t förklarat, att upplåtelser av kolonat eller jordbruksegnahem å Salt- och Fetmyran tills vidare icke skall äga rum. Frågan är därmed ställd på framtiden men kommer givetvis att förr eller senare kräva ett fortsatt övervägande.

I avseende å sistnämnda spörsmål har norrlandskommittén i sitt förberörda yttrande över egnahemsstyrelsens underdåniga framställning om skogstilldelning till Salt- och Fetmyran uttalat, att enligt kommitténs mening skäl kunde anses tala för att, hellre än en fortsatt uppdelning av myren, huvuddelen av denna borde tagas i anspråk för ett större jordbruk. I anslutning till ett sådant storjordbruk skulle lämplig försöksverksamhet på växtodlingens område ävensom viss undervisnings- och upplysningsverksamhet kunna bedrivas. Möjligen kunde det härvid övervägas att till Salt- och Fetmyran helt eller delvis lokalisera den statliga fasta försöksverksamheten å myrjord för övre Norrland, varvid fråga skulle uppkomma om den lämpligaste disposi-

tionen av den nu befintliga försöksgården i Brännberg. Det torde finnas anledning att räkna med, fortsätter kommittén, att ett storjordbruk på Salt- och Fetmyran skulle kunna ekonomiskt sett fördelaktigare genomföras än ett flertal mindre jordbruk, då storjordbruket icke på samma sätt torde behöva påverkas av de svårigheter, som myrjordens speciella växtodlingsbetingelser innebära. Ett behov av fastmarksjord torde lättare kunna tillgodoses för ett storjordbruk än för flera mindre jordbruk. Lönsamheten för det förra torde även påverkas av mindre utgifter för byggnader m. m. Kommittén slutar med att förorda verksällande av ytterligare utredning i förevarande hänseende, eventuellt genom kommitténs försorg. I samband med utredningen torde böra övervägas, tillägger kommittén, om ytterligare upplåtelse av nya egnahemsjordbruk böra komma till stånd på ifrågavarande område samt i vad mån redan upplåtna egnahem äro i behov av tillskotts jord.

Även statsrevisorerna ha berört frågan om hur man i fortsättningen bör förfara med ifrågavarande myrmarksområde och därvid i huvudsak uttalat följande. Tanken att till Salt- och Fetmyran helt eller delvis lokalisera den statliga fasta försöksverksamheten beträffande myrjord för övre Norrland syntes revisorerna icke välgrundad. Redan nu finnes i Norrland två försöksgårdar å myrjord med i huvudsak samma naturliga förutsättningar som å Salt- och Fetmyran, nämligen Gisselås och Brännberg. Något behov av en tredje försöksgård för sådana jordar torde icke förefinnas. Föreställningen, att jordbruk under så ogynnsamma naturliga betingelser som å Salt- och Fetmyran skulle bära sig i form av stordrift, torde icke vara hållbar. Revisorerna erinra att enligt av egnahemsnämnden upprättat förslag skulle till återstående arbeten med dikning och väganläggningar m. m. å området erfordras ytterligare närmare 400 000 kronor. Att staten skulle bidra här till funne revisorerna icke tillrädligt. Vissa delar av området torde dock, sluta revisorerna, ha förutsättningar att kunna utnyttjas för skogsbörd. En undersökning därom kunde enligt revisorernas mening göras av länets skogsvårdsstyrelse.

I avseende å detta jordförmedlingsföretags framtida utnyttjande har egnahemsstyrelsen såsom framgår bl. a. av styrelsens ovanberörda skrivelse till Kungl. Maj:t den 23 maj 1944 i skogstilldelningsfrågan intagit den ståndpunkten, att koloniseringen å området, som hittills omfattat upplåtelse av 19 jordbruksegnahem, borde kunna fortsättas i viss begränsad omfattning, nämligen intill upplåtande av inalles ett femtiotal jordbrukslägenheter. Styrelsen kunde därvid icke bortse från, att företaget i så stor utsträckning, som fallet är, redan iordningställt, varvid, som statsrevisorerna påpeka, ca 1 300 000 kronor redan investerats. Det är att märka, att, ävensom ytterligare utnyttjande av myren icke skulle komma i fråga, de utförda arbetena i allt fall måste i viss utsträckning underhållas, om nämligen de jordbrukslägenheter, som redan utlagts, skola kunna bestå. I någon mån torde även närliggande skogsmark vara beroende av att dikningsföretaget i viss utsträckning underhållas. Styrelsen räknade även med, att egnahemsinnehavarnas möjligheter att å förevarande jordanskaffningsföretag bereda sig en tryggad utkomst skulle i väsentlig grad förbättras genom den tilldelning av skog till området, som vore att påräkna. Statsrevisorerna ha i frågan om skog såsom komplement till jordbruk anfört, att skogstillgång och skogsskötsel utgjorde genomgående ett naturligt komplement till det norrländska jordbruket. I allmänhet vore skogen ett nödvändigt stöd för dessa jordbruk. Saknades detta stöd, måste kolonisation av vidsträckt myrmarker bliva vanskliga företag. Som framgår av vad tidigare anförts delar egnahemsstyrelsen denna uppfattning och har därför betraktat det som en angelägen uppgift att, sedan betryggande undersökningar utförts för bedömande av myrens odlingslämplighet, få frågan om tilldelning av skog till odlingsmarken ordnad. Styrelsen ansåg sig

vidare ha anledning anlägga att, sedan det genom kriget orsakade exceptionella läget upphört, efterfrågan på jordbrukslägenheter skulle inom dessa trakter ånyo göra sig gällande. Denna uppfattning hyser styrelsen alltjämt.

Statsrevisorerna ha starkt understrukt vissa ogynnsamma betingelser för drivande av jordbruk å Salt- och Fetmyran, särskilt bristen på mineralämnen, varibland även koppar. Av sistberörda förhållande följer även, att de djur, som utfodras med foder från dylik jord, komma, därest icke motåtgärder vidtagas, att lida av bristsjukdomar. Egnahemsnämnden har i sitt yttrande utförligt behandlat dessa frågor. För egnahemsstyrelsen har detta förhållande varit känt. Styrelsen har emellertid i likhet med egnahemsnämnden fått den uppfattningen, att olägenheterna härav i statsrevisorernas yttrande kommit att bli något överdrivna. Enligt vad forskningen på detta område givit vid handen, synes man kunna räkna med, att dylika brister relativt lätt skola kunna botas, vilket kommer att bli av stor betydelse, då de äro tillfinnandes ej blott vid Salt- och Fetmyran utan även i stora delar av Norrland i övrigt.

Ehuru såsom ovan anförts genom Kungl. Maj:ts beslut den 8 september 1944 frågan om Salt- och Fetmyrans vidare utnyttjande ställts på framtiden, kan egnahemsstyrelsen — med anledning av vad i denna fråga anförts, sedan styrelsen genom sin underdåniga skrivelse den 23 maj 1944 underställde Kungl. Maj:t skogstilldelningsfrågan — icke underlåta att framföra några principiella synpunkter på kolonisationsfrågan i Norrland. Statsrevisorernas uppfattning synes närmast vara, att kolonisation överhuvud icke bör förekomma av myrkomplex sådana som Salt- och Fetmyran, då enligt deras mening förutsättningar saknas att där bedriva lönande jordbruk. Egnahemsnämnden däremot synes hävda, att eftersom myrmarker av liknande eller sämre beskaffenhet och i motsvarande eller sämre klimatologiskt läge tidigare odlats, så bör ej heller Salt- och Fetmyran underkännas såsom olämplig för nyodling och kolonisation. Egnahemsstyrelsen kan icke godtaga någondera av dessa ståndpunkter. Gentemot statsrevisorerna kan anföras, att om hänsyn skulle tagas till alla diknings-, nyodlings- och vägbyggnadskostnader m. m., där fråga är om sedan gammalt odlad jord, så skulle särskilt i Norrland men även i mellersta Sverige mångenstädes visa sig, att lönande jordbruk icke heller där kan bedrivas. Statsmakterna ha också bland annat av anförda skäl under en lång följd av år med bidrag understött avdikning, nyodling och väganläggningar. På många håll, särskilt i Norrland och de skogrika delarna av mellersta Sverige, torde jordbruket, där det bedrivits sedan lång tid tillbaka, icke i och för sig vara lönsamt, ens om man bortser från sagda kostnader. Men det bedrivs i allt fall som ett nödvändigt komplement till skogsbruk eller utövandet av annan näring. Motiven härtill kunna vara varierande. I vissa fall är måhända jordbruksdriften enda möjligheten att kunna nyttiggöra arbetskraften under tider, då den icke finner sysselsättning i skogsbruket, i andra fall är det måhända för täckande av behovet utav färska livsmedel. Även ur allmänekonomisk synpunkt torde detta vara riktigt. Överhuvud taget torde, om de naturliga rikedomarna särskilt i Norrlands skogar skola kunna utnyttjas på ett riktigt sätt, jordbruk få bedrivas mångenstädes, där det i och för sig i själva verket icke är fullt lönsamt. Det bör vidare hållas i minnet, att särskilt i övre Norrland befolkningen alltjämt befinner sig i relativt stark tillväxt. För vinnande av försörjningsmöjligheter för den växande befolkningen måste näringslivet utvecklas. I denna utveckling måste även jordbruket komma i fråga. En viss fortsatt kolonisation torde därför alltjämt krävas därstädes. Härav följer emellertid icke — vilket närmast synes vara egnahemsnämndens mening — att all jord skulle tagas i anspråk, som ej är av sämre beskaffenhet eller

sämre klimatologiskt belägen än den tidigare för odling i anspråktagna jorden. Tvärtom bör — så långt det är möjligt med hänsyn till näringslivets i övrigt beroende av jordbruk inom ett visst område — vid all kolonisation de bästa jordarna i de bästa klimatologiska och geografiska lägena i första hand utnyttjas. Otivelaktigt finnas inom Norrbottens läns kustbygd alltjämt stora och för odling lämpade godartade odlingsområden, som, så långt det är möjligt med hänsyn till vad ovan anförts, i första hand borde komma i fråga. På grund av rådande äganderätts- och jorddelningsförhållanden m. m. äro de emellertid i stor utsträckning icke åtkomliga för sådant ändamål, i vart fall icke på rimliga villkor. Egnahemsstyrelsen har emellertid sin uppmärksamhet riktad härpå och har för avsikt att undersöka framkomliga vägar, som möjliggöra att områdena kunna utnyttjas för kolonisation.

I det läge som nu uppkommit beträffande Salt- och Fetmyrans jordförmedlingsföretag vill egnahemsstyrelsen ansluta sig till den framförda tanken på en ytterligare utredning rörande företagens förutsättningar, innan vidare kolonisation igångsättes å detsamma. Med hänsyn bland annat till den kritik, som av statsrevisorerna framförts rörande nykolonisation överhuvud å myrjordar, synes vidare styrelsen skäl tala för att en allmän översyn verkställes rörande de kolonisationsmöjligheter i Norrland, som i fortsättningen synas vara att räkna med.

I handläggningen av detta ärende ha deltagit överdirektören och styrelsens samtliga ledamöter med undantag av ledamöterna Malmberg och Gustafson.

Stockholm den 25 januari 1945.

Underdånigst

G. R. YTTERBORN.

NILS COLLIN.

Bilaga 1.

Till kungl. egnahemsstyrelsen.

Med anledning av egnahemsstyrelsens remiss av den 23 sistlidne december med anhållan om nämndens yttrande i anledning av vad riksdagens revisorer anfört uti § 31 av bifogade transumt, avseende Salt- och Fetmyrans jordförmedlingsföretag Arvidsjaurs socken, får *egnahemsnämnden i Norrbottens län* värdsamt anföra följande.

I yttrande över 1938 års statsrevisorers utlåtande rörande här ifrågavarande företag anförde dåvarande egnahemsnämnden på tal om vissa svårigheter vid företaget i skrivelse till egnahemsstyrelsen den 3 januari 1939 följande: »Nämnden vill dock som sin åsikt framhålla, att svårigheterna hänföra sig till väsentligen två omständigheter, dels att nybyggesområdet ännu saknar skog och dels att upplåtelsevillkoren för nybyggare hittills varit — relativt taget — ogynnsammare än för egnahemslänetagare i allmänhet. Avhjälpas dessa brister, torde kolonisationens förutsättningar på Salt- och Fetmyran bli för ortens förhållanden nöjaktliga.»

Vad vederbörande lokala egnahemsorgan redan år 1939 sålunda uttalat synes alltjämt i stort sett äga sin giltighet. Frågan är endast, huruvida eller i vad mån de nämnda bristerna numera blivit avhjälpda.

Beträffande önskemålet om gynnsammare upplåtelsevillkor för nybyggarna torde man kunna säga, att detta blivit nöjaktigt tillgodosett i och med egnahemsreformens ikraftträdande år 1940. Längre byggnadstid än de i nu gällande egnahemsförfattning föreskrivna 5 åren hade visserligen enligt nämndens förmenande varit önskvärd, men detta önskemål gäller icke blott Saltmyran utan all nybyggesverksamhet i Norrland.

Frågan om nybyggesområdets förseende med skog är emellertid fortfarande olöst. Med andra ord nybyggarna ha ännu ej erhållit den skog, som Kungl. Maj:t i brev av den 12 maj 1939 ställt i utsikt för dem. Egendommeligt nog synas statsrevisorerna ej observerat eller funnit anmärkningsvärt, att ännu efter fem à sex års förlopp denna för pågående kolonisation så livsviktiga fråga, beträffande vilken dessutom är att märka, att staten själv är helt bestämmande part (staten äger icke blott nybyggesområdet utan även den omgivande skogsmarken), icke blivit ordnad. Saken synes desto märkligare som statsrevisorerna själva framhållit skogens betydelse för den norrländska kolonisationen och det norrländska jordbruket och även 1938 års statsrevisorer framhållit vikten av att egnahemslotterna på Saltmyran tillskiftades stödskog.

Det förhåller sig sålunda tyvärr *icke* så — som statsrevisorerna gjort gällande — att »ovan nämnda skogsområde den 8 september 1944 *överfördes* (kursiverat av nämnden) från domänstyrelsens till egnahemsstyrelsens förvaltning för att upplåtas såsom gemensamhetsskog till redan upplåtna eller utlagda jordbruksegnahem». — Tvärtom befinner sig Salt- och Fetmyrans skogsfråga alltjämt på utredningsstadiet, och ingen vet i själva verket, huru lång tid det ytterligare kan behövas, för att de närmare förutsättningarna för skogstilldelningen skola bli klarlagda och den utlovade skogen i verkligheten komma nybyggarna till godo.

Det långa dröjsmålet med ordnandet av denna fråga är enligt nämndens förmenande en så pass allvarlig sak, att densamma bort vara föremål för statsrevisorernas alldeles särskilda uppmärksamhet.

Säkert hade nybyggesverksamheten utvecklats betydligt gynnsammare, där-est området i tid — d. v. s. senast år 1940 — tilldelats den skog, som Kungl. Maj:t ställt i utsikt. Den icke minsta vinsten härav hade varit, att förtroendet till företaget och till staten som företagare blivit ett helt annat än det nu blivit. Vad särskilt nybyggarna beträffar ha dessa naturligt nog blivit mycket misräknade över dröjsmålet med skogsfrågans lösning. Detta förhållande kan dock icke utgöra ett försvar för dessas uraktlåtenhet att i föreskriven ordning betala räntor och amorteringar på sina egnahemslån, men man kan å andra sidan icke undgå att i detta sammanhang kraftigt påtala vad staten genom sin försummelse i skogstilldelningsfrågan låtit komma sig till last.

I fråga om belägenheten må framhållas, att Salt- och Fetmyrans jordförmedlingsföretag är för ortens förhållanden synnerligen väl beläget i sydligaste delen av Arvidsjaurns socken. I kommunikationshänseende är nybyggesområdet mycket lyckligt lottat i så måtto, att järnvägen Jörn—Arvidsjaur genomskär detsamma i dess sydvästra del och Saltmyrans hållplats ligger inom området. I norr genomskäres detsamma av allmänna landsvägen Piteå—Arvidsjaur, varå daglig busstrafik uppehålls. I fråga om förutsättningar för jordbruk har Salt- och Fetmyran sedan gammalt åtnjutit gott anseende i orten. Mindre, perifera delar av densamma började utdikas av vederbörande hemmansägare i trakten redan vid sekelskiftet och voro uppodlade, när ledningen av företaget övergick till egnahemsnämnden. Vissa andra partier av myren ha sedan gammalt utnyttjats för ängsslätter.

Det första initiativet till detta för orten synnerligen betydelsefulla företag togs redan på 1920-talet efter upprepade framställningar av representanter

för kommunen av dåvarande landshövdingen i Norrbotten, sedermera generaldirektören Gösta Malm, och resulterade i ett år 1926 upprättat dikningsförslag. Detta förslag låg till grund för företagets igångsättande år 1932 i dåvarande egnahemsnämndens regi och med kraftigt stöd av statens egnahemsstyrelse. I början av 1930-talet rådde stor arbetslöshet i hela vårt land, icke minst i Norrbotten. Ekonomiskt understöddes företaget därigenom, att dels statens arbetslöshetskommission utförde erforderliga diknings- och vägarbeten m. m. såsom statligt reservarbete och dels Arvidsjaurs sockens allmänningsdelägare såsom engångsbidrag åt egnahemsnämnden för bestridande av en del av exploateringskostnaderna anvisade ett belopp å 160 000 kronor. Sistnämnda anslag utgör bevis för det starka ortsintresse, som förestavade företagets tillkomst.

Företaget startades som sagt år 1932 efter ingående utredningar, markundersökningar och andra förberedelser, däribland markinköp av bolag och enskilda hemmansägare i orten (13 skilda köpeavtal). Vid markundersökningarna, vilka omfattade såväl grundlig okulär besiktning av markerna som botaniska och kemiska analyser av själva jorden, anlätades Svenska vall- och mosskulturforeningens vederbörande ingenjör. Tidigare hade även annan expertis anlåtats, nämligen hushållningssällskapets och kemisk-växtbiologiska anstaltens tjänstemän.

Alla de gjorda undersökningarna gävo vid handen, att myren på det hela taget var odlingsbar och lämplig att utnyttjas för jordbruksändamål.

Nybyggesområdet, vars totala areal utgör 2 246 hektar, består till övervägande del, ca 1 300 hektar, av torvjord. Denna är enligt även *efter* dikningen företagna borrhningar och anan undersökning till huvudsaklig del odlingsbar. Torven är av den i Norrland vanliga odlingsstörvtypen och sålunda huvudsakligen bildad av starr, fräken, brunmossor och ris. Densamma har vid växtodlingsförsök samt odling litet varstädes på myrkomplexet befunnits vara av på det hela taget god beskaffenhet, väl lämpad att utnyttjas för jordbruksändamål. På grund av myrens i stort sett öppna och jämna natur samt torvens ringa innehåll av stubbar och val måste jorden å Salt- och Fetmyran dessutom anses ovanligt lättodlad.

Beträffande på området upplåtna och planerade jordbruksegnahem äro dessas jordarealer (ca 20 ha i genomsnitt) så tilltagna, att de efter sitt fullständiga utnyttjande bli i fråga om tillgången på jordbruksjord väsentligt större och bärkraftigare än jordbruken i allmänhet inom Arvidsjaurs socken. Lägenheterna kunna emellertid icke anses fullständiga och godtagbara, förrän de fått andel i den gemensamhetsskog, som Kungl. Maj:t ställt i utsikt. Ett givet företräde framför många andra jordbruk i Norrbotten äga dessa egnahem däri, att jordbruksjorden icke är splittrad utan belägen på ett ställe i omedelbar anslutning till åbyggnaderna.

Statsrevisorerna uttala, att resultatet av nybyggesverksamheten icke motsvarat förväntningarna eller de gjorda uppoffringarna. Av det förhållandet, att hittills »endast» nitton jordbrukslägenheter upplåtits och att någon upplåtelse av jordbrukslägenheter icke förekommit sedan i juni 1942 draga revisorerna den slutsatsen, att »de naturliga betingelserna för lönande jordbruk på området äro ofördelaktiga».

Beträffande antalet hittills gjorda egnahemsupplåtelser får nämnden erinra om att de första egnahemsupplåtelseerna på Saltmyran skedde i senare hälften av år 1936 och att sålunda nybyggesverksamheten härstädes pågått i endast ca 8½ år. Av denna tidrymd har huvuddelen eller över 5 år på grund av kriget varit i många avseenden onormal och föga lämpad för nybyggesverksamhet. Dels har som bekant all byggnadsverksamhet under senare år ställt sig förhållandevis dyr och dels har den manliga arbetskraften i den bygd det här är

fråga om varit i hög grad upptagen av skogsarbete för framställning av framför allt ved och kol. Militärinkallelserna ha även verkat mycket återhållande på nybyggesverksamheten. Vill man se saken realistiskt och taga hänsyn till framför allt de konjunkturen, som under senare år varit rådande, lär man icke kunna godtaga statsrevisorernas påstående, att antalet hittills gjorda egnahemsupplåtelser är ringa, ännu mindre härav draga några slutsatser om nybyggesområdets beskaffenhet m. m.

Men även om man till äventyrs med hänsyn till omfattningen av här ifrågasvarande jordförmedlingsföretag samt de därmed förenade rätt avsevärda kostnaderna anser sig ha rätt att ställa relativt stora anspråk på den takt, varmed företaget skall exploateras, och därför trots allt gör gällande, att antalet hittills gjorda egnahemsupplåtelser är ringa, är det enligt nämndens förmenande förhastat och oriktigt att därav draga så vittgående slutsatser som statsrevisorerna gjort. För bedömande av företagets naturliga förutsättningar äro nämligen — som för övrigt torde framgå av vad redan sagts — många andra faktorer att taga med i räkningen än antalet hittills gjorda egnahemsupplåtelser, resp. tidpunkten för den sista upplåtelsen, exempelvis: jordbrukets allmänna betingelser, inriktning och ståndpunkt i den bygd det är fråga om, den roll, som skogsbruket spelar i förhållande till jordbruket, befolkningsförhållandena och befolkningens större eller mindre inriktning på och utbildning för jordbruk, de allmänna konjunkturen och förhållandet mellan de förtjänstmöjligheter, som under olika tider stå bygdens befolkning till buds m. m. — Från allt detta synas statsrevisorerna märkligt nog hava helt bortsett vid sitt bedömande av företaget.

I fortsättningen av sin berättelse utveckla statsrevisorerna närmare, vari — enligt deras mening — de ofördelaktiga naturliga betingelserna för löande jordbruk på Saltmyran bestå. Bland av läget betingade svårigheter nämnas det hårda klimatet och den korta växttiden. Som särskilda svårigheter upptagas sådana, som sammanhånga med markens beskaffenhet: »Marken består av myrjord, som är kalkfattig och lider brist på mineralisk växtnäring, däribland koppar.» Slutligen konstatera revisorerna, att »det under sådana förhållanden knappast finnes förutsättningar att driva ett ekonomiskt bärigt jordbruk å Salt- och Fetmyran», och uppställa »frågan hur man bör förfara med detta nybyggesområde». Efter att hava avvisat tanken på jordbruk i stordrift (även för dylikt utnyttjande synas enligt revisorerna de naturliga betingelserna alltför ogynnsamma) sluta revisorerna med att avstyrka, att staten lägger ned ytterligare kapital för iordningställningsarbeten i form av diken, vägar m. m., som ännu kunna återstå att utföra på nybyggesområdet.

Den av statsrevisorerna sålunda framförda kritiken mot nybyggesområdet som sådant föranleder nämnden till följande erinringar.

Beträffande det hårda klimatet och den korta växttiden är att märka, att Saltmyran i detta avseende ej är sämre lottad än Arvidsjaurns socken i övrigt och andra lappmarkssocknar med motsvarande läge. Sedan länge bedrivs inom Arvidsjaur jordbruk och kreatursskötsel. Jordbruket har här liksom på andra håll undan för undan utvecklats både kvantitativt och kvalitativt och dess fortsatta utveckling synes på grund av skogsbrukets efter hand sannolikt väsentligt reducerade möjligheter att ge den starkt växande befolkningen nödiga arbetstillfällen utgöra en tvingande nödvändighet för folkets försörjning. Jordbruk och skogsbruk äro nu som tidigare befolkningens huvudsakliga försörjningskälla. Den industriella verksamheten är inom denna del av länet mycket litet utvecklad.

Det är självklart, att de allmänna betingelserna för jordbruk i denna del av länet (Norrbottens södra lappmark) ej äro så goda som i kustlandet, men det finns icke anledning och vore icke riktigt att göra jämförelser med

förhållandena därstädes. Betingelserna för jordbruk på Salt- och Fetmyran måste *självfallet* ses i förhållande till motsvarande betingelser inom Arvidsjauras socken i övrigt.

Att marken å Saltmyran består av övervägande myrjord är sant, men den som känner den stora roll, som torvjordarna spela för jordbruket i Norrland, avskräckes icke alltför mycket av detta förhållande, i synnerhet icke de jordbrukare, som bruka jorden i fråga. Att bruket av torvjord på grund av dylik jords speciella beskaffenhet och sammansättning ställer jordbrukaren inför särskilda problem vid dess brukande är sant, men lika sant är, att dessa problem icke äro unika för Salt- och Fetmyran utan förekomma överallt, där jordbruket är i större utsträckning baserat på myrodlingar. Klart är, att jorden i fråga behöver kalk och gödsel, särskilt mineralisk sådan, för att kunna ge nöjaktiga skördar. Men nämnden veterligt är jorden på Salt- och Fetmyran ej mera kalk- och gödselkrävande än andra myrjordar i Arvidsjaur och kringliggande bygder. Och vad erforderliga växtnäringssämnen beträffar så äro ej heller dessa dyrare på Saltmyran än på andra håll i Arvidsjaur.

Man får hoppas, att kunskapen om mineralgödselmedlens rätta och mest ekonomiska användning liksom om torvjordskultur överhuvud så småningom vinner så allmän spridning, att odlingsbar myrmark och därpå baserade odlingar omsider bliva rättvisare bedömda än f. n. alltför ofta är fallet. Ty detta är säkerligen grundvillkor för jordbrukets vidare utveckling i stora delar av Norrland.

Vad jordens kopparbrist beträffar äro de påstådda olägenheterna av denna enligt nämndens förmenande överdrivna. Desamma kunna elimineras genom rätt gödsling med kopparsulfat. Även vid tillförsel av så pass små kvantiteter härav som 25—50 kg per hektar (sulfatets pris var år 1941 0:80 kr. per kg, år 1944 1:25 kr. per kg) synes ej oväsentlig skördeökning kunna uppnås. Utan någon som helst gödsling med kopparsulfat uppgick medelskörden å vallarna (1—5 års) på nämndens försöksgård å Saltmyran i fjol till 4 000 kg torkad massa per hektar.

Att märka är också, att denna bristsjukdom hos jorden konstaterats litet varstädes i Norrland men även i andra delar av landet. Vidare att densamma är föremål för ingående studium av vetenskapsmän och praktiska jordbrukare i förening och man som sagt redan kommit ett gott stycke på väg vid sökande efter botemedel mot densamma. Även på Saltmyran studeras problemet och pågå olika försök.

Tilläggas kan, att nämnden funnit ett verksamt medel mot skravelsjuka hos djuren, förorsakad av kopparbrist, genom utfodring med ett särskilt preparat, innehållande koppar i små mängder. Den årliga kostnaden för preparatet i fråga, s. k. kopprat dinatriumfosfat, som erhålles från Reymersholms gamla industriaktiebolag, Hälsingborg, har visat sig vid daglig utfodring därmed ej överstiga 15 kronor per fullvuxet nötkreatur. Preparatet har under de senaste åren använts även av nybyggarna på Saltmyran.

Av det sagda torde sålunda ha framgått, att de av statsrevisorerna omnämnda olägenheterna för jordbruk på Salt- och Fetmyran *icke* äro speciellt utmärkande för detta nybyggesområde. Vid sådant förhållande lära olägenheterna i fråga (hårt klimat, kort växttid, myrodlingarnas dominerande roll samt bristen på kalk och mineralämnen) icke heller kunna föranleda ett underkännande av områdets naturliga förutsättningar för jordbruk och kolonisation.

Statsrevisorernas uttalande, att Salt- och Fetmyrans nybyggesområde har otillräckligt med fastmark, föranleder nämnden att något ingå även på denna fråga.

Av nybyggesområdets 2 246 hektar utgöras icke mindre än ca 850 hektar av mer eller mindre skogproducerande fastmark, delvis odlingsvärd, av den i lappmarken vanliga moränjordstypen. Karakteristiskt för marken i fråga är emellertid, att den icke ligger jämnt fördelad på nybyggesområdet utan i huvudsak är belägen utmed myrens laggar invid områdets yttergränser på en, två eller flera km avstånd från områdets centrala, av myrmark bestående delar. Givet är, att denna konfiguration hos nybyggesområdet i dess helhet, som förklaras av den stora ytvidd, som själva myren upptager, erbjudit vissa besvärligheter, då det gällt att på ändamålsenligaste sätt utlägga egnahemmen och bestämma placeringen av dessas åbyggnader. En del av egnahemmen, framför allt de, vars byggnader placerats å myrens holmar, ha därigenom icke kunnat tillgodoses med fastmark *intill själva åbyggnaderna* i den utsträckning, som i och för sig varit önskvärt, utan fått nöja sig med ett mindre fastmarksområde för bosättningsändamål samt för odling av potatis och trädgårdsväxter. (De egnahem, som utlagts invid myrens laggar, ha dock kunnat erhålla fastmark, belägen intill själva gårdarna, i relativt tillfredsställande omfattning.)

Om det icke kan förnekas, att detta är en olägenhet, så bör å andra sidan uppmärksammas, att fastmarken *finnes* och kommer att — därest det visar sig behöfligt — nyttjas som tillskottsjord till upplåtna och planerade egnahem.

Den tanke, som legat bakom nämndens åtgärd att låta bebyggelsen ansluta sig till *icke* den huvudsakliga fastmarken utan till den för odling under alla förhållanden avsedda myrmarken, har varit, att nybyggarna härigenom bli bosatta så nära som möjligt och i omedelbar anslutning till sistnämnda jord, vilken dock kommer att utgöra den väsentliga grunden för nybyggarnas växtodling och arbete som jordbrukare överhuvud taget. Genom en dylik bosättning och på grund av det förhållandet, att den väsentliga jordbruksjorden ligger i *ett enda skifte*, kommer utan tvivel jordens framtida brukning och skötsel att i hög grad underlättas. Dessa fördelar torde mestadels uppväga den bristande tillgången på fastmark omedelbart intill egnahemmens åbyggnader.

Tilläggas må, att nämnden givetvis vid egnahemmens utformning är angelägen om att tillfredsställande plats- och grundförhållanden erhållas för de byggnader, som skola uppföras.

Vid bedömande av dessa förhållanden får man ej heller förbise, att på grund av jordbrukets allmänna inriktning i lappmarken fastmarken därstädes i allmänhet ej spelar så stor roll ur jordbrukssynpunkt som t. ex. i kustlandet, då spannmål odlas i lappmarken i mycket ringa utsträckning. Därtill kommer, att den i lappmarken belägna fastmarken i och för sig ej är av vare sig den godhetsgrad eller den lättbrutna beskaffenhet, som annorstädes kan vara fallet.

Vid sitt bedömande av Salt- och Fetmyrans jordförmedlingsföretag synas herrar statsrevisorer hava förbisett två väsentliga ting:

för det första, att ett jordförmedlingsföretag av den art, den omfattning och i den landsdel det här är fråga om måste ses på lång sikt och att man icke får vänta sig omedelbara resultat av detsamma.

för det andra, att varje jordförmedlingsföretag måste bedömas med hänsyn till de allmänna förhållandena i den bygd, vari detsamma är beläget.

Dessa två förbiseenden, som omöjliggjort det rätta perspektivet på företaget, i förening med revisorernas alldeles otillräckliga studium av själva företaget som sådant samt arten av de hinder, som hittills mött nybyggsverksamheten, torde utgöra den främsta förklaringen till revisorernas kategoriska underkännande av företaget. Säkerligen har även deras allmänna

skepticism gentemot på myrodlingar grundad jordbruksdrift i ej ringa mån bestämt deras negativa inställning.

Att på Saltmyran ännu finnas svårigheter att övervinna kan icke bestri-
das, men desamma äro som vi sett i jämförelsevis ringa mån beröende på
bristande naturliga förutsättningar hos själva nybyggesområdet. Ledes före-
taget med klokhet och kraft och även nybyggarna göra sitt bästa i olika
avseenden, finnes enligt nämndens förmenande anledning att se hoppfullt
på detta företag.

Med stöd av det anförda får egnahemsnämnden sålunda hemställa, att de
av 1944 års statsrevisorer framställda erinringarna gentemot Salt- och Fet-
myrans jordförmedlingsföretag icke måtte föranleda annan åtgärd än att
nybyggarna med det snaraste erhålla den skog, som Kungl. Maj:t i brev
av den 12 maj 1939 ställt i utsikt för dem.

Därest de av egnahemsnämnden här ovan framförda argumenten *icke*
skulle tillmätas vitsord gentemot statsrevisorernas uttalanden, ber nämnden
att få framföra det förslaget, att Salt- och Fetmyrans naturliga förutsätt-
ningar för jordbruk och kolonisation så snart som möjligt bliva föremål för
sakkunnig oparfisk undersökning, varvid även synes böra utredas, huru ny-
byggesområdet för framtiden skall disponeras.

En sådan på officiell tillskyndan verkställd, noggrann, förutsättningslös
och auktoritativ undersökning av här ifrågavarande företag synes — för det
fall, som ovan nämnts — utgöra en nödvändig förutsättning för den fort-
sätta verksamheten vid detsamma.

I första hand ha nybyggarna på Saltmyran samt befolkningen på det hela
taget i Arvidsjaurns socken, för vars räkning företaget tillkommit, rätt att
efter allt som skrivits och talats om detta företag få veta vad som slutligen
skall bliva av detsamma. För kolonisationen i stort är det även av största
vikt och betydelse, att det genom en dylik undersökning blir klarlagt vilka
fordringar, som böra ställas på ett jordförmedlingsföretag för att detsamma
skall få åtnjuta statens stöd.

Vid behandlingen av detta ärende hava nämndens samtliga ordinarie le-
damöter deltagit. Av desamma har egnahemsdirektören på vissa punkter
deklarerat avvikande mening (bil. 2).

Luleå den 15 januari 1945.

J. Wallmark.

Bilaga 2.

*Bilaga till egnahemsnämndens i Norrbottens län yttrande av den 15 januari
1945 över vad riksdagens revisorer anført angående Salt- och Fetmyrans jord-
förmedlingsföretag, Arvidsjaurns socken.*

Undertecknad, som i stort biträder egnahemsnämndens yttrande, har att
på följande punkter anmäla avvikande mening.

1. I nämndens yttrande hade bort framhållas, att Salt- och Fetmyrans jord-
förmedlingsföretag tagit allvarlig skada av det långsamma sätt, varpå dess
skogsfråga handlagts. Det hade bort uttryckligen fastslås, att vår statliga för-
valtningsapparat i detta fall icke motsvarat de krav på handlingskraft, som
jordanskaffningsverksamheten ställer på sin ledning. Ty att man lär av erfa-
renheterna från Saltmyran och ställer sig lärdomarna därifrån till efterrättelse

för framtiden är av största betydelse icke blott för det berörda företaget utan för all jordanskaffningsverksamhet.

2. Gentemot revisorernas uttalande, att svårigheterna vid företaget bero på bristande naturliga förutsättningar hos nybyggesområdet, hade nämnden bort klart utsäga, att så enligt nämndens förmenande *icke* är fallet utan att svårigheterna i fråga i stället kunde i allt väsentligt hänföras till mänskliga brister — brister hos företagsledning och egnahemsklientel. Att företagsledningen i skogsfrågan ej varit herre över situationen är ett faktum, men givet är att densamma kan hava brutit även i andra avseenden. Att sålunda företagsledningen vid antagandet av nybyggare i en del fall misstagit sig är ostridigt. Detta har haft ödesdigra verkningar icke blott för de berörda nybyggarna utan även för nybyggarna i gemen. Genom den olösta skogsfrågan har nämndens handlingsfrihet varit bunden, d. v. s. nämnden har på det hela taget icke kunnat vidtaga av uppkomna situationer bland nybyggarna påkallade åtgärder.

Genom allt detta har företaget blivit i hög grad lidande, även dess anseende.

För ett riktigt bedömande av Salt- och Fetmyrans jordförmedlingsföretag liksom av frågan om hur därmed skall förfaras för framtiden är det enligt min mening av mycket stor betydelse, att *arten* av de hittillsvarande svårigheterna vid företaget blir fullt klarlagd och konstaterad. — Nybyggesområdet bör ej med orätt lastas för vad som kan brista i andra avseenden.

3. Egnahemsnämnden hade bort kraftigare än som skett framhålla, att Salt- och Fetmyrans jordförmedlingsföretag bör bedömas med hänsyn till de allmänna förutsättningarna, förhållandena och behoven i den bygd, där densamma är beläget. All saklig och realistisk diskussion om såväl Saltmyran som varje annat odlingsområde i vårt långsträckta land med dess högst växlande klimatiska och övriga naturbetingelser samt förhållanden i övrigt kräver förvisso, att denna — såvitt jag kunnat finna — enkla men fundamentala sanning vinner allmänt erkännande.

Luleå den 15 januari 1945.

J. Risberg.

Norrlandskommitténs

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 160, § 31.

Till Konungen.

Genom remiss den 21 december 1944 har norrlandskommittén anbefallts att avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer anfört uti § 31 av ett remissen bifogat transumt. Till åtlydnad härav får kommittén anföra följande.

I nämnda paragraf ha riksdagens revisorer redogjort för vissa iakttagelser angående Salt- och Fetmyrans jordförmedlingsföretag samt i anslutning härtill gjort vissa uttalanden. Dessa uttalanden synas avse att innebära en kritik ej så mycket mot att ifrågavarande område en gång tagits i anspråk för kolonisation, som mot att norrlandskommittén i ett den 17 augusti 1944 dagtecknat utlåtande uttalat sig för en utredning rörande utläggande å området av ett större jordbruk jämte därtill anknuten försöks- och under-

visningsverksamhet. Revisorerna ha visserligen uppställt frågan, huru man bör förfara med förevarande myrmarksområde, men synas ha nöjt sig med att besvara frågan genom avvisande av den utav norrlandskommittén antydda vägen.

Kommittén vill erinra om att, när kommittén i juli 1944 anbefalldes att avgiva utlåtande rörande viss skogstilldelning till ifrågavarande kolonisationsområde, bland annat egnahemsstyrelsen hade förutsatt en fortsatt kolonisation på området. I motsats härtill har kommittén i sitt utlåtande förordat, att ytterligare upplåtelse av jordbruksegnahem å området icke böra ske. Emellertid har kommittén med hänsyn till bland annat de betydande kapitalbelopp som redan investerats i odlingsföretaget icke funnit det försvarligt att inskränka sig till en sådan enbart negativ inställning till frågan utan ansett det böra bliva föremål för övervägande, vilka alternativ för det framtida utnyttjandet av området som kunna komma i fråga. Som ett led i bedömandet härav har kommittén förutsättningslöst förordat en *utredning* rörande utläggande å Salt- och Fetmyran av ett större jordbruk jämte därtill anknuten försöks- och undervisningsverksamhet. Såvitt kan utläsas av ordalydelsen i Kungl. Maj:ts den 8 september 1944 meddelade beslut i fråga om nämnda skogstilldelning, har Kungl. Maj:t därvid icke tagit ställning till kommitténs förslag om sådan utredning, som nyss åsyftats.

Kommittén har alltså, utan att uttala sig rörande lämpligheten av att Salt- och Fetmyran tagits i anspråk för kolonisering eller om det sätt varå koloniseringen hittills skett, förmenat att utgångsläget *för närvarande* är sådant vid Salt- och Fetmyran att man måste beakta dess exploatering från delvis andra synpunkter än om det gällt att nu påbörja exploateringen. Å området ha sålunda kommit till stånd omfattande dräneringsarbeten och väganläggningar, varjämte på Salt- och Fetmyran redan placerats en gård som i vissa avseenden har karaktären av försöksgård. Med avseende å olika alternativa användningssätt har kommittén bland annat hållit före, att den fastmarksjord som finnes å området bättre skulle kunna utnyttjas för ett större jordbruk än för flera smärre. Förutom vad kommittén i övrigt anfört om det större jordbrukets fördelar må ytterligare framhållas, att detta bättre kan bemästra och är mindre känsligt för vid myrodlingen uppkommande specialproblem. Den utredning, som åsyftats av kommittén, skulle också avse ett övervägande av att förlägga viss del av den fasta försöksverksamheten å myrjord till Salt- och Fetmyran. Självfallet har kommittén med sina förslag icke tagit slutgiltigt ställning till frågan om en sådan anordning är ändamålsenlig utan detta får bli beroende av utredningens resultat. Revisorerna synas emellertid vilja göra gällande att en åtgärd i den av kommittén ifrågasatta riktningen redan på nuvarande ståndpunkt utan vidare måste utdömas. Revisorerna framhålla sålunda bland annat, att det redan finnes tvenne försöksgårdar å myrjord med i huvudsak samma naturliga förutsättningar som å Salt- och Fetmyran, nämligen Gisselås i Jämtlands län och Brännberg i Norrbottens län. Emellertid vill kommittén fästa uppmärksamheten på att förutsättningarna vid den ståtliga försöksgården i Jämtland såväl ur klimat- som jordbrukssynpunkt äro helt annorlunda än de, som äro till finnandes vid Brännberg i Norrbotten, som tillika i vissa avseenden torde avvika från förhållandena på Salt- och Fetmyran. Kommittén har i sitt utlåtande icke tagit ställning till frågan, om en ny försöksgård borde inrättas. Den fasta försöksverksamheten är icke organiserad enbart genom försöksgårdar utan även i form av fasta försöksstationer. Kommittén avsåg med sitt yttrande, att anledning torde kunna förefinnas att i samband med den fortsatta dispositionen av Salt- och Fetmyran överväga ordnandet av den fasta försöksverksamheten å myrjord för övre Norrland. Det bör i sammanhanget erinras om att ett

fortsatt utnyttjande av Brännberg som försöksgård måste innebära en ganska omfattande nybyggnadsverksamhet.

Vad angår odlingsbetingelserna på Salt- och Fetmyran, synas revisorerna vilja göra gällande, att dessa skulle vara sämre än vad förhållandet i allmänhet är på myrmarker i Norrland. Så skriva revisorerna: »Förutom det hårda klimatet och den korta växttiden, vilka bero på läget, tillkomma här särskilda svårigheter sammanhängande med markens beskaffenhet. Marken består av myrjord, som är kalkfattig och lider brist på mineralisk växtnäring. För att nå tillfredsställande växtbetingelser måste man tillföra kalk i betydligt större myckenhet än som i regel erfordras å fastmarksjord, varjämte kali- och fosforsyra måste tillföras för att täcka bristen på mineralisk växtnäring. Därtill kommer en för vissa norrländska myrjordar speciell brist, nämligen brist på koppar, som måste tillföras i form av kopparsulfat till icke oväsentliga kostnader. Det torde under sådana förhållanden knappast finnas förutsättningar att driva ett ekonomiskt bärigt jordbruk å Salt- och Fetmyran.» Vad som här anförts är icke något speciellt för Salt- och Fetmyran utan gäller — såsom i viss mån framgår av vad som i det följande anföres — för ett flertal andra myrmarker såväl i Norrland som i övriga delar av vårt land. Vad särskilt gäller den påtalade bristen på koppar behöver hävandet av denna brist icke innebära så dryga kostnader som revisorerna låtit påskina. Även om frågan om i vilken omfattning och på vilket sätt kopparsulfat skall tillföras ännu ej kan sägas vara fullt klarlagd, så är dock tydligt ådagalagt, att dylik tillförsel ej åsamkar odlaren större ekonomiska uppoffringar.

Med det anförda torde kommittén ha framfört de synpunkter som motiverat kommitténs inställning till förevarande spørsmål. Då revisorerna emellertid tillika gjort vissa uttalanden beträffande myrödlingen i allmänhet i Norrland och dessa möjligen kunna utöva inflytande på framtida bedömning av dylik odling kan kommittén icke underlåta att ingå på en del av de synpunkter, som revisorerna diskutera. Kommittén har emellertid ännu icke tagit slutgiltig ställning till hithörande frågor utan torde i annat sammanhang komma att söka underkasta dem mera fullständig granskning.

Revisorerna framhålla att statsmakternas insatser att genom statsbidrag till vattenreglerings- och myrödlingsföretag skapa ökade försörjningsmöjligheter för den norrländska befolkningen ofta icke givit så goda resultat, som man föreställt sig, och att detta beror på att man icke på ett riktigt sätt räknat med alla de faktorer, som påverka resultaten. Bland sådana faktorer omnämnas närings- och produktionsförhållandena på de norrländska myrarna. Revisorerna synas närmast vara av den uppfattningen att den norrländska myrödlingen endast i undantagsfall är ekonomiskt försvarbar. Vad av revisorerna framföres, torde icke ge en rättvisande bild av de verkliga förhållandena vid myrödling. Problemet om norrländsk myrödling torde icke kunna avfärdas på sätt, som skett. Det finnes för närvarande en omfattande praktisk och försöksmässig erfarenhet om myrödlingen, och denna erfarenhet synes, såvitt nu kan bedömas, ge problemet en i flera synpunkter annan karaktär och räckvidd än revisorerna ge detsamma. Problemet måste bland annat, för att till fullo klarläggas, bedömas genom jämförelse med odlings- och näringsförhållandena på fastmarksjorden.

Revisorerna framhålla myrarnas fattigdom på för kulturväxter erforderliga mineralväxtnämnen. Av vad revisorerna i det sammanhanget yttra, synes man kunna få den uppfattningen att revisorerna utgå från att odling å myrjord endast kan bli ekonomiskt lönande, om åtminstone det dyrbaraste växtnäringsämnet, kvävet, förekommer i tillräcklig mängd och i för växterna upptagbar form. Denna bild av myrarnas näringsförhållanden ger lätt en

felaktig inställning, då den icke kompletterats med motsvarande redogörelse för den norrländska fastmarksjorden. Även fastmarksjordarna äro i behov av kväve. Deras kväveinnehåll är lägre än myrjordens, där kväve visserligen till att börja med oftast föreligger i sådan form, att det ej kan upptagas av växterna, men genom odlingsåtgärder efter hand kan bringas till användbarhet. Utförda försök ha vidare visat, att det är ekonomiskt försvarligt att tillföra myrjorden växtnäring genom olika gödselmedel. Revisorerna förmena, att tillförlitliga och positivt utslagsgivande markkarteringar böra förefinnas för de områden, där staten skall lämna bidrag till vattenreglerings- och kolonisationsföretag. Det bör här erinras om att markkarteringen, om man däri inlägger en analys av jordens halt av kali, fosforsyra och kalk, endast utgör en detalj i den omfattande prövning som måste företagas, innan en myrjord kan godkännas för odling. Den undersökning av myrjord, som numera brukar verkställas för bedömande av dess värde för odling, är avsevärt mera omfattande än vad markkarteringen innebär. Sålunda är t. ex. bestämning av torvslag, torvdjup och underliggande fastmarksjord nödvändig för konstaterande av en myrs odlingsvärde. Skall alltså en undersökning av myrjord utgöra förutsättning för att statsbidrag skall utgå för vattenreglering och kolonisation, måste den givas vida större omfattning än vad som statsrevisorerna tänkt sig.

Revisorerna uttala sig också om värdet av de produkter, som erhållas från myrjord, och säga bland annat, att de foderskördar, som erhållas, utgöra ett foder, som är betydligt mineralfattigare än när samma foderslag skördas på fastmarksjord. Denna skillnad skulle även vara till finnandes, när myrjorden tillförts kalk och konstgödsel. Såvitt bekant föreligga inga som helst försöksresultat, som giva anledning till ett generellt uttalande av denna art. Enligt gjorda undersökningar kan timotejhö från kalkad och konstgödslad myr bliva fullt likvärdigt med motsvarande hö från fastmarksjord.

Vad nu anförts, innebär icke att kommittén vill utan reservation anbefalla nyodling å myrjord och i varje fall ej när därmed avses att skapa underlag för en kolonisation på huvudsakligen sådan jord — vilket också tagit sig uttryck i kommitténs förslag om att fortsatt kolonisation å Salt- och Fetmyran ej skulle ske. Kommittén ansluter sig därför närmast till tanken att nyodling av odlingsberättigad myrjord främst bör ske i anslutning till förefintliga fastmarksjordar, och förmenar kommittén att myrjorden ofta kan på ett tillfredsställande sätt komplettera fastmarksjorden ur produktionssynpunkt. I vilken omfattning och under vilka omständigheter dylik odling bör komma till stånd avses som nämnt att belysas i annat sammanhang.

I detta ärendes handläggning ha, förutom undertecknade, deltagit ledamöterna Strindlund, Andersson, Degerstedt, Granström, Hedlund, Kempe, Sandberg och Tjällgren.

Stockholm den 23 januari 1945.

Underdånigst

NILS MALMFORS.

YNGVE ERICSSON.

ERIK ÅKERBERG.

Lantbruksstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 167, § 32.
(Fruktodlingslånefonden).

Till Konungen.

Genom remiss den 21 december 1944 har lantbruksstyrelsen anbefallts att avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer uti § 32 av sin samma år avgivna berättelse anført rörande statens fruktodlingslånefond.

Till åttlydnad härav får lantbruksstyrelsen med återställande av remissakten i ärendet anföra följande.

Under intryck av jordbruksdepressionen i början på 1930-talet och svårigheten för Sveriges fruktodlare att konkurrera med den till billigt pris importerade utländska frukten framkom i en av Stockholms läns och stads hushållningssällskaps förvaltningsutskott den 27 december 1932 avgiven framställning, som i sin tur stödde sig på en till sällskapet från representanter för vissa trädgårdssammanslutningar ingiven framställning om åtgärder för svensk fruktodling, förslag om inrättande av en fruktodlingslånefond.

I sitt yttrande häröver den 22 februari 1933 framhöll lantbruksstyrelsen att genom den under hösten 1932 inträffade valutadeprecieringen och på grund av 1932 års riksdagsbeslut om vissa tilläggstullar — därvid tullen å frukt, som kunde odlas inom landet, höjts från 10 till 20 öre per kilogram — fruktodlarna för sin produktion hade erhållit ett visst ekonomiskt stöd, varjämte av livaktigheten inom vissa produktionsdistrikt och framgången av pomologiska föreningens verksamhet att döma odlarna syntes vara besjälade av en allvarlig strävan att använda sig av den förändrade situationen på området.

En ökad fruktodling här i landet syntes lantbruksstyrelsen vara så mycket angelägnare, som en ganska djupgående omläggning av hela folkhushållningen vore erforderlig i syfte att i högre grad göra landet självförsörjande. Det gällde härvid, framhöll lantbruksstyrelsen, både att inskränka konsumtionen av sådana utländska överflödsvaror, som ej kunde produceras inom landet, och att såvitt möjligt här producera varor, som nu importerades från utlandet. Hit hörde till viss del frukt. En fruktodlingslånefond att anlitas i syfte att åstadkomma storodling av frukt efter mera rationella riktlinjer ansåge lantbruksstyrelsen sig därför kunna förorda, men borde man gå fram med en viss försiktighet, tills större erfarenheter vunnits på området.

I anledning av Kungl. Maj:ts därom framställda förslag beslöt 1934 års riksdag (skrivelse nr 183) inrättande av statens fruktodlingslånefond, varifrån lån finge utlämnas *dels* för anläggning av större fruktodling för ekonomisk drift ävensom för utvidgning eller förbättring i sådant syfte av redan befintlig fruktodling, *dels* för inköp av maskindrivna fruktträdssprutor och redskap för jordens bearbetning, *dels* för anordnande av bevattningsanläggningar för fruktodling, *dels* för uppförande och iordningställande av förvaringslokaler för frukt, *dels ock* för utförande av anordningar för kylning av frukt. Samtidigt anvisade riksdagen såsom kapital för statens fruktodlingslånefond å riksstaten för budgetåret 1934/35 ett reservationsanslag av 500 000 kronor. Bestämmelser om erhållande och tillgodonjutande av lån från fonden hava meddelats i kungörelsen den 24 maj 1934 (nr 196). Av nyssnämnda reservationsanslag har endast ett belopp av 2 500 kronor tagits i anspråk.

Genom kungörelse den 18 juni 1937 (nr 595) om ändring i vissa delar av nyssnämnda kungörelse den 24 maj 1934 (nr 196) föreskrevs sedermera att

fonden kunde tagas i anspråk jämväl för uppförande och iordningställande av förvarings- och packningslokaler för inom landet odlad potatis. Då på grund härav anspråken på lån från fonden kunde förväntas komma att växa, beviljade 1938 års riksdag för fondens räkning ett nytt reservationsanslag å 100 000 kronor. Detta anslag har emellertid icke till någon del tagits i anspråk.

Enligt vad lantbruksstyrelsen under hand inhämtat i statskontoret utgöras fondens kapitaltillgångar för närvarande endast av förenämnda lånebelopp å 2 500 kronor samt av räntefordringar å 600: 80 kronor eller sålunda tillhoppa 3 100 kronor 80 öre.

Genom inrättandet av tvenne nya fonder, nämligen år 1941 frukt- och potatislagerhusfonden och år 1942 bevattningslånefonden, tillgodoses numera viktiga delar av i fruktodlingslånefonden avsedda lånebehov från dessa fonder. Av denna anledning och då erfarenheten synes hava givit vid handen att fruktodlarna för närvarande på ett tillfredsställande sätt utveckla och rationalisera den fältmässigt bedrivna ekonomiska fruktodlingen utan anlåtande av fruktodlingslånefonden, finner lantbruksstyrelsen sig böra föreslå, att denna lånefond, sedan förenämnda lånesumma å 2 500 kronor blivit inbetald, indrages.

I detta ärendes slutliga handläggning hava deltagit generaldirektören Sylvan, byråchefen Bjurstedt och byrådirektören Sonesson.

Stockholm den 11 januari 1945.

Underdånigst

H. SYLVAN.

NILS SONESSON.

Skogsstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, s. 167, § 32.
(Virkesmätningsslånefonden och kommunskogsslånefonden.)

Till K o n u n g e n.

Genom nådig remiss den 21 december 1944 anbefalld avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer anfört angående virkesmätningsslånefonden och kommunskogsslånefonden får skogsstyrelsen i underdånighet anföra följande.

Virkesmätningsslånefonden tillkom för att underlätta finansieringen av de virkesmätningssnämnder, som Kungl. Maj:t enligt 1935 års virkesmätningsslag kunde förordna såsom enda giltiga mätningssorgan för vissa mätningar. Några nämnder ha emellertid icke behövt tillsättas, emedan lagens syftemål i stort sett uppnåtts på annat sätt, nämligen genom frivillig omorganisation av de redan befintliga virkesmätningssnämningarnas ledning. Även nytillkomna mätningssnämningar ha erhållit en ledning, som tillgodoser önskemålen om medinflytande från säljareparten. För närvarande synes man alltså icke ha anledning förmoda, att något förordnande jämlikt virkesmätningsslagen skall komma att ske. Lånefonden synes därför ej för närvarande bliva tagen i anspråk för sitt ändamål, varför dess avvecklande kunde övervägas.

Emellertid föreligga andra omständigheter, som tala för att det slutliga

ståndpunktstagandet till fondens eventuella avveckling uppskjutes någon tid. Bland de frågor, som anförtroddes 1936 års skogsutredning, var även virkesmätningens rationella ordnande i hela landet, bland annat frågan om utsträckning av virkesmätningens giltighetsområde. Sedan skogsstyrelsen enligt särskilt beslut fått i uppdrag att fullfölja skogsutredningens arbete, har styrelsen — med biträde av särskilt förordnade sakkunniga — hösten 1944 påbörjat utredning av virkesmätningens- och därmed sammanhängande frågor. Frågan om virkesmätningens lånefondens avveckling eller bestående i en eller annan form synes lämpligen böra upptagas till behandling under denna utredning.

Kommunskogslånefonden, vilken efter särskild utredning tillskapades år 1930, har till uppgift att underlätta för kommuner att förvärva skogsmark med otillfresställande skogstillgång i ändamål av markens försättande i nöjaktigt skogligt skick.

Bland orsakerna till att lånemöjligheterna icke utnyttjats, torde följande vara de viktigaste. Enligt lånekungörelsen den 27 juni 1930 (nr 272) skall förvärv, vartill lån må beviljas, avse kala eller i övrigt vanhävdade marker av i kungörelsen närmare angivna typer. I praktiken är det emellertid icke annat än undantagsvis möjligt att köpa områden innefattande uteslutande sådan mark. Detta förhållande påpekades i förarbetena, och av såväl 1928 års skogsvårdskommittés betänkande som frågans riksdagsbehandling framgår, att lånevillkoren i detta avseende böra tolkas på ungefär följande sätt. Därest i förvärvet ingår annan skogsmark än kal eller vanhävdad sådan, odlade ägor o. dyl., kan lån beviljas men bör då begränsas att avse den i förvärvet ingående låneberättigade skogsmarken. Är arealen ej låneberättigad skogsmark obetydlig i förhållande till den totala arealen (som övre gräns angives, att värdet utgör högst 25 %), bör lån kunna beviljas för förvärvet i dess helhet. På grund av lånekungörelsens formulering torde denna friare tolkning av bestämmelserna dock ej vara mera allmänt bekant.

Ränteläget har alltsedan fondens tillkomst varit i praktiskt taget oavbrutet sjunkande. Kommunerna torde sålunda för närvarande hava möjligheter att erhålla långfristiga lån till en ränta av ca 3,5 procent, alltså understigande den för kommunskogslånefonden gällande räntefoten, 4 procent.

Såsom 1936 års skogsutredning påpekat (SOU 1938: 58 s. 147), är den procedur, som tillämpas vid ianspråktagande av kommunskogslånefonden, i många detaljer onödigt invecklad och omständlig. Detta förhållande kan ha verkat tillbakahållande på intresset för att söka lån från fonden.

Från fonden ha hittills endast tvenne lån utlämnats. Såväl primärkommuner som landsting ha dock med anlitan av andra finansieringsmöjligheter under de senaste 10—15 åren inköpt skogsfastigheter i viss, ehuru ej närmare känd omfattning.

Vissa skäl tala för en omarbetning av bestämmelserna för låneverksamheten i den riktning, som 1936 års skogsutredning föreslagit, varvid också kan böra övervägas att vidga verksamheten till att omfatta lånegivning även till bildande av gemensamhetsskogar. Skogsstyrelsen håller också för troligt, att kommunernas intresse för inköp och iordningställande av vanhävdade marker skulle öka, därest lånegivningen gjordes mera smidig. Styrelsen har för avsikt att undersöka dessa frågor och avgiva därav betingade förslag. Denna översyn torde emellertid icke brådska, bland annat av det nyssnämnda skälet att för närvarande finnas andra gynnsamma finansieringsmöjligheter vid förvärv av här ifrågasvarande slag.

Skogsstyrelsen får med åberopande av det anförda hemställa, att för närvarande inga särskilda åtgärder vidtagas i anledning av riksdagens revisorers påpekande.

I detta ärendes avgörande hava, förutom undertecknad, deltagit herrar Andersson, Ekström, Hagbergh och Holmbäck. Föredragande har varit byråchefen Johansson.

Stockholm den 22 januari 1945.

Underdånigst

GERH. STRINDLUND.

Ragnar Hjorth.

Försvarets fabriksstyrelses

ytrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 170, § 33.

Till Konungen.

Genom remiss den 20 december 1944 har Kungl. Maj:t anbefallt försvarets fabriksstyrelse att avgiva underdånigt utlåtande över vad riksdagens revisorer i sin den 15 december 1944 avgivna berättelse under tionde huvudtiteln anfört rörande statens provningsverksamhet.

I anledning av vad sålunda förekommit får försvarets fabriksstyrelse härmed i underdånighet anföra följande.

Under den tekniska utveckling, vilken ägt rum alltsedan statens provningsanstalt började sin verksamhet, ha kraven på specialisering växt sig allt starkare, och åtskilliga forskningsinstitut för vissa speciella grenar inom teknik och industri ha på grund härav inrättats. Enligt styrelsens förmenande ligger det nära till hands, att ett forskningsinstitut, vilket anlitas för utförande av forskning på en viss teknisk verksamhetsgren, även anlitas för utförande av provningar av olika slag inom sitt verksamhetsområde. Såvitt styrelsen kunnat finna förekommer i åtskilliga fall att statens provningsanstalt, vars resurser med nuvarande teknisk utveckling icke äro och icke heller kunna bliva tillräckliga för att själva helt fylla sådana uppgifter, måste anlita specialinstitut för att biträda med utförande av åt provningsanstalten lämnade uppdrag.

Enligt styrelsens förmenande bör lämpligen en undersökning företagas, i vilken utsträckning flera statliga institutioner äga tillgång till provningsutrustning för ett och samma ändamål. I detta sammanhang bör även utredas frågan, i vad mån provningsverksamheten bör förläggas till statens provningsanstalt eller till för särskilda ändamål avsedda forskningsinstitut. En alltför stor bundenhet att utföra provningarna på det ena eller andra provningsstället synes styrelsen emellertid icke böra förekomma, då det i många fall kan visa sig vara praktiskt och lämpligt att en provning utföres i sammanhang med ett visst forskningsuppdrag eller en annan provning, ehuru den förstnämnda provningen, om detta sammanhang icke föreläge, egentligen borde ha utförts vid en annan anstalt.

Av det anförda torde framgå att styrelsen hyser den uppfattningen, att den av riksdagens revisorer föreslagna utredningen lämpligen bör komma till stånd.

Vad angår uttalandet i berättelsen, att vid försvarsväsendets kemiska anstalt skulle i viss utsträckning verkställas rutinundersökningar av oljor och

tvål m. m., får styrelsen framhålla, att under de sista åren ett omfattande arbete å denna anstalt utförts för utredning av frågan rörande specialoljor för olika militära ändamål. I sammanhang härmed har även ett begränsat antal provningar av oljor i regel i direkt samarbete med de militära förvaltningarnas specialister utförts. Dessa undersökningar uppgingo under år 1944 till 18 stycken.

I handläggningen av detta ärende ha, förutom undertecknade Aste och Ryner, den senare föredragande, deltagit e. o. byråchefen Broomé och extra överingenjören Frendin.

Stockholm den 19 januari 1945.

Underdånigst

GUNNAR ASTE.

LARS RYNER.

Nils Lundgren.

Statens institut för folk- hälsan

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 170, § 33.

Till Konungen.

Riksdagens revisorer hava uppmärksammat, att i vissa fall såväl statens provningsanstalt som andra institutioner utföra samma slags prov och däröver utfärda intyg. Revisorerna äro icke övertygade om att övriga institutioner härvid besitta samma förutsättningar som statens provningsanstalt. Beträffande leveransprov på tvål, såpa och andra tvättmedel för krigsmaterielverkets räkning, vilka tidigare mot ersättning enligt taxa utförts av statens provningsanstalt, hava revisorerna iakttagit, att dylika numera överlämnats till statens institut för folkhälsan med begäran om bedömning av produktens lämplighet ur hygienisk synpunkt, varvid institutet dock även angivit analysresultaten. För dylika undersökningar för statlig myndighet äger institutet icke taga någon avgift. Från statens provningsanstalts sida har föreslagits, att undersökningar av sådan och liknande art skulle hänskjutas till anstalten för utförande av erforderliga analyser. Begärdes bedömning ur hygienisk synpunkt skulle anstalten därefter översända analysresultaten till statens institut för folkhälsan som grundval för institutets bedömning. Från institutets sida har det föreslagna förfarings sättet ansetts lämpligt, men det har ifrågasatts, om institutet ägde vägra att utföra av myndighet begärd undersökning.

Statens institut för folkhälsan har, enligt den för institutet utfärdade instruktionen, att på uppdrag av myndigheter, sammanslutningar och enskilda utföra praktiskt-vetenskapliga undersökningar ävensom eljest idka forskningsverksamhet inom den allmänna hygienens, yrkeshygienens och födoämneshygienens områden i syfte att förbereda och främja förebyggande åtgärder, ägnade att bevara eller befordra folkhälsan. Närmare bestämmelser rörande undersökningsverksamhetens bedrivande meddelas av institutets ledning. Ersättning

för undersökningar, som påkallas av andra än statliga myndigheter, skall utgå enligt en av Kungl. Maj:t fastställd taxa.

Vad till en början angår frågan om institutet äger vägra att utföra av myndighet begärd undersökning synes det styrelsen uppenbart, att institutet icke skall åtaga sig uppdrag, som falla utanför dess i instruktionen eller på annat sätt angivna verksamhetsområde. I själva verket förekommer det icke sällan, att såväl statliga som icke statliga uppdragsgivare av denna anledning hänvisas till annat laboratorium. Även då uppdraget faller inom institutets arbetsområde, kan det förekomma, att uppdragsgivaren hänvisas till annat laboratorium, om undersökningen anses med större fördel kunna verkställas där, t. ex. till statens bakteriologiska laboratorium eller veterinärmedicinska anstalten. Vidare sker de facto om icke formellt ett avböjande av mottaget uppdrag, då uppdragsgivaren måste meddelas, att institutet på grund av andra mer trängande uppgifter icke kan utföra en undersökning inom begärd eller eljest nödvändig tidrymd.

Från krigsmaterielverket har institutet mottagit 11 uppdrag, varav 10 avse rengöringsmedel såsom tvål, skurpulver, diskpulver och 1 malmedel. I fråga om det senare önskades upplysning beträffande hälsovådlighet, varför uppdraget helt torde falla inom institutets verksamhetsområde. Om rengöringsmedlen begärdes i två fall inga hygieniska upplysningar. I övriga fall begärdes utlåtande, dels huruvida varan fyllde verkets leveransbestämmelser, dels i flera fall ytterligare upplysningar av hygienisk art.

Statens provningsanstalt har föreslagit, att uppdrag av denna och liknande art skulle hänskjutas till anstalten. Önskades en bedömning ur hygienisk synpunkt, skulle anstalten därefter översända analysresultaten till institutet som grundval för institutets bedömning. Det synes dock uteslutet, att institutet skulle avgiva sitt utlåtande endast på grundval av anstaltens analysvärden. Institutet måste givetvis ha tillgång till den vara, över vilken utlåtande begäres, för att kunna göra erforderliga iakttagelser och nödvändiga kompletterande undersökningar. I annat fall kunna ur hygienisk synpunkt viktiga egenskaper hos en vara undgå beaktande. Att till grund för bedömandet liggande analysresultat meddelas uppdragsgivaren torde överensstämma med allmänt vedertagen — och enligt styrelsens mening — sund praxis. Hava däremot av en eller annan anledning även andra provningar gjorts, torde resultatet av dessa icke böra utlämnas till uppdragsgivaren. Med dessa förbehåll finner styrelsen det av provningsanstalten föreslagna tillvägagångssättet lämpligt och böra iakttagas för framtiden.

Provningsanstaltens och institutets arbetsområden torde i allt väsentligt ligga så utanför varandra, att någon intressekonflikt icke föreligger eller kan väntas uppkomma. Det av riksdagens revisorer omnämnda fallet hänför sig till ett relativt litet antal prov från en enda uppdragsgivare. Då för framtiden det ovan angivna förfaringssättet för handläggning av dessa och liknande ärenden kommer att tillämpas från institutets sida, torde i anledning av det inträffade några särskilda bestämmelser i avsikt att reglera de inbördes förhållandena mellan anstalten och institutet vara överflödiga.

Tomtebodan den 1 januari 1945.

Underdånigst
för styrelsen:

WILHELM BJÖRCK.

Ernst Abramson.

Styrelsens för statens provningsanstalt

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, s. 170, § 33.

Till Konungen.

Styrelsen för statens provningsanstalt har för utlåtande erhållit utdrag ur riksdagens revisorers berättelse, avgiven den 15 december 1944, tionde huvudtiteln, handelsdepartementet, § 33. Styrelsen får med anledning därav anföra följande.

Vad i revisorernas berättelse anföres, överensstämmer i vad det gäller provningsanstaltens arbete och ekonomi med de av provningsanstalten lämnade uppgifterna ävensom i övrigt med av provningsanstalten kända förhållanden.

Styrelsen för statens provningsanstalt har i skrivelse till statsrådet och chefen för kungl. handelsdepartementet den 14 april 1942 påtalat den konkurrerande verksamhet, som i betydande omfattning upptagits av professor Carl Forssell vid byggnadsstatiska institutionen vid tekniska högskolan i Stockholm.

Högskolans styrelse uttalade i skrivelse till statsrådet och chefen för handelsdepartementet den 9 november 1942 »sitt ogillande därav, att från dessa institutioner utginge upprop i syfte att värva uppdragsgivare av betalade uppdrag och att överhuvud taget materialprovning av förvärvsmässig karaktär bedreves vid institutionerna». I skrivelse den 7 maj 1943 har anstalten avgivit förnyat yttrande beträffande provningsverksamheten vid tekniska högskolan. Såsom av revisorernas berättelse framgår bedrivs emellertid denna konkurrens alltjämt.

I skrivelse den 1 juni 1943 har statens provningsanstalt hemställt, att i stadgar eller instruktioner för de forskningsinstitut, som inrättas eller drivas med bidrag från staten, det direktivet måtte införas, att dylikt institut eller dess personal icke må utnyttja institutets lokaler eller utrustning till förvärvsmässig provning i konkurrens med statens provningsanstalt och Chalmers provningsanstalt samt att till institutet eventuellt inkommande uppdrag av sådan natur skola hänvisas till nämnda båda provningsanstalter. Framställningen föranledde emellertid ingen Kungl. Maj:ts åtgärd.

Såsom av revisorernas berättelse framgår hava även andra institutioner än sådana vid tekniska högskolan börjat i viss mån bedriva provningsverksamhet inom anstaltens arbetsområde. Bland dessa må nämnas statens hantverksinstitut, statens institut för folkhälsan och försvarsväsendets kemiska anstalt.

Det kan icke anses ekonomiskt och ej heller ändamålsenligt att ett flertal institutioner utrustas med provningsmaskiner av samma eller likartat slag och med specialutbildad personal i sådana fall, då behovet av provning icke är större än att det kan tillgodoses av de institutioner, som äro avsedda för ändamålet, nämligen statens provningsanstalt resp. Chalmers provningsanstalt.

Provningsanstaltens styrelse vill därför ansluta sig till revisorernas förslag, att en översyn kommer till stånd angående den statliga provningsverksamhetens organisation, varvid klarare gränslinjer böra kunna uppdragas mellan olika institutioners verksamhetsområden och även bör undersökas, om icke vissa laboratorier eller institutioner borde upphöra eller eventuellt inordnas under statens provningsanstalt.

Stockholm den 15 januari 1945.

Underdånigst

AXEL F. ENSTRÖM.

OTTO FORSMAN.

Styrelsens för tekniska högskolan i Stockholm

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, s. 170, § 33.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 20 december 1944 har Eders Kungl. Maj:t anmodat styrelsen för tekniska högskolan i Stockholm att avgiva utlåtande med anledning av vad riksdagens revisorer i sin den 15 december 1944 avgivna berättelse anfört beträffande tionde huvudtiteln, handelsdepartementet, § 33, statens provningsverksamhet.

Styrelsen har inhämtat utlåtande i ärendet från högskolans lärarkollegium, vilket utlåtande bifogas jämte en reservation av professor Carl Forssell. För egen del får styrelsen anföra följande.

Frågan om den vid högskolan bedrivna provningsverksamheten har tidigare varit föremål för styrelsens behandling den 9 november 1942, vilken dag styrelsen avgav utlåtande över en remiss från handelsdepartementet av en den 14 april samma år dagtecknad framställning från statens provningsanstalt rörande konkurrens med anstalten i dess affärsdrivande verksamhet. Styrelsen anförde därvid:

»Vid behandlingen av det remitterade ärendet rörande rutinprovningens verksamhet vid högskolans forskningsinstitutioner beslöt styrelsen uttala sitt ogillande därav, att från dess institutioner utginge upprop i syfte att värva uppdragsgivare av betalade uppdrag, och att överhuvud taget materialprovning av förvärvsmässig karaktär bedreves vid institutionerna.»

I fråga om de åtgärder, som borde vidtagas för att förhindra att med statens provningsanstalt konkurrerande provningsverksamhet i förvärvssyfte för framtiden komme att bedrivas vid högskolans forskningsinstitutioner, hänvisade styrelsen till lärarkollegiets yttrande i ärendet, varav avskrift bifogas detta utlåtande (Bilaga 2). Lärarkollegiet anförde bland annat följande:

»Så olikartade som förhållandena äro på olika institutioner och anstalter, anser lärarkollegiet det svårt att, som provningsanstalten föreslagit, lösa alla här uppkommande frågor genom utfärdande av allmänna direktiv för av staten understödda forskningsinstitutioner.

För tekniska högskolans del har saken nu ordnats så, att institutionsföreståndarna ålagts att till rektorsämbetet skriftligen anmäla de fall då rutinprovning förekommer.

Eventuella meningsskiljaktigheter mellan provningsanstalten och liknande institutioner å ena sidan och högskolans institutioner å den andra böra i regel genom rektorsämbetets förmedling i samråd kunna biläggas.»

Sedan styrelsen avgivit sitt ovan nämnda utlåtande den 9 november 1942 har frågan om provningsverksamheten vid högskolans institutioner icke förrän genom remissen av riksdagens revisorers berättelse ånyo förts fram till styrelsen, vilken avvaktat Kungl. Maj:ts direktiv i ärendet.

Styrelsen har övertygat sig om, att den i lärarkollegiets ovan citerade skrivelse omnämnda anmälningsskyldigheten i vederbörlig ordning fullgjorts av institutionsföreståndarna. På anmodan av riksdagens revisorer har rektor vidare infordrat ytterligare uppgifter beträffande rutinprovningens verksamheten vid högskolan, vilka uppgifter sammanställts i en skrivelse, som den 16 november 1944 tillställts revisorerna.

Styrelsen, som icke anser sig ha anledning att i detta sammanhang ingå på frågan om styrelsens behörighet att bestämma omfattningen av den prov-

ningsverksamhet, som får bedrivas vid högskolans institutioner, finner i likhet med lärarkollegiet, att, därest Eders Kungl. Maj:t skulle befinna det påkallat att institutionsföreståndarnas självbestämmanderätt med avseende på den vid respektive institutioner bedrivna provningsverksamheten inskränkes, denna fråga göres till föremål för reglering i de nya stadgar för de tekniska högskolorna, som torde komma att utarbetas i samband med högskolornas förestående omorganisation. Om särskilda föreskrifter anses erforderliga, böra de få det innehåll, som föreslagits av lärarkollegiet, förutsatt att högskolornas styrelser icke komma att bestå även efter omorganisationen, vid vilket förhållande direktivrätten bör förbehållas styrelsen för högskolan efter samråd med styrelsen för statens provningsanstalt.

Med anledning av vad professor Forssell anfört i sin reservation till lärarkollegiets yttrande får styrelsen ytterligare anföra följande.

Med hänsyn till den korta remisstiden, vilken delvis löpt under pågående ferier, finner styrelsen ingen anledning till anmärkning mot det sätt, på vilket rektor på lärarkollegiets vägnar handlagt ärendet.

På grund av professor Forssells i reservationen uttryckta förmodande att »rektor Woxén för närvarande på sin institution bedriver omfattande rutinprovning vid sidan av eventuellt forskningsarbete» har Woxén inför styrelsen lämnat en redogörelse för de arbeten av provningskaraktär, som under år 1944 bedrivits vid institutionen för mekanisk teknologi. Styrelsen har därvid funnit, att den sålunda bedrivna provningsverksamheten icke i något fall kan betecknas som rutinprovning.

I beslutet i detta ärende hava deltagit, förutom styrelsens preses, ledamöterna Dahlbeck, Enström, Malmberg, Siegbahn och Tigerschiöld.

Stockholm den 13 januari 1945.

Underdånigst

G. MALM.

Lars-Olof Ekeberg.

Tekniska högskolans i Stockholm

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 170, § 33.

Till Konungen.

Sedan Eders Kungl. Maj:t anmodat styrelsen för tekniska högskolan i Stockholm att avgiva utlåtande beträffande vad riksdagens revisorer i sin den 15 december 1944 avgivna berättelse anfört beträffande tionde huvudtiteln, handelsdepartementet, § 33, statens provningsverksamhet, får högskolans lärarkollegium i underdånighet anföra följande.

I sitt utlåtande förorda revisorerna, att en översyn kommer till stånd angående den statliga provningsverksamhetens organisation, varvid även bör undersökas om icke vissa laboratorier eller institutioner böra upphöra eller inordnas under statens provningsanstalt. Lärarkollegiet tillstyrker, att en dylik förutsättningslös översyn genomföres, men tillåter sig framhålla, att ut-

redningen i fråga näppeligen berör tekniska högskolan, eftersom ingen av dess institutioner kan upphöra eller inordnas under provningsanstalten.

Beträffande den vid tekniska högskolan i Stockholm bedrivna provningsverksamheten uttala revisorerna, att »det måste anses anmärkningsvärt, om institutionsföreståndarna själva skulle kunna bestämma omfattningen av sina institutioners provningsverksamhet. Avgörandet härav bör tillkomma styrelsen för tekniska högskolan, som givetvis i detta hänseende bör samarbeta med statens provningsanstalt.» Lärarkollegiet vill med anledning härav framhålla, att den vid högskoleinstitutioner bedrivna verksamheten är sådan, att respektive institutionsföreståndare måste givas stor självbestämmanderätt, speciellt i fråga om forskningsverksamhet och sådan provningsverksamhet, som ligger på gränsen till forskning. Erfarenheterna under de gångna åren ha även visat, att den vid högskolan bedrivna provningsverksamheten varit till nytta för landet. Statens provningsanstalt torde ej heller i något fall ha påvisat, att högskolans verksamhet varit till förfång.

Särskilt tillkallade sakkunniga för den högre tekniska undervisningens ordnande ha i sitt under år 1943 avgivna betänkande, SOU 1943: 34—37, framlagt förslag om en genomgripande omorganisation av de tekniska högskolorna. Proposition härom är enligt vad högskolan erfarit att förvänta till 1945 års riksdag. För den händelse Eders Kungl. Maj:t efter prövning skulle finna det påkallat, att de olika institutionsföreståndarnas självbestämmanderätt i fråga om rutinprovningens verksamhet inskränkes, bör enligt högskolans mening denna fråga regleras i samband med utarbetande av de nya stadgar för de tekniska högskolorna, som måste följa med den föreslagna omorganisationen. Föreskrifterna beträffande provningsverksamheten skulle därvid förslagsvis kunna utformas så att högskolans rektor efter samråd med vederbörande institutionsföreståndare och med chefen för statens provningsanstalt erhöles rätt att utfärda direktiv beträffande provningsverksamhetens omfattning i olika fall.

Stockholm den 9 januari 1945.

Underdånigst

På lärarkollegiets vägnar:

R. WOXÉN.

Erik Philip.

Bilaga 1.

Professor C. Forssells reservation beträffande lärarkollegiets skrivelse den 9/1 1945 angående rutinprovning.

Den av riksdagens revisorer föreslagna översynen av den statliga provningsverksamheten synes icke böra gå i den anda, som talar ur revisorernas skrivelse. De angiva utan klander, att höjda taxor använts som botemedel mot statens provningsanstalts ekonomiskt otillfredsställande resultat. Den utredning jag verkställt som svar å kungl. handelsdepartementets remiss år 1944 (och som tillställts riksdagens revisorer) visar, att rationalisering av driften i förening med *sänkta taxor* kan giva ekonomiskt tillfredsställande resultat samtidigt som kunderna (= industrien) gynnas. Utveckling i denna riktning kan främjas genom konkurrens från olika håll. Därtill kommer att i vissa fall transporter av provningsföremålen (t. ex. betongkuber) vålla

avsevärd kostnad. Det är då av vikt, att provningen i görlig mån decentraliseras bland annat genom att statsinstitutioner på olika platser (t. ex. de tekniska skolornas laboratorier) bedriva provning och helst i konkurrens med varandra.

I lärarkollegiets skrivelse borde detta fått uttryck genom att andra styckets sista mening givits avslutningen:

»— — — provningsanstalten samt att en decentralisation av provningsverksamheten i vissa fall kan vara till nytta för industrien.»

De fyra sista raderna av skrivelsens sista mening: »högskolans rektor efter samråd med vederbörande institutionsföreståndare och med chefen för statens provningsanstalt erhöle rätt att utfärda direktiv beträffande provningsverksamhetens omfattning i olika fall» borde ersatts med:

»— — — fristående rutinprovning av den art, som utföres vid statens provningsanstalt, endast finge utföras genom institutionsföreståndarens försorg och att denne icke finge tillgodogöra sig personligen någon inkomst av sådan rutinprovning samt äga skyldighet att årligen meddela omfattningen av skedd rutinprovning jämte tablå över inkomsterna härav och deras användning.»

Denna regel skulle avkoppla institutionsföreståndarnas ekonomiska intresse från rutinprovning och därmed avskaffa denna vid högskolans institutioner, i den mån den icke vore betydelsefull för institutionens forskningsarbete. Samtidigt skulle denna regel eliminera möjligheten för personalen att på egen hand — officiellt utan institutionsföreståndarens vetskap — bedriva fristående rutinprovning.

Att enligt lärarkollegiets skrivelse göra institutionernas rutinprovning beroende av rektors direktiv vore olämpligt, ty denna är själv institutionsföreståndare och kan vara ekonomiskt intresserad av rutinprovning. För närvarande är rektor föreståndare för institutionen i mekanisk teknologi. Av tillgängliga handlingar framgår följande.

Statens provningsanstalt har begärt att få anskaffa vissa provningsmaskiner, bland annat för rutinprovning inom den mekaniska teknologien. Högskolans lärarkollegium har den $\frac{6}{12}$ 1944 avstyrkt detta beträffande den mekaniska teknologien (»rutinprovningar i syfte att utrona bearbetbarheten genom svarvning, fräsning och borrar») under påstående att vissa inom denna institution pågående försök borde vara avslutade och viss personal utbildad, innan dessa maskiner anskaffas. Mot detta reserverade jag mig framhållande, att rutinprovning av järnets användningsmöjlighet inom mekaniska teknologien dagligen måste ske vid alla provningsanstalter efter redan gängse metoder alldeles oberoende av de resultat, som institutionsföreståndaren för mekanisk teknologi, rektor Woxén, kommer till vid sina undersökningar. Att vägra statens provningsanstalt begärda maskiner innebär ett förbud för anstalten att utföra denna rutinprovning och ett underförstått åläggande för rektor Woxén att vid sin institution utföra all denna rutinprovning, tills hans undersökningar — vid okänd och oviss tidpunkt — äro avslutade, och forskning är som bekant i regel mycket tidskrävande.

Ovanstående ger anledning att förmoda, att rektor Woxén för närvarande på sin institution bedriver omfattande rutinprovning vid sidan av eventuellt forskningsarbete. Denna förmodan styrkes av rektor Woxéns flitiga annonsering i ett flertal tekniska tidskrifter (Teknisk Tidskrift m. fl.) av lydelsen:

»Professor R. Woxén
Lidingö 3. Tel. 65 68 95. 23 28 20
Allmänna verkstadstekniska frågor
Spec. bearbetbarhetsproblem.»

Av industriföretag, som anlitar rektor Woxén, har jag fått beskedet, att detta avsett rutinmässig provning. Att denna har avsevärd omfattning har framgått av olika omständigheter.

Högskolans rektor bedriver sålunda en omfattande rutinprovning, som han flitigt annonserar, men av uttalandet från riksdagens revisorer att döma hava dessa icke blivit underrättade härom. Genom under hans ordförandeskap skedd avstyrkan av statens provningsanstalts anslagskrav har därtill ett försök gjorts att förbjuda statens provningsanstalt tillhörande rutinprovning och monopolisera den för rektor Woxén och hans institution.

Det är under dylika omständigheter betecknande, att rektor Woxén på egen hand och utan att höra lärarkollegiet avslagit mitt ovan angivna förslag att avkoppla institutionsföreståndarens privatekonomiska intresse från rutinprovningen.

Att stadgemässigt giva rektor bestämmanderätt över institutionsföreståndarnas rutinprovning bör inför ovanstående förhållanden vara uteslutet, alldeles oavsett att en dylik bestämmingsrätt överhuvud taget icke bör tilläggas rektor beträffande *något* arbete inom institutionerna utan bör förbehållas högskolans styrelse. där de icke böra falla under Kungl. Maj:ts provning.

Stockholm den 9 januari 1945.

Carl Forssell.

Bilaga 2.

Till herr statsrådet och chefen för kungl. handelsdepartementet.

Till besvarande av skrivelse 90/1942 av den 16 april 1942 beträffande en framställning från statens provningsanstalt rörande konkurrens med anstalten i dess affärsdrivande verksamhet får lärarkollegiet härmed anföra följande.

Tekniska högskolans uppgift är forskning och undervisning. Inom tillämpningsämnen kan en värdefull forskning i regel åstadkommas endast i intim kontakt med industrien och dess problem, en kontakt som har stor betydelse även ur undervisningens synpunkt. Den väg som här står till buds innebär i de flesta fall att högskolans lärare för industriens (häri givetvis inbegripet statliga verk m. m.) räkning åtaga sig konsulterande uppdrag. För lösande av dessa uppdrag användas i regel högskolans laboratorier i den utsträckning så befinnes lämpligt, varvid respektive laboratoriums självkostnader täckas.

Vid denna konsulterande verksamhet kan det icke alltid undvikas att prov måste företagas, som äro rutinprov av den karaktär som utföres vid statens provningsanstalt. Vare sig det gäller att konstruktivt utbilda nya former eller analysera felorsakerna hos en misslyckad konstruktion, blir man förr eller senare tvungen att göra parallellprov på materialet och konstruktionen som sådan, om ett praktiskt värdefullt resultat skall kunna nås. Så torde förhållandena ligga till för åtskilliga av högskolans tillämpningsämnen. Det vore heller ingen mening, att högskolans laboratorier användes för en del av en undersökning medan andra delar, vilka enligt ovan måste rubriceras som rutinprov, utfördes t. ex. vid statens provningsanstalt, ty ofta är man av mättekniska skäl hänvisad att använda samma anordningar eller instrument vid de olika delarna av en undersökning om full jämförbarhet skall kunna ernås.

Av vad som anförts torde framgå att utförandet av vissa rutinprov även åt utomstående uppdragsgivare är en nödvändig förutsättning för högskolans forskningsverksamhet över huvud. Det förefaller som om författarna till den remitterade skrivelsen — att döma av stycket mitt på s. 2 — i huvudsak icke skulle ha något att invända mot dessa synpunkter.

Helt annorlunda ligger givetvis saken till om rutinprovningar vid högskolans laboratorier åt utomstående uppdragsgivare skulle få någon större omfattning och därigenom bli ett huvudändamål. Att ledningen för statens provningsanstalt i dylika fall kunde komma att påtala förhållandet är fullt förståeligt. Statens provningsanstalt synes i varje fall sedan den blivit skild från tekniska högskolan icke ha haft något att invända mot att låta högskolans institutionsföreståndare efter eget omdöme avgöra var gränsen mellan högskolans och provningsanstaltens arbetsområden lämpligen bör gå, och någon principdiskussion om provningstaxor för högskolelaboratorierna har under denna tid veterligen icke varit på tal.

Även rutinprovning i större omfattning vid högskolelaboratorierna kan dock rent principiellt försvaras i sådana speciella fall då statens provningsanstalts laboratorier varit mindre välutrustade eller då — vilket inträffat under de senaste årens ytterst bråda provningsverksamhet — anstaltens provningsmaskiner varit fullbelagda långa tider framåt med arbeten av beredskapsnatur. I dylika fall vore det enklast om högskolan kunde utan vidare tillämpa de taxor som av Kungl. Maj:t fastställts för statens provningsanstalt, eventuellt med den reduktion, som där gäller vid provning enligt den s. k. forskningstaxan. Så har i vissa fall redan skett vid högskolan.

De aktuella fall, som föranlett skrivelse från statens provningsanstalt, äro dels rutinmässig betongprovning, utförd av professor Forssell vid byggnadsstatiska institutionen, och dels ett yttrande från lärarkollegiet angående det föreslagna träforskningsinstitutet.

Om den rutinmässiga betongprovningen som utföres av professor Forssell vid laboratoriet för byggnadsstatik har denne lämnat närmare upplysningar (se bilaga a och b) samt framhållit att provningen avsett ett sådant allmännyttigt ändamål, som enligt hans uppfattning legat vid sidan av statens provningsanstalts verksamhet. Herr Forssell har även framhållit att det i hans fall rört sig om provningar utan officiell karaktär och att den enklare protokollföringen och intygsgivningen motiverat en lägre kostnad. Huruvida i sådant fall konkurrens med statens provningsanstalts verksamhet ägt rum eller icke ägt rum är svårt att säga. Sättet för provningsverksamhetens bekantgörande kan ha givit sken av sådan konkurrens.

Lärarkollegiet anser rent principiellt att det är en utanför högskolan ligande angelägenhet att genom konkurrens söka nedpressa de officiella taxor som av Kungl. Maj:t fastställts för statens provningsanstalt.

Vad beträffar den anmärkningen i statens provningsanstalts skrivelse, att lärarkollegiet vid behandlingen av det av utredningen för tekniskt vetenskapliga forskningens ordnande föreslagna träforskningsinstitutet föreslagit att assistentarvodena delvis skulle täckas genom analysavgifter från institutet utomstående uppdragsgivare ber lärarkollegiet få anföra följande omständigheter.

Först och främst må framhållas, att med uttrycket: »från institutet utomstående uppdragsgivare» lärarkollegiet närmast avsett de i utredningen såsom uppdragsgivare förutsatta centrallaboratorierna, skogsförsöksanstalten och föreningen för växtförädling av skogsträd, men även ej ställt sig främmande för tanken att den analytiska avdelningen också skulle kunna stå till disposition t. o. m. för enskilda uppdragsgivare i frågor, där denna avdel-

nings teoretiska och praktiska resurser på detta speciella område övergå exempelvis statens provningsanstalts.

Den olämpliga utvecklingen av denna verksamhet som statens provningsanstalt befarar ankommer helt på träforskningsinstitutets blivande ledning, vilken icke kommer att vara förlagd till högskolan.

Så olikartade som förhållandena äro på olika institutioner och anstalter, anser lärarkollegiet det svårt att, som provningsanstalten föreslagit, lösa alla här uppkommande frågor genom utfärdande av allmänna direktiv för av staten understödda forskningsinstitutioner.

För tekniska högskolans del har saken nu ordnats så att institutionsföreståndarna ålagts att till rektorsämbetet skriftligen anmäla de fall då rutinprovning förekommer.

Eventuella meningsskiljaktigheter mellan provningsanstalten och liknande institutioner å ena sidan och högskolans institutioner å den andra böra i regel genom rektorsämbetets förmedling i samråd kunna biläggas.

Stockholm den 7 oktober 1942.

Å lärarkollegiets vägnar:

Håkan Sterky.

Erik Philip.

Domänstyrelsens

yttrande i anledning av riksaagens
revisorers uttalande del I, s. 176, § 34.

Domänstyrelsens underdåniga yttrande.

Av föreskrifterna i Eders Kungl. Maj:ts cirkulär den 17 februari 1933 angående ökad användning av inhemskt vedbränsle m. m. (sv. förf.-saml. nr 60/1933) framgår, att upphandling för statens behov av bränsle för stationära anläggningar skall ske genom infordrande av anbud, d. v. s. under fri konkurrens mellan hugade leverantörer. Dessa föreskrifter kunna visserligen icke tillämpas så länge brännveden är prisreglerad, men de torde ånyo träda i funktion, så snart prisregleringen upphäves.

Vid fri konkurrens kan domänverket icke påyrka någon företrädesrätt framför övriga vedproducenter. Riksdagens revisorers önskemål »att domänverket så snart ske kan åter beredes tillfälle att leverera ved till de statliga institutionerna i samtliga de fall, där detta lämpligen kan komma i fråga» torde därför avse allenast den tid, under vilken brännved i fortsättningen kan komma att vara prisreglerad.

Domänstyrelsen har alltsedan bränslekommissionens tillkomst ställt den av domänverket producerade brännveden till kommissionens förfogande. Denna ved har sedermera fördelats bland konsumenterna av kristidsstyrelsernas bränslekontor. För domänverket har därvid varit ett önskemål att få behålla sina förutvarande kunder bland de statliga institutionerna i all den omfattning som varit möjlig med hänsyn till transportsvårigheterna. Denna önskan har i regel vunnit beaktande, men det har dock förekommit, att revirförvaltaren anfört klagomål över att domänverket fråntagits vedleverans utan att några transportbesparingar därigenom uppstått.

Domänstyrelsen vill därför för sin del tillstyrka, att det uppdrages åt bränslekommissionen att erinra kristidsstyrelserna därom att domänverket, så

länge prisreglering av brännved varar, skall äga företrädesrätt att leverera ved till sina gamla kunder bland de statliga institutionerna, så snart icke ökade transportkostnader därigenom uppkomma.

Vid behandlingen av detta ärende har förutom undertecknad generaldirektör deltagit försäljningschefen Boberg, föredragande.

Stockholm den 15 januari 1945.

Kungl. domänstyrelsen.

B. v. STOCKENSTRÖM.

E. Wiel-Berggren.

Byggnadsstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 176, § 34.

U n d e r d å n i g t u t l å t a n d e .

Såväl under innevarande kristid som under normala fredsförhållanden synes det ur det allmännas synpunkt önskvärt, att det tillgängliga vedbränslet på sådant sätt fördelas till förbrukarna, att de sammanlagda transportkostnaderna bliva så låga som möjligt. Detta önskemål torde vid normal upphandling bäst tillgodoses genom offentligt infordrade anbud. För närvarande erhålla emellertid de statliga institutionerna direkt av bränslekommissionen eller genom bränslekontoret anvisning på vedleverantör, och det är sålunda närmast bränslekommissionen, som skulle kunna medverka till att domänverket under kristiden finge leverera mera ved till de statliga institutionerna, om detta av ekonomiska eller andra skäl befinnes lämpligt.

Stockholm den 18 januari 1945.

Underdånigst

HENNING LEO.

ERIK O. JONSSON.

B. Hasselrot.

Domänstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 177, § 35.

T i l l K o n u n g e n .

Kungl. Maj:t har i skrivelse den 21 december 1944 anmodat domänstyrelsen att avgiva och till jordbruksdepartementet senast den 20 januari 1945 inkomma med underdånigt utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer anfört uti § 35 av en skrivelsen bifogad transumt, avseende domänverkets

markfond och den av kronan förvärvade egendomen Öster-Malma i Södermanlands län.

Till åttlydnad härav får domänstyrelsen i underdånighet anföra följande.

Förvärvet av egendomen Öster-Malma föregicks av en på domänstyrelsens föranstaltande verkställd noggrann uppskattning och värdering av egendomen. Den erlagda köpeskillingen understiger ej obetydligt det värde, som framkommit vid värderingen. Styrelsen anser priset vara skäligt och håller före, att egendomen för framtiden kommer att lämna en nöjaktig förräntning.

Fördelaktigast vore givetvis om markfondens medel för framtiden uteslutande kunde användas till förvärv av rena skogsegendomar. Möjligheterna att förvärva skog utan samband med inägor ha emellertid minskat i och med införandet i jorddelningslagen av skärpta bestämmelser rörande avstyckning. Domänverket är därför vid förvärv av skogsfastigheter numera i regel hänvisat till sådana, vari även en stundom tämligen stor åkerareal ingår. Så är förhållandet särskilt i södra Sverige. Enär kronan i denna del av landet äger förhållandevis litet skog, äro emellertid markförvärven här av avsevärt större intresse än i de norra delarna av landet, varest kronans största skogsinnehav äro belägna. Förslag till ytterligare skärpning av bestämmelserna rörande skogstilldelning vid fastighetsbildning föreligga. Möjligheterna att förvärva skogsfastigheterna minska i den mån nämnda föreskrifter skärpas. Enär förvärv för kronans räkning av fastigheter av ren bondejordbrukstyp i regel ej torde böra ifrågakomma, är kronan i stort sett hänvisad till inköp av fastigheter av större omfattning, bruksegendomar, enskilda gods och liknande. Egendomen Öster-Malma representerar en sådan typ. Inägornas omfattning i förhållande till skogen måste dock enligt styrelsens mening i detta fall anses ligga i överkant.

Såsom en allmän regel för domänverkets fastighetsinköp synes böra gälla, att fastigheterna till övervägande del utgöras av skogsmark samt att värdet av skogen motsvarar större delen av köpeskillingen. Den omständigheten att i skogsegendom ingår viss åkerareal bör dock enligt styrelsens mening ej få utgöra hinder för att egendomen förvärvas, därest förvärvet i sin helhet kan anses ur olika synpunkter godtagbart och fördelaktigt.

Styrelsen vill vidare framhålla dels att egendom, som hembjudes kronan till inköp, underkastas en ingående värdering, grundad på den framtida nettoavkastningen, dels även att alla fastighetsförvärv underställas Kungl. Maj:ts prövning och avgörande.

Vid detta ärendes avgörande ha, förutom undertecknad, närvarit överdirektören, byråchefen Holmström samt t. f. byråchefen Lindner, den sistnämnde föredragande.

Stockholm den 19 januari 1945.

Underdånigst

B. v. STOCKENSTRÖM.

B. Enar Gardell.

Statskontorets

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 2 § 1.

Underdånigt yttrande.

I likhet med riksdagens revisorer måste statskontoret finna det angeläget, att ändrade bestämmelser meddelas angående förfarandet vid indrivning av de ersättningar, som utdömas till kronan i samband med brott mot författningar, vilka under rådande förhållanden utfärdats i syfte att trygga folkförsörjningen. En dylik översyn synes enligt ämbetsverkets mening lämpligen böra ske i samband med behandlingen av den promemoria angående avskrivning och avkortning m. m. av statens fordringar, som år 1942 avgavs av riksräkenskapsverket.

Enligt vad revisorerna uppgivit, sker, då den sakfällde saknar tillgångar, i Stockholms stad avskrivning av utdömd ersättning men i landet i övrigt avkortning. Enligt föreskrifterna i 13 § i förordningen den 14 december 1917 angående indrivning och redovisning av böter skall emellertid i dessa fall ersättningen alltid avskrivas. Det av samtliga länsstyrelser hittills tillämpade förfarings sättet står således i direkt strid med bestämmelserna i nämnda författningsrum. Då vid avkortning — till skillnad mot vid avskrivning — möjlighet icke förefinnes att ånyo upptaga ärendet till prövning, sedan hinder mot verkställigheten upphört, torde det icke få anses uteslutet, att statsverket genom detta länsstyrelsernas förfarings sätt i åtskilliga fall åsamkats icke obetydliga förluster.

I handläggningen av detta ärende har, förutom undertecknade, deltagit statskommissarien Johnsson.

Stockholm den 29 januari 1945.

Underdånigst:

WILHELM BJÖRCK.

L. LUNDH.

Karl-Erik Nohre.

Riksräkenskapsverkets

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 2 § 1.

Till Konungen.

Genom remiss den 17 januari 1945 har riksräkenskapsverket anbefallts att avgiva yttrande över vad riksdagens revisorer under § 1 i sin berättelse anfört angående ersättningar, vilka utdöms på grund av brott mot ransoneringsförfattningar m. m. I anledning härav får riksräkenskapsverket i underdånighet anföra följande.

Såsom revisorerna framhållit, hava de ersättningar, som med tillämpning av ransoneringsförfattningarna under rådande kristid utdöms till kronan, sammanlagt uppgått till betydande belopp och även i enskilda fall varit av

betydande storlek. Revisorerna erinra om att huvudparten av de utdömda vederlagen ännu icke kunnat indrivnas och påtalat, att desamma i flera fall mycket snabbt blivit föremål för avskrivning eller avkortning. De gjorda iakttagelserna hava föranlett revisorerna till det uttalandet, att bötesindrivningsförordningens bestämmelser icke syntes vara väl lämpade för sådana fall som dessa. Redan den omständigheten att fordringar, varom här är fråga, i vissa fall blivit föremål för avskrivning och i andra fall för avkortning syntes tala för behovet av en översyn härvidlag. En effektivisering av indrivningsförfarandet beträffande detta slag av fordringar kunde i varje fall ifrågasättas, varvid flera skäl syntes tala för att extraordinära åtgärder kunde vara befogade för att få till stånd ett särskilt snabbt exekutivt förfarande.

Även riksräkenskapsverket är av den uppfattningen, att bötesindrivningsförordningens bestämmelser icke skapa tillräckliga garantier för att kronans fordringsanspråk av det slag, varom här är fråga, tillvaratagas på ett ändamålsenligt sätt. Nämda förordning innehåller en bestämmelse om att vad i förordningen säges om böter i tillämpliga delar skall gälla jämväl viten, gods som blivit dömt förbrutet, straffskatt samt allmänna avgifter, som i sammanhang med böter ådömas. Emellertid råder utan tvivel viss oklarhet beträffande karaktären av ifrågavarande fordringar, vilket föranlett en viss villrådighet vid det exekutiva förfarandet. Sålunda torde exempelvis tvekan råda, huruvida vederlagen äro att betrakta som straff eller som vanliga fordringar. Det av revisorerna påtalade förhållandet, att avkortning eller avskrivning i många fall verkställes redan efter kort tid, synes emellertid giva vid handen, att desamma i indrivningshänseende likställs med böter. Följden härav har blivit, att det tämligen schablonmässiga efterspanings- och indrivningsförfarande, som tillämpas vid bötesindrivning och vid avskrivning och avkortning av böter, i allmänhet torde hava tillämpats även när det gällt sådana ersättningar, varom här är fråga. En effektiv indrivning av dessa senare torde emellertid kräva, att speciell omsorg nedlägges därpå. Det gäller ju här ofta mycket betydande belopp, och klientelet är åtminstone delvis av alldeles speciellt slag.

Det synes ej osannolikt, att sådana personer, som dömts att utgiva ersättningar till kronan på grund av brott mot ransoneringsförfattningarna i många fall förstå att skydda sig gentemot exekutiva åtgärder för ersättnings uttagande. Aldenstund några åtgärder icke kunna vidtagas, förrän utslaget vunnit laga kraft, kan önskvärd tidsutdräkt vinnas genom ett överklagande. Det bör i detta sammanhang också påpekas, att avsevärd tid, vanligen ett par månader, förflyter, innan saköreslängd kommer vederbörande utmättningsman till handa. Att åtgärder vidtagas så snabbt som möjligt är önskvärt för att befrämja effektiviteten av all indrivningsverksamhet, och värdet av ett snabbt förfarande synes vara särskilt påtagligt på detta område. Önskvärt vore sålunda, att regler infördes, vilka möjliggjorde ett snabbare vidtagande av exekutiva åtgärder än för närvarande.

Riksräkenskapsverket delar den av revisorerna uttalade uppfattningen, att det är föga tilltalande, att fordringar av det slag, som det här är fråga om, avföras ur räkenskaperna så snabbt som i vissa fall skett. Såsom förut berörts, torde detta sammanhånga med att reglerna för bötesindrivningen i brist på särskilda anvisningar om annat förfarings sätt kommit att tillämpas. Man kan icke alldeles bortse från att personer som gjort sig skyldiga till brott mot ransoneringsförfattningarna i många fall visat prov på en företagsamhet och, om uttrycket må tillåtas, affärsbegåvning, som talar för det sannolika i att de inom en överskådlig framtid åter skola hava kommit i besittning av tillgångar. Med hänsyn härtill synes det väl motiverat, att frågan

om avkortning eller avskrivning icke bedömes enbart med hänsyn till ett bevis om att vederbörande saknar tillgångar, utan att hänsyn även tages till hans framtida möjligheter att förbättra sin ekonomiska ställning. Det ligger nära till hands att göra en jämförelse med de i kungörelsen den 29 september 1911 angående extra ordinarie avskrivning av vissa kronans utestående fordringar stadgade förutsättningarna för att kronans fordringar i allmänhet skola kunna avskrivas på grund av gäldenärens medellöshet. Oberoende av hur litet fordringsbeloppet än må vara, stadgas här såsom villkor för avskrivning att fordran icke kunnat indrivnas, oaktat två utmättningsförsök blivit verkställda och minst fem år förflutit mellan varje. Om den betalningskyldige gjort konkurs, vari utdelning å kronans bevakade fordringar antingen icke alls eller endast delvis kunnat erhållas, skall detta i fråga om avskrivning anses vara av lika verkan som utmättningsförsök. Vid betraktande av att så rigorösa bestämmelser gälla i fråga om förutsättningarna för avskrivning av belopp, som äro att hänföra till fordringar, förefaller det otillfredsställande, att här ifrågavarande ersättningsanspråk, vilka ofta avse stora belopp, snabbt och tämligen formlöst kunna avföras ur räkenskaperna. Enligt riksräkenskapsverkets mening borde antingen särskilda bestämmelser utfärdas beträffande indrivning av här berörda slag av ersättningar eller också borde närmare anvisningar beträffande förfarandet utfärdas. Det första alternativet synes vara att föredraga med hänsyn till det tidigare berörda förhållandet, att viss tvekan råder beträffande dessa och liknande fordringars natur, vilket kommer till uttryck exempelvis när det gäller frågan om preskriptionstidens längd.

I detta sammanhang anser sig riksräkenskapsverket vidare böra beröra det förhållandet, att myndigheterna ofta äro tveksamma i fråga om möjligheten att av riksstatsmedel bestrida kostnader för olika exekutiva åtgärder, som ej leda till resultat. Riksräkenskapsverket har kommit till den uppfattningen, att myndigheterna i många fall avstått från att påkalla sådana åtgärder som utmättningsed eller konkursförfarande enbart på den grund att osäkerhet rått, huruvida kostnaderna härför rätteligen kunna belastas det under andra huvudtiteln uppförda anslaget till ersättning åt domare, vittnen och parter, från vilket anslag enligt nådigt brev den 19 augusti 1851 skall beredas ersättning för de rättegångskostnader, som i rättegång mellan kronan och enskilda kunna varda kronan ådömda.

Riksräkenskapsverket vill slutligen tillägga, att det förhållandet, att utdömandet av vederlag i samband med ransoneringsförbrytelser m. m. till huvudsaklig del är en krisföreteelse och sålunda av övergående natur, enligt verkets mening icke bör utgöra hinder för att en omedelbar översyn av bestämmelserna på hithörande område kommer till stånd.

I handläggningen av detta ärende har, förutom undertecknade, byråchefen Arvidsson deltagit.

Stockholm den 26 februari 1945.

Underdånigst

P. S. RUNEMARK.

BERTIL EHNBOM.

Överståthållarämbetets

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I. s. 2 § 1.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 17 januari 1945 har överståthållarämbetet anbefallts att avgiva yttrande över vad riksdagens revisorer under 1 § i sin år 1944 avgivna berättelse anfört rörande indrivning av ersättningar, som utdömts på grund av brott mot ransoneringsförfattningar m. m.

Med överlämnande av yttranden från uppbördsintendenten samt poliskamreraren i Stockholm får överståthållarämbetet härmed i underdånighet anföra följande.

För indrivningen och redovisningen av ifrågavarande ersättningar, som pläga benämnas vederlagsfordringar, synes på grund av stadgandet i § 1 mom. 3 i kungl. förordningen den 14 december 1917 angående indrivning och redovisning av böter nämnda förordning vara att tillämpa. I Stockholm ombesörjes bötesindrivningen av poliskamreraren med hjälp av exekutionsbiträden och ordonnanskonstaplar. Anledningen till att det uppdragits åt poliskamreraren att indriva vederlagsfordringar är, att på grund av ovan nämnda stadgande enahanda bestämmelser ur indrivningssynpunkt skola tillämpas för böter som för vederlagsfordringar. Genom en sådan anordning vinnes även, att vederlagsfordringarna bliva upptagna i månadsräkning, varigenom erhålles en effektiv kontroll.

Såväl i Stockholm som inom flertalet län är indrivningsresultatet i fråga om vederlagsfordringar dåligt. Orsaken härtill torde framförallt vara, att bestämmelserna om indrivning och redovisning av böter icke äro lämpliga i fråga om vederlagsfordringar.

Med hänsyn till att vederlagsfordringar utdömts till avsevärda belopp är det angeläget, att åtgärder vidtagas för åstadkommande av ett bättre indrivningsresultat. En effektiviserad indrivning skulle även kunna tänkas avskräcka andra personer från att begå brott av hithörande slag. Vid övervägande av lämpliga åtgärder måste beaktas, att de personer, som förpliktats utgiva vederlag, som regel äro synnerligen hänsynslösa och förslagna.

För att uppnå ett gott indrivningsresultat måste all skyndsamhet iakttagas. I sådant syfte har poliskamreraren med stöd av 6 § 2. promulgationslagen till rättegångsbalken tillämpat 39 § utsökningslagen, enligt vilket lagrum utmättningsman äger, då betalningsskyldighet är någon ålagd, utan särskilt bemyndigande hos den tappande verkställa utmätning, ändå att ändring i domen sökes. Emellertid har poliskamreraren uppgivit, att han numera ansett sig böra avstå härifrån, enär det kommit till hans kännedom, att hovrätten över Skåne och Blekinge i ett den 1 september 1944 givet utslag förklarar, att utmätning för vederlagsfordran ej bort äga rum, då vederbörande underdomstols utslag icke vunnit laga kraft. Med hänsyn till innehållet i sagda utslag finner överståthållarämbetet erforderligt med en lagändring, som berättigar utmättningsman att för gäldande av vederlagsfordran verkställa utmätning på underdomstols icke lagakraftvunna utslag.

En fråga, som påkallat särskild uppmärksamhet hos riksdagens revisorer, är den, att avskrivning eller avkortning av vederlagsfordringar sker, ehuru en i förhållande till storleken av vederlagsfordringarna alltför kort tid måste anses hava förflutit. I nämnda sammanhang hava riksdagens revisorer även påpekat, att länsstyrelsernas praxis är vacklande i det hänseendet, att veder-

lagsfordringar i en del fall avskrivits, medan de i andra fall avkortats. Detta torde bero på tveksamhet beträffande vilka bestämmelser, som gälla för vederlagsfordringar. I den mån stadgandena i bötesindrivningsförordningen tillämpas, behandlas vederlagsfordringarna på enahanda sätt som böter. Detta innebär dock icke ett tillräckligt effektivt förfarande.

Därest en person, som förpliktats utgiva vederlag, befunnits sakna utmättningsbara tillgångar, torde utmättningsmannen icke sällan böra påkalla avläggande av utmättningsed. Därigenom torde i vissa fall den, som har att utgiva vederlag, se sig nödsakad uppgiva tillgångar, som han dessförinnan undanhållit.

För indrivning av vederlagsfordringar har i Stockholm konkursförfarande icke anlitats. Det har nämligen i de fall, som hittills förekommit, ansetts, att konkurs icke skolat befrämja indrivningsresultatet. Det bör i detta sammanhang anmärkas, att vederlagsfordringarna av domstol ansetts vara oprioriterade. Men även om sådana fall skulle uppstå, där en konkursansökan förmodligen skulle leda till resultat, föreligger dock det hindret, att medel för närvarande icke äro tillgängliga för bestridande av konkurskostnaderna.

Arbetet med indrivning av vederlagsfordringar förutsätter säkra kunskaper icke endast i utskökningslagen utan även i civilrätten. Poliskamrerarens biträden äga icke tillräckliga kvalifikationer. De äro dessutom överlupna av arbetet med bötesindrivningen. För att i görligaste mån effektivisera indrivningen av vederlagsfordringarna har poliskamreraren emellertid uppdragit åt ett exekutionsbiträde att tidvis helt ägna sig åt handläggningen av svårare vederlagsärenden.

På grund av vad ovan anförts, anser överståthållarämbetet, att behov föreligger av närmare bestämmelser om indrivning och redovisning av vederlagsfordringar.

Stockholm i överståthållarämbetet, första kansliavdelningen, den 21 februari 1945.

Underdånigst

ERIK HALLGREN.

SIGMUND WOLLMER.

Bilaga 1.

Till Överståthållarämbetet.

Anmodad avgiva yttrande i anledning av riksdagens revisorers erinringar mot indrivningen av s. k. konfiskationsfordringar får jag härmed vördsamt anföra följande.

I protokoll av den 14 januari 1944 över inventering under år 1943 å poliskamrerarkontoret anförde undertecknad följande: »Vid granskning av balanser och oredovisade ärenden har bemärkts att betydande ersättningsbelopp för förbrutet gods, som utdömts till kronan icke kunnat indrivnas på grund av att gäldenären saknat utmättningsbara tillgångar. Beträffande flera av dessa ärenden kan ifrågasättas huruvida icke konkursåtgärder borde vidtagas i syfte att utfå betalning. I sådant syfte torde av ämbetet åt lämplig person uppdragas att på kronans vägnar föra talan.»

I inventeringsprotokollet, som avlämnats i januari månad i år har anteck-

nats att samma anmärkning gäller även beträffande granskningen för år 1944.

Riksdagens revisorer hava även uppmärksammat berörda förhållande och i sin berättelse påtalat det otillfredsställande sätt, på vilket indrivningen av dessa ärenden på sina håll synbarligen handhäfts.

Vad indrivningen av dessa fordringar här i staden angår, synes följande böra framhållas.

Poliskamrerarkontorets indrivningsverksamhet utgöres huvudsakligen av bötesindrivning och indrivning av allmänna avgifter och liknande medel enligt 1 § c) restindrivningsförordningen. Utmärkande för denna form av indrivningsverksamhet är dess rutinmässighet och dess karaktär av inkasso-verksamhet, där tyngdpunkten vilar på själva spaningsarbetet och på framställandet av kravet. Arbetet utföres huvudsakligen av pensionerade polis-män och ordonnanskonstaplar, som icke hava någon utbildning eller erfarenhet i den egentliga exekutiva verksamheten. Indrivningen av förut angivna fordringar anknyter mera till verkställigheten i enskilda mål, som i regel fordrar en betydligt mer ingående och omsorgsfull behandling än som är nödvändigt vid restindrivning och bötesindrivning. Uppenbart är, att dessa verkställigheter, vid vilka åtskilliga ömtåliga och svårbedömliga spörsmål ofta nog uppstå, ställa helt andra krav på vederbörande förrättningsmäns erfarenhet och kunnighet i utökningslagen än vid den rena indrivningsverksamheten. Dessa synpunkter äga sitt berättigande i om möjligt än högre grad vid indrivning av konfiskationsfordringarna, enär det där merendels är fråga om ett synnerligen hårdhudat och svårbehandlat klientel, som begagnar alla möjligheter att dölja eventuella tillgångar. Lämplig personal att anlita som exekutorer i dessa ömtåliga ärenden finnes icke att tillgå å poliskamrerarkontoret. Det dåliga resultatet av indrivningen av konfiskationsfordringarna får säkerligen i viss mån tillskrivas just denna brist på rutinerade och erfarna exekutorer.

Några bestämmelser i lag rörande indrivningen av berörda fordringar finnas icke. Närmast till hands vore måhända att med stöd av § 1 mom. 3 förordningen om redovisning av böter i indrivningshänseende behandla dem såsom böter. Å andra sidan synas dessa fordringar till sin art närmast vara att jämställa med vanliga penningfordringar och borde fördenskull följa reglerna om verkställighet i enskilda mål. Mot det första alternativet talar emellertid den rutinmässighet och det summariska förfarande, som efter vad ovan sagts kännetecknar bötesindrivningen, samt det tämligen snabba avkortnings- och avskrivningsförfarandet och den relativt korta preskriptionstiden. Mot det andra alternativet talar däremot det förhållandet, att beloppen då icke skulle komma att upptagas i månadsräkning och att kontrollen således kunde befaras bliva bristfällig. Tillika kan ifrågasättas, om indrivningen med hänsyn till svårigheten att skapa ett effektivt kontroll- och tillsyningsorgan skulle bli så mycket effektivare genom denna handläggning.

Som förhållandena nu äro äga otvivelaktigt de av revisorerna framförda anmärkningarna ett visst berättigande, ehuru väl orsaken till dessa anmärkningar till stor del beror på att klara bestämmelser i ämnet saknas och, såvitt angår indrivningen här i staden, i någon mån på att lämplig personal för dessa arbetsuppgifter saknas.

I allt fall synes önskvärt, att närmare bestämmelser om indrivningen av dessa fordringar bleve meddelade.

Stockholm i skatteverket, uppbörsavdelningen den 3 februari 1945.

Atarik Lundberg.

Till Överståthållarämbetet.

Såsom yttrande i anledning av här återgående remissakt får undertecknad poliskamrerare vördsamt anföra följande:

Undertecknad instämmer till fullo i statsrevisorernas utlåtande om behovet av en omedelbar översyn av gällande bestämmelser ifråga om sådana ersättningar till kronan, vilka utdömts på grund av brott mot bl. a. ransoneringsförfattningarna. Dessa ersättningsbelopp benämnas vanligen vederlag.

Det råder uppenbarligen oklarhet beträffande dessa vederlags karaktär.

Undertecknad har för sin del ansett vederlagen vara att jämställa med en vanlig domfäst fordran, som kronan har. När dessa vederlag började utdömas, hörde jag mig muntligen för hos överståthållarämbetet såsom länsstyrelse och överexekutor, huruvida dessa fordringar skulle indrivivas av förste stadsfogden eller poliskamreraren. Förste stadsfogden indriver exempelvis sådan fordran, som kronan erhållit genom att en medelsförvaltare, som förskingrat tjänstemedel, dömts att ersätta kronan förskingrat belopp. Det muntliga besked, som jag fick från överståthållarämbetet, innebar att indrivningen av vederlagen borde ankomma på poliskamreraren. Såsom skäl därtill åberopades närmast att poliskamreraren förde månadsräkning och att vederlagsfordringarna borde uppföras däri.

Undertecknad har fått vederlagsfordrans karaktär prövad i ett fall av domstol. Ifråga om fordringens ställning enligt förmånsrättsordningen förklarade därvid domstolen, Stockholms rådhusrätt, genom dom den 1 februari 1944 att fordringen icke kunde anses vara av beskaffenhet, som avsåges i 17 kap. 18 § handelsbalken (eller alltså likställd med böter), utan att den ägde samma rätt som oprioriterade fordringar. Avskrift av min anmärkningskrift samt av domen hava här närslutits såsom *bil. 1 och 2*.¹

Undertecknad har vid indrivning av dylika vederlag ansett 6 § 2 punkten i rättegångsbalkens promulgationslag vara tillämplig å dessa vederlag. Med stöd härav har jag, med begagnande av rätten enligt 39 § utsökningslagen att verkställa utmätning utan hinder av att ändring i dom sökes, i allmänhet låtit verkställa indrivning och i förekommande fall utmätning av vederlag, ehuru lagakraftgående dom icke förelegat.

Anledningen härtill har varit att jag med hänsyn till kronans intresse funnit det angeläget att söka så skyndsamt som möjligt omhändertaga den egendom, som kan finnas att tillgå hos gäldenären för kronans vederlagsfordran.

Emellertid har jag fr. o. m. den 1 innevarande februari funnit mig böra upphöra med att göra indrivning och utmätning för vederlagsfordringar, som ej vunnit laga kraft. Enligt ett i Svensk juristtidning (häfte nr 1/1945 å s. 4) refererat rättsfall har nämligen kungl. hovrätten över Skåne och Blekinge i mål angående besvär över utmätning för vederlag, som ej var lagakraftvunnet, den 1 september 1944 i utslag förklarat att vederlagsfordran jämlikt grunderna för 6 § i ovannämnda promulgationslag i förevarande hänseende är att likställa med böter eller vite samt att därför utmätning för fordringen ej bort äga rum, innan lagakraftgående dom förelegat, varför utmätningen upphävdes.

Kungl. Svea hovrätt har i ett den 27 januari 1945 meddelat utslag på besvär angående ransoneringsbrott förklarat att enär den tilltalade numera av-

¹ Ej här avtryckta.

lidit, kungl. hovrätten funne frågan om hans dömande till straff »ävensom frågan om hans förpliktande att med avgivet avdrag utgiva avtalt vederlag för ifrågavarande tennparti hava förfallit».

Såsom statsrevisorerna framhållit saknas bestämmelser huruvida vederlag, för vars indrivande hinder mött genom gäldenärens brist på tillgångar, skola avkortas eller avskrivas. I Stockholm har följts samma praxis, som i enlighet med (muntligt) direktiv från riksräkenskapsverket tillämpas exempelvis ifråga om statsverkets fordringar för kostnader för fri rättegång, som part förpliktats återgälda statsverket. Därest ifråga om dylik fordran bristande tillgång konstaterats, avskrivs fordringen. Beror hindret av annan orsak, avkortas fordringen. Att i landet i övrigt avkortningsförfarandet ifråga om vederlag tillämpas vid hinder på grund av bristande tillgångar, synes mig tyda på att avkortningsbestämmelserna i 1917 års uppbördsreglemente tillämpats. Härpå tyder för övrigt det förhållandet att, när från landsorten handräckning för indrivning av vederlag begäres hos poliskamreraren, event. hindersbevis oftast av handräckningssökanden önskas utfärdat enligt samma formulär, som gäller för utskylder.

Enligt mitt förmenande måste det ur skilda synpunkter anses mindre tillfredsställande att vederlag, ofta kanske till betydande belopp, som en person förpliktats utgiva, skall efter någon kortare tid, sedan vid en mer eller mindre summarisk undersökning utmättningsbar tillgång ej anträffats, kunna avkortas och gäldenären därigenom definitivt befrias från skulden.

Då vederlagen ej äro omnämnda vare sig i restindrivningsförfordningen eller 1917 års kungl. förordning angående indrivning och redovisning av böter, saknas uttrycklig bestämmelse om att exekutionsbiträde är behörigt företaga utmätning för vederlagsfordran. I detta sammanhang må framhållas att indrivningen i ett stort antal vederlagsärenden ej kan — åtminstone att döma av erfarenheterna härstädes — hänföras till vanligt mera rutinmässigt spanings- och inkasseringarbete utan kräver stor förtrogenhet med såväl utsöknings- som civilrättsliga bestämmelser.

Såsom en brist må framhållas att utmättningsman ej har någon rättighet att bevilja en gäldenär avbetalningsrätt ifråga om vederlag. Undertecknad har emellertid det oaktat medgivit dylik rätt i åtskilliga fall, då jag ansett utsikt förefinnas till att på sådant sätt få beloppet erlagt.

Frågan om någon vederlagsgäldenärs försättande i konkurs har ej varit aktuell härstädes. Närmare till hands synes mig för övrigt ligga att först försöka med utmättningsed. Något sådant fall har ännu ej varit aktuellt här.

De vederlag, som poliskamreraren har att indriva, äro till såväl antal som belopp mycket betydande. Då jämväl bötesärendena ökats högst väsentligt under senare år, hinna exekutionsbiträdena ej ägna sig åt vederlagsärendena med sådan skyndsamhet och omsorg, som i många fall är av nöden. För den skull har undertecknad måst vidtaga den anordningen att ett exekutionsbiträde, med befrielse från bötesärendena, vid olika tider avdelats för att utslutande ägna sig åt sådana vederlagsärenden, som äro mera besvärliga eller tidsödande. Gränsen har därvid satts till 500 kronor. Vederlag på mindre belopp indrivs alltså av övriga exekutionsbiträden.

Såsom exempel på de formulär, som användas vid krav och vid utmättningsförrättning beträffande vederlag, hava två blanketter närslutits såsom bil. 3—4.¹

Stockholm i poliskamrerarkontoret den 12 februari 1945.

Hans Fogelberg.

¹ Ej här avtryckta.

Sammandrag av länsstyrelsernas

yttranden i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, s. 2, § 1.

I anledning av revisorernas uttalanden angående utdömda ersättningar på grund av brott mot ransoneringsförfattningar m. m. hava efter remiss yttranden inkommit från samtliga tjugufyra länsstyrelser. Då dessa yttranden, vilka finnas tillgängliga hos riksdagens statsutskott, ej ansetts böra i sin helhet här avtryckas, lämnas i stället nedanstående sammanfattning av vad länsstyrelserna i olika avseenden anfört.

Riksdagens revisorer hava till en början framhållit, att huvudparten av de betydande ersättningsbelopp, varom här är fråga, ännu icke kunnat indrivas. Det framgår av länsstyrelsernas yttranden, att den främsta orsaken härtill torde vara att söka däri, att i många fall ersättningsbeloppen utdömas allenast efter det förbrukta godsets värde och att hänsyn icke alls toges till den ersättningsskyldiges förmögenhetsförhållanden eller förmåga överbud taget att gälda ersättningen. De utdömda beloppen stå därför många gånger icke i rimlig proportion till betalningsförmågan och det är ofta redan från början klart, att ersättningarna aldrig kunna bliva indrivna. Särskilt starkt framstår detta förhållande, då såsom en länsstyrelse framhållit de skyldiga i regel varit personer, som sakna utmättningsbara tillgångar och som icke hava ordnat arbete och stadig inkomst. De ådömda ersättningarna bliva därför, till de belopp de anförts av revisorerna, missvisande, i den mån de åsyfta att giva en reell föreställning om statens fordringar på förevarande område. Även andra skäl till att ersättningsbeloppen ännu icke redovisats hava anförts. Sålunda framhålles i ett yttrande, att betydande belopp i flera mål utdömts och uppdebiterats först i slutet av budgetåret 1943/44 och därför icke hunnit bliva föremål för indrivning under nämnda budgetår. I ett annat yttrande påpekas, hurusom indrivningen försenas därigenom, att den icke påbörjats, förrän lagakraftsbevis å domstols utslag kommit indrivningsförrättaren till handa, vilket sällan sker förrän omkring två månader efter utslaget avkunnande. En bidragande orsak till det betydande beloppet av oredovisade ersättningar torde också enligt flera länsstyrelser förmenande ligga i den omständigheten, att förutom ersättning böter ofta samtidigt utdömas och att böterna i sådana fall skola betalas först.

Beträffande själva indrivningsförfarandet hava revisorerna ansett, att bötesindrivningsförfarandets bestämmelser icke äro väl lämpade, när det gäller attindriva statens ersättningsfordringar på grund av överträdelser av ransoneringsbestämmelserna. Revisorerna hava därför ifrågasatt, huruvida icke åtgärder borde vidtagas för att göra detta indrivningsförfarande effektivare. I flertalet fall hava länsstyrelserna anslutit sig till revisorernas uttalanden i detta avseende, varvid den bristande effektiviteten i det nuvarande förfarandet angivits bero av olika omständigheter. Såsom överståthållarämbetet framhållit, måste all skyndsamhet iakttagas, när det gäller attindriva belopp, varom här är fråga. Tidsutdräkt innan indrivningen sker kan, såsom en länsstyrelse framhållit, annars av den dömde utnyttjas för att sätta egenom, som kan bliva föremål för utmätning, i säkerhet. Men ett snabbt förfarande hindras av den rättsliga ställning som ifrågavarande statsfordringar intaga. Överståthållarämbetet har påpekat, att poliskamreraren i Stockholm med stöd av 6 § 2 mom. promulgationslagen till rättegångsbalken tillämpat 39 § utsökningslagen, varigenom utmättningsman ansetts äga rätt att utan särskilt bemyndigande verkställa utmätning hos den betalningsskyldige, även

om underdomstols utslag överklagats och därigenom icke vunnit laga kraft, men att ett prejudikat vid hovrätten över Skåne och Blekinge under hösten 1944 medfört, att dylikt tillvägagångssätt icke längre ansetts kunna begagnas. En länsstyrelse, som åberopat samma prejudikat, framhåller därvid, att underdomstolarnas utslag i mål rörande brott mot ransoneringsbestämmelserna i stor utsträckning överklagas. Konkursförfarandet vid indrivning av ersättningsfordringarna synes såsom framgår av flera remissyttranden i många fall ej heller leda till önskat resultat, då bl. a. dessa fordringar jämföras med oprioriterade konkursfordringar. Å andra sidan kan, såsom i några fall anmärkts, enbart risken för den betalningsskyldige att bli försatt i konkurs medföra, att han söker betala utdömt ersättningsbelopp. Ersättningsfordran kan vidare icke heller, i motsats till utskylder och därmed jämförliga allmänna avgifter, uttagas genom införsel å avlöning, pension eller livränta.

På det hela taget äro länsstyrelserna tämligen ense om behovet av en översyn av gällande indrivningsförfarande. I några fall har emellertid framhållits, att efter krigets slut upphävande eller åtminstone lättande av ransoneringsbestämmelserna säkerligen kommer att medföra, att överträdelserna i stor utsträckning bortfalla. Behovet av i varje fall mera genomgripande lagstiftningsändringar på området kunde, då ett slut på kriget ej syntes alltför avlägset, därför förefalla vara icke så starkt. Flera länsstyrelser hava avgivit förslag till förbättringar i avseende på indrivningsförfarandet eller antytt utvägar, som ansetts lämpliga härför. Sålunda har den länsstyrelse, som åberopat ovannämnda hovrättsprejudikat, föreslagit, att författningsbestämmelser meddelas av innehåll, att vid indrivning av ersättningar, som utdömts på grund av brott mot ransoneringsförfattningarna, bestämmelserna i promulgationslagen till rättegångsbalken, 6 § 2 mom., finge tillämpas. En annan länsstyrelse är inne på samma tankegång, då den föreslår, att vederbörande åklagare skulle erhålla befogenhet och vara skyldig att i samband med beslut om åtal verkställa beslag av egendom till värde, motsvarande det vederlag eller den ersättning, som kunde beräknas bli utdömd, samt att under rätts dom angående vederlag eller ersättning av nämnt slag borde kunna verkställas utan hinder av att densamma icke vunnit laga kraft. I ett yttrande föreslås i detta avseende, att domstolen på framställning av åklagaren genom särskilt beslut borde kunna meddela kvarstad av egendom till nämnda värde. I ett annat yttrande föreslås, att lagen om införsel i avlöning, pension eller livränta skulle erhålla tillämpning jämväl å ifrågavarande ersättningar. Den länsstyrelse, vilken som ovan antytts anført, att domstols utslag icke når utmätningssmannen förrän efter omkring två månader sedan utslaget avkunnats, har pekat på möjligheten av att utmätningssmannen omedelbart efter utslags avkunnande kunde från domstolen begära utdrag av domboken och på grundval därav verkställa utmätning. Härigenom skulle ett snabbare indrivningsförfarande åstadkommas. Flera länsstyrelser hava tänkt sig möjligheten av att, för det fall ådömt straff utmätts i böter, såsom press på den betalningsskyldige skulle kunna stadgas, att böterna finge för undvikande av förvandlingsstraff erläggas allenast under förutsättning, att samtidigt utdömd ersättning till fulla guldits. En länsstyrelse tillfogar emellertid i detta sammanhang, att churu liknande bestämmelser tidigare funnits i förordningen angående tillverkning och beskattning av brännvin m. fl. förordningar, dessa dock äro upphävdade sedan år 1937, och förmenar, att ett återinförande av dylika bestämmelser, vilka borttogos i syfte att minska användningen av frihetsstraff såsom förvandlingsstraff för böter, knappast torde kunna komma i fråga. Å andra sidan har i ett par fall anmärkts, att brott mot ransoneringsförfattningarna äro av den art, att de böra medföra stränga straff.

Revisorerna hava funnit det föga tilltalande, att statens fordringar av den art och storleksordning, det ofta här är fråga om, skola kunna avföras ur räkenskaperna så snabbt som i flera fall skett. De hava därjämte påpekat, att länsstyrelsernas praxis i fråga om sättet för beloppens avförande ur räkenskaperna varit vacklande, i det att i en del fall fordringarna blivit föremål för avskrivning — med påföljd i allmänhet likväl att i dessa fall förnyade indrivningsförsök icke brukat företagas — och i andra fall för avkortning, på grund varav vidare indrivningsåtgärder överhuvud icke komma i fråga. Det framgår av länsstyrelsernas yttranden, att utdömda ersättningsbelopp i en del fall avförts ur räkenskaperna genom avkortning, sedan det konstaterats, att utmättningsbara tillgångar saknats och då möjlighet till införsel i avlöning eller dylikt icke förefunnits. I andra fall hava under samma förhållanden ersättningsbeloppen kvarstått i räkenskaperna eller avskrivits på den grund, att det ansetts tänkbart, att den ersättningsskyldiges ekonomiska förhållanden framdeles kunde så förbättras, att betalning bleve möjlig. Först sedan det fastslagits, att vederbörandes oförmåga att betala kunde förväntas bliva bestående, hade ersättningsbeloppen i dessa fall avkortats. Såsom bidragande orsak till att ersättningsbelopp ganska snabbt avförts ur räkenskaperna har även framhållits önskvärdheten av att dessa icke alltför mycket tyngdes genom balanserade år från år av oguldna ersättningar. Om behovet av särskilda föreskrifter för att ernå en enhetlig praxis i fråga om tid och sätt för ersättningsbeloppens avförande ur räkenskaperna hava emellertid länsstyrelserna varit ganska eniga. Flera förslag i denna fråga hava också framkommit. I allmänhet föreslås, att viss tid bör förflyta, förslagen variera mellan ett och tio år, innan ersättningsfordran avföres ur räkenskaperna, samt att detta får ske endast under förutsättning att under nämnda tid fordringen vid regelbundet återkommande tillfällen varit föremål för förnyad indrivning eller frågan om sådan på nytt prövats. En länsstyrelse anser, att avkortning eller avskrivning av ersättningsbelopp bör ifrågakomma endast för den händelse det kunde anses uppenbart, att statens fordran för alltid vore värdelös, t. ex. till följd av sådan sjukdom, lyte eller dylikt hos den betalningsskyldige, som måste anses utgöra hinder för honom att för framtiden skaffa sig förvärsarbete. I övriga fall, anser samma länsstyrelse, borde utdömt belopp vara uppdebiterat hos vederbörande utmättningsman till dess under de närmast följande åren företagna indrivningsförsök visat sig resultatlösa. Först då skulle ärendet med hindersbevis slutredovisas till länsstyrelsen, där ersättningsbeloppet likväl skulle tills vidare kvarstå å särskilt konto i avvaktan på ytterligare indrivningsförsök. Om även dessa lämnade negativt resultat och det kunde anses klart, att ersättningen icke längre vore möjlig att indriva, skulle länsstyrelsen äga rätt att avkorta eller avskriva ersättningsbeloppet.

Riksräkenskapsverkets

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 118, § 24.

Till Konungen.

Genom remiss den 15 december 1944 har riksräkenskapsverket anbefallts att avgiva utlåtande med anledning av vad riksdagens revisorer under § 24 i sin berättelse yttrat angående indrivning av vissa kronans fordringar. I anledning härav får riksräkenskapsverket i underdånighet anföra följande.

Revisorerna hava inledningsvis framhållit, att militära myndigheter, särskilt vissa marinen tillhörande myndigheter, ofta bruka hos utmätningsmännen anhålla om åtgärder för indrivning av fordringar hos personer, vilka, vanligen under värnplikts- eller beredskapstjänstgöring, ådragit sig ersättningskyldighet till kronan. De fordringar, varom det här är fråga, skulle i många fall icke hava varit utmätningsbara, när de icke blivit prövade av domstol. I sådana fall skulle alltså utmätningsmannen närmast hava fått tjänstgöra som inkasserare för kronans räkning. Fordringarna hava ofta gällt mycket obetydliga belopp på en eller annan krona, medan däremot efterspaningarna av vederbörande gäldenär varit både tidsödande och dyrbara för det allmänna.

Som ett exempel på indrivningsförfarande av ovan nämnt slag hava revisorerna redogjort för ett fall, då en räkning å ett belopp av 73 öre för sönderslaget porslin, som enligt chefens för örlogsstationen i Karlskrona beslut den 5 maj 1942 påförts en värnpliktig, gjorts till föremål för ett dyrbart och omständligt men trots allt resultatlöst efterspanings- och inkasseringsförfarande under mer än två års tid. Revisorerna uttala, att kostnaderna för de hittills vidtagna åtgärderna i syfte att utfå beloppet visserligen vore svåra att mera exakt beräkna men att de utan överdrift kunde antagas hava uppgått till minst 100 gånger fordrans värde. Vidare framhålla revisorerna, att de varit i tillfälle att förvissa sig om att det relaterade fallet icke vore unikt utan att jämförliga förhållanden tvärtom förekomme i stor skala.

De förhållanden, som sålunda bragts på tal, finge enligt revisorernas mening givetvis icke bedömas enbart ur affärsmässig synpunkt. Rättssäkerhetens tillgodoseende kunde nämligen kräva, att fordrans storlek i princip icke skulle vara avgörande för vilka åtgärder, som vidtoges. Emellertid hava revisorerna ifrågasatt, om icke i de författningar, vilka reglera frågan om avskrivning av kronans fordringar, borde inrymmas något större möjlighet för vederbörande myndighet att laga efter lägenhet, än vad fallet vore för närvarande. Revisorerna hava i detta sammanhang erinrat om att riksdagens revisorer redan tidigare framhållit, att gällande bestämmelser om avskrivning av kronans fordringar vore föråldrade och i behov av översyn och att 1937 års riksdag i skrivelse nr 311 anslutit sig till denna uppfattning. Slutligen hava revisorerna erinrat om att de under § 1 i sin berättelse påtalat, bland annat, att utdömda ersättningar på grund av brott mot ransoneringsförfattningar m. m., ehuru uppgående till högst betydande belopp, ofta mycket snabbt blivit föremål för avskrivning, vilket kunnat gå för sig alldenstund indrivningen av sådana fordringar fölle under bötesindrivningsförfordningens bestämmelser. Den sålunda bestående ojämnheten i förfaringssättet bar ansetts värd att uppmärksammas.

Det av revisorerna anförda exemplet riktar uppmärksamheten på, att förhållandena beträffande bevakning och indrivning av vissa kronans fordringar icke äro tillfredsställande ordnade. Det synes närmast hava varit revisorernas avsikt att påvisa, hurusom gällande bestämmelser angående avskrivning av kronans fordringar tvinga myndigheterna att föranstalta om att omständliga och för det allmänna kostnadskrävande efterspanings- och inkasseringsåtgärder vidtagas även i fall, där sunda förnuftet säger, att kostnaderna härför mångdubbelt måste överstiga beloppet av den fordran som det från kronans sida gäller. Å andra sidan hava revisorerna sagt sig vara fullt medvetna om att hithörande förhållanden icke få bedömas enbart ur affärsmässig synpunkt. Riksräkenskapsverket finner det här ligga ganska nära till hands att göra en jämförelse med förhållandena i avseende på indrivningen av restförda skatter. De restförda skattebeloppen äro ofta så små, att det affärsmässigt sett icke lönar sig att vidtaga åtgärder för indrivning. Trots

detta göras de till föremål för ett efterspanings- och handräckningsförfarande, som kan komma att ställa sig mångdubbelt dyrare för det allmänna än det vore att omedelbart avstå från vidare åtgärder. Att åtgärderna likväl fullföljas torde sammanhånga med att det får anses vara en medborgerlig skyldighet att fullgöra sina förpliktelser gentemot det allmänna. Liknande synpunkter torde, och detta kanske med än mera fog, kunna anföras som motiv för det berättigade i att man ej av praktiska skäl avstår från fortsatta indrivningsåtgärder i fall, då vederbörande gäldenär låtit vårdslöshet eller försumlighet komma sig till last. Riksräkenskapsverket är emellertid fullt ense med revisorerna om att i fall sådana som det anförda ur ekonomisk synpunkt en drastisk motsättning kan konstateras mellan beloppet av det värde som står på spel och kostnaden för den apparat, som igångsatts för dess tillvaratagande. Till en del förklaras detta, som revisorerna också velat framhålla, av att gällande regler för avskrivning av kronans fordringar äro starkt föråldrade och formkrävande. Riksräkenskapsverket tillåter sig i detta sammanhang erinra om, att ämbetsverket, efter det 1937 års riksdags förenämnda skrivelse sedermera remitterats till verket för utlåtande och förslag, med underdånig skrivelse den 8 augusti 1942 överlämnat en inom ämbetsverket upprättad promemoria med utredning jämte diskussionsförslag beträffande nya regler för avskrivning av kronans fordringar. Nämnda promemoria tog emellertid närmast sikte på att rationalisera bevakningen och förenkla avskrivningsmöjligheterna i fråga om sådana kronans osäkra fordringar, som balanseras i myndigheternas huvudbokföring. Dylika fordringar uppkomma exempelvis genom förskingring av penningmedel. Beträffande sådana fordringsbelopp kompliceras avskrivningsfrågan därav, att den bokföringsmässiga avskrivningsåtgärden förutsätter, att medel i särskild ordning anvisas för täckande av den uppkommande räkenskapsmässiga balansen. Om sådana fordringar är det här icke tal. Här är det närmast fråga om möjligheten att avskriva fordringar, vilka äro att hänföra till förrådsredovisning av ena eller andra slaget och som uppkommit genom att vederbörande gäldenär uppsåtligen eller genom vårdslöshet ådragit sig ersättningskyldighet för förskingrade eller bortslarvade persedlar m. m. I avseende på förutsättningarna för att avskrivning skall kunna komma till stånd följa emellertid de olika slagen av fordringar i stort sett samma regler.

Av största vikt för det effektiva bevakandet av sådana fordringar, som det här närmast är tal om, är att åtgärder vidtagas så snart som möjligt. Detta förutsätter i sin tur, att frågan om ersättningskyldigheten prövas utan onödig omgång. Om man nu närmast håller sig till det militära förvaltningsområdet, är det därför ur denna synpunkt ett framsteg att krigsrättsförfarandet i fråga om ersättningsbelopp, vilka ej överstiga etthundra kronors värde, utbytt mot ett mera summariskt förfarande. Så har skett genom lagen den 9 juni 1944 angående behörighet för militära befälhavare att ålägga ersättningskyldighet. I samma mån som fastställandet av ersättningskyldighet kan påskyndas, ökas givetvis möjligheten att genom kvittningsförfarande täcka kronans fordran. Utan överdrift torde kunna påstås, att det omständliga och tidsödande förfarandet, i vad avser fastställandet av kronans fordran, åtminstone tidigare i många fall varit orsaken till att fordran gått förlorad och till att ett dyrbart och tidsödande efterspanings- och handräckningsförfarande har måst tillgripas. Att efterspaningsförfarandet så ofta slagit slint, torde i sin tur i många fall få tillskrivas brister i folkbokföringen. Om det förslag till reformerad folkbokföring genomföres, som 1944 framlagts av folkbokföringskommittén, torde emellertid betydande förbättringar kunna förväntas härvidlag.

I det nu aktuella fallet har vederbörande gäldenär icke kunnat anträffas

trots ett under lång tid pågående efterspaningsförfarande. Detta kan möjligen tillskrivas nyssnämnda brister i folkbokföringen. Att vederbörande myndighet utan vidare skulle avstå från att söka utfå fordran med hänsyn till att fordringsbeloppet varit så obetydligt torde i varje fall sakna stöd i gällande författningar. Enligt indrivningsmyndigheternas förmenande brukar däremot ofta en viss omdömeslöshet göra sig gällande från de myndigheter, vilka påkalla indrivningsförfarande, så tillvida som förnyad handräckning begäres efter relativt kort tid i fall, då ett ärende tidigare redovisats med hinder, och detta utan att det göres gällande, att förhållandena undergått någon ändring. I detta sammanhang kan erinras om att man i fråga om indrivning av kommunalutskylder m. m. i restindrivningsförordningen infört den spärrregeln, att utmätningsman, om ett belopp redovisats med hinder, icke är pliktig vidtaga förnyade åtgärder för indrivning med mindre det göres sannolikt, att medlen kunna helt eller delvis uttagas.

Då riksdagens revisorer i detta sammanhang erinrat om att gällande författningar angående avskrivning av kronans fordringar redan tidigare ansetts vara föråldrade, synas de närmast hava åsyftat det förhållandet, att såsom villkor för avskrivning — oberoende av huru obetydlig fordran det än må gälla — förutsättes, att hinder för fordrans utfående skall kunna styrkas på visst angivet sätt. 1911 års kungörelse angående extra ordinarie avskrivning av vissa kronans utestående fordringar förutsätter som villkor för avskrivning, att gäldenären blivit åtminstone två gånger och senaste gången minst fem år efter det åtgärd i ärendet först vidtagits på visst sätt eftersökt, utan att han anträffats eller kändedom om hans vistelseort här i riket kunnat erhållas, eller också att fordran icke kunnat indrivnas, oaktat två utmätningsförsök blivit verkställda och minst fem år förflutit mellan varje.

Dessa bestämmelser måste anses vara alltför rigorösa. Nackdelarna härav visa sig på flera sätt och detta givetvis icke enbart på det militära förvaltningsområdet. Hos åtskilliga myndigheter tyngas räkenskaperna av omfattningsrika förteckningar, i vilka sida upp och sida ned upptagas fordringsbelopp av gammalt datum och ofta på belopp om en eller annan krona, stundom därunder. Även i fall, då det gällt gamla fordringar på små belopp och vederbörande gäldenärs identitet dessutom icke kunnat klart fastställas, har det förekommit att vederbörande beslutande myndighet lämnat framställningar om avskrivning utan åtgärd. Överhuvud kännetecknas myndigheternas inställning till hithörande frågor ofta av en viss olust, vilken åtminstone delvis torde förklaras av att gällande bestämmelser äro stela och föråldrade. Kravet på att medellöshet skall hava styrkts genom utmätningsförsök torde i många fall kunna betecknas som onödigt strängt. Vid en jämförelse med förhållandena, då skatter avkortas på grund av att den skattskyldige anses sakna tillgångar, kan man här tala om att sila mygg och svälja kameler. Utmättningsförfarandet kräver medverkan av utmätningsmännen, vilkas tid är dyrbar för det allmänna med hänsyn till de mångahanda viktiga uppgifter, som numera åvila dem. Kostnaderna för dylika förrättningar falla numera även direkt tillbaka på statsverket i form av reseersättningar och traktamenten. Man kan ej heller bortse från att den underlydande exekutionspersonalen har att för delgivning söka ersättning av den vanligen medellösa gäldenären. Exekutionsbiträdena påkallas dessutom som vittnen vid förrättningarna, enär andra vittnen vanligen icke stå att få. Gäller det så en gäldenär, som notoriskt saknar tillgångar, är det ju naturligt, om en viss berättigad irritation över bestämmelserna gör sig gällande från indrivningsförrättarnas sida. Det förekommer också, i varje fall från affärsverkens sida, att man låter sig nöja med att medellöshet styrkes på annat, mindre formfordrande sätt än genom de föreskrivna utmätningsförsöken.

Som framgår av det ovan anförda anser riksräkenskapsverket starka skäl tala för att omedelbara åtgärder vidtagas i syfte att få till stånd en uppmjukning av gällande rigorösa bestämmelser om avskrivning av kronans fordringar, i varje fall när det gäller obetydliga fordringsbelopp. Enligt riksräkenskapsverkets mening bör i fråga om sådana fordringsbelopp åt vederbörande myndighet kunna anförtros att mera fritt än för närvarande pröva, huruvida hinder för vidare indrivning skall anses föreligga, ävensom att besluta, att vidare åtgärder icke skola vidtagas i sådana fall, då kostnaderna för fortsatt indrivning bedömas komma att avsevärt överstiga värdet av det fordringsbelopp, som står på spel.

I handläggningen av detta ärende har, förutom undertecknade, byråchefen Arvidsson deltagit.

Stockholm den 26 februari 1945.

Underdånigst

P. S. RUNEMARK.

BERTIL EHNBOB.